

ZÁKLADNÍ (DLOUHODOBÝ) PROGRAM ČSSD

Otevřenost novým výzvám, věrnost tradici

Schváleno XXXI. sjezdem ČSSD,
Praha, 28. – 30. 3. 2003

Obsah:

1. Kdo jsme a kam směřujeme	3
1.1. Historické kořeny a zásady sociální demokracie	3
1.2. Základní sociálnědemokratické hodnoty	4
1.3. Cíle sociální demokracie v současném světě	6
2. Stav české společnosti a strategické směry programu ČSSD	7
2.1. Transformace české společnosti po listopadu 1989	7
2.2. Společenská krize let 1996-98, nástup ČSSD do vlády a její dosavadní výsledky	8
2.3. Hlavní strategické směry našeho dlouhodobého programového výhledu	9
3. Jaký svět budoucnosti chceme spoluvytvářet	11
3.1. Informační revoluce: vize a realita	11
3.2. Globalizace: přisliby i hrozby	14
3.3. Naše odpověď: posílení demokracie, smíšené působení trhu a státu, mezinárodní spolupráce a regulace	17
4. Jakou Evropu chceme a jak v ní budeme užiteční	22
4.1. Bezpečná Evropa a svět bez válek	22
4.2. Česká republika v Evropě	23
4.3. Bezpečnostní a branná politika České republiky	25
5. Demokratizace státu, svoboda, zúčastněnost a odpovědnost	27
5.1. Demokracii považujeme za řád svobody	27
5.2. Krajské a obecní samosprávy	29
5.3. Zastupitelská demokracie a občanská součinnost	30
5.4. Státní správa	31
5.5. Demokracie jako diskuse	31
5.6. Ochrana života, svobody a vlastnictví	32
5.7. Stát, politické strany a občanská sdružení	33
5.8. ČSSD se hlásí k osvícenské tradici organického sepětí svobody člověka se vzdělaností a mravností	33
5.9. Lidská práva	33

6. Rozvoj solidární a sociálně spravedlivé společnosti	38
6.1. Sociální práva a sociální stát	38
6.2. Bydlení	44
6.3. Rozvoj moderního systému zdravotní péče	45
7. Sociálně tržní a ekologicky zodpovědná ekonomika	49
7.1. Zvyšování konkurenční schopnosti české ekonomiky	50
7.2. Rychlý a trvalý ekonomický růst	51
7.3. Aktivní hospodářská politika	52
7.4. Rozvoj zemědělství a venkova	53
7.5. Fiskální a daňová politika	55
7.6. Ekonomická moc musí podléhat demokratické kontrole	57
7.7. Privatizace a kultivace podnikání	58
8. Společnost přátelská k životnímu prostředí	60
9. Společnost vzdělání, vědy a informací	63
9.1. Naše cíle a přístupy k vzdělávání a výchově	63
9.2. Součásti vzdělávací soustavy v systému celoživotního vzdělávání a jejich specifika	65
9.3. Učitel	67
9.4. Volný čas mládeže	67
9.5. Tělovýchova, sport a turistika	68
9.6. Věda jako klíčový nástroj rozvoje společnosti vzdělání	68
9.7. Informační společnost – nástroj budování společnosti vzdělání, spoluúčasti a solidarity	70
10. Společnost globální i národní kultury	73
10.1. Nezasupitelnost kultury pro rozvoj plnohodnotného života společnosti i jedince	73
10.2. Kvalitní mediální kultura – východisko z krize?	75
10.3. Sebereflexe kultury jako východisko kultivace kultury samé	76
Závěrem... ..	77

1. Kdo jsme a kam směřujeme

1.1. Historické kořeny a zásady sociální demokracie

Jsme nejstarší českou politickou stranou. Česká sociální demokracie vznikla v r. 1878 jako součást evropského socialismu, hnutí navazujícího na odvěké tužby po sociální spravedlnosti, usilujícího o emancipaci čtvrtého stavu - dělnictva.

Evropský demokratický socialismus má své duchovní kořeny v antice, židovsko-křesťanské etice, v renesanci a reformaci, v humanistické a osvícenské tradici, v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789, v Marxově učení o historii a společnosti a v národních i mezinárodních zkušenostech dělnického hnutí a jeho stran.

Socialismus převzal od liberalismu dva z jeho základních principů: víru v pokrok a politickou svobodu. Odmítal však akceptovat jeho individualismus, posvátnost soukromého vlastnictví a požadavek, aby stát zasahoval do hospodářství jen minimálně.

Česká sociální demokracie může být po právu hrdá na svoje dějiny. Sociální demokrati vždy hájili zájmy většiny lidu, vždy stáli na půdě demokracie a neváhali přinášet oběti v boji proti utlačovatelským režimům.

Dějiny socialismu jsou nemyslitelné bez pochopení jeho internacionalistické tradice, stejně tak jako bez pochopení obtíží spojených s hledáním internacionalistických řešení. To platí i o české sociální demokracii. Byla součástí dělnické Internacionály i českého demokratického hnutí. Dále rozvíjela mnohé myšlenky a koncepce Františka Palackého, Karla Havlíčka a zejména T. G. Masaryka. Byla rozhodující silou v boji za všeobecné hlasovací právo, kterého bylo v r. 1907 dosaženo především masovými demonstracemi, jimž stáli v čele sociální demokraté všech předlitavských národů, a za osmihodinovou pracovní dobu, které bylo dosaženo v r. 1918.

Za první světové války se mnozí čeští sociální demokraté stali součástí československých legií, které spolu s domácím hnutím významně přispěly k založení samostatného Československa.

Po válce čeští sociální demokraté odmítli bolševismus a ač oslabeni tragickým rozkolem, přihlásili se k proudu demokratického reformistického socialismu, který navazoval na myšlenky Eduarda Bemsteina, Jean-Leona Jaurése a Karla Kautského. Jako součást tehdejšího Hradu byli pevnou státotvornou oporou republiky. Přijali Masarykův názor, že pro prohlubování demokracie je důležitý iniciativní tlak demokratické levice („Vývoj jde doleva“).

Po vzniku samostatného Československa se čeští a slovenští demokraté sešli v Československé sociálnědemokratické straně dělnické. Ta se v polovině dvacátých let dohodla s německou sociální demokracií v ČSR na spolupráci, která trvala až do zániku první republiky.

Za druhé světové války stáli sociální demokraté v prvních řadách boje za národní osvobození a hájili existenci samostatného společného státu Čechů a Slováků až do jeho rozdělení. Přinášeli veliké oběti v domácím i zahraničním odboji a spoluvytvářeli jeho programové koncepty (program Za svobodu, koncept „demokracie socializující“, Petiční výbor Věmi zůstaneme, Rada tří aj.).

Po porážce nacistického Německa se sociální demokraté spolu se všemi československými politickými silami a spojeneckými mocnostmi vyslovili pro nucené přesídlení německého obyvatelstva do Německa. ČSSD se přitom postavila na ochranu německých sociálních demokratů a antifašistů.

Když dobytí mocenského monopolu komunisty znemožnilo v r. 1948 legální existenci strany, zajišťoval její veřejnou kontinuitu exil. Domácí odpůrci režimu z řad sociální demokracie byli vystaveni brutálním represím. Součástí ideových východisek obnovené strany se v devadesátých létech staly i tradice Pražského jara 1968.

Sociálnědemokratické myšlení neustmulo a rozvíjelo se v souladu s dějinným vývojem. Postupně překonávalo utopické představy a programy, vyjasňovalo si reálné meze politiky, které nelze překročit aniž by nedošlo k újmám na demokracii a životním způsobu širokých společenských vrstev. Myšlenky strukturálních demokratických reforem, rozvoje sociálně tržní ekonomiky, subsidiarity a demokratického způsobu evropské integrace, spolu se základními hodnotami svobody, spravedlnosti, solidarity a lidských práv, jakož i vůle ke společnému postupu evropských socialistických stran, vytvořily ideový základ, který je nadějným východiskem i v prvním století nového tisíciletí.

Změnil se náš obraz člověka. Chceme, aby byl uvědomělý a občansky aktivní a hodláme mu v tom napomáhat. Nicméně respektujeme, že existují meze politického působení. I v té nejdokonalejší společnosti budoucnosti bude na něj doléhat tíha jeho individuálního osudu, viny, omylu, nemoci, neštěstí, selhání a ztroskotání. Raný socialismus jako dědic osvícenství dlouho věřil, že člověk je od přírody dobrý a sociabilní a ignoroval tuto jeho tragickou dimenzi. Dnes už nespolehneme automaticky v přirozenou dobrotu člověka, věříme však, že je možno vytvořit podmínky pro uplatnění jeho dobrých stránek, pokud mu rozumná a otevřená organizace společnosti poskytne šanci.

1.2. Základní sociálnědemokratické hodnoty

1.2.1. Humanismus

Základní hodnotou sociální demokracie je úcta k člověku jako jedinečné lidské bytosti. Člověk je primárním cílem, úroveň jeho rozvoje klíčovým kritériem. Jeho etický rozumový a produktivní potenciál je základním zdrojem rozvoje společnosti. Talent, vzdělání a motivace lidí k činům prospěšným jim, jejich rodinám i celé společnosti jsou základním bohatstvím země. Usilovat o zajištění podmínek pro důstojný a co možná nejspokojenější život všech lidí je proto základním posláním a cílem sociální demokracie.

V zájmu harmonického rozvoje společnosti je v tomto směru žádoucí spolupráce i s křesťanskými církvemi a jinými humanisticky orientovanými náboženstvími.

1.2.2. Demokracie

Rozvíjení demokracie je obtížnou a zdoluhavou, nicméně jedinou cestou tvorby a realizace politiky veřejné, otevřené a dlouhodobě efektivní. Podílejí se na něm jak instituce a procedury reprezentativní demokracie, tak i demokracie participativní a přímé. Opakem demokracie je totalita, kterou odmítáme v jakékoli její podobě.

1.2.3. Trvale udržitelný rozvoj

Jedinou šancí na přežití lidstva není soupeřit s přírodou a „dobývat ji“, ale naučit se žít s ní a v ní. Koncept trvale udržitelného rozvoje je hodnotou, která vyjadřuje orientaci sociální demokracie na ochranu a tvorbu životního prostředí, úctu ke všem živým bytostem a respekt k přírodě jako celku. Zavazuje žijící generace, aby svým potomkům předaly její bohatství v co nejuplnějši míře i v celé její kráse a rozmanitosti.

1.2.4. Svoboda a odpovědnost

Sociálnědemokratická politika směřuje k tomu, aby každý člověk mohl uplatnit své právo občana na svobodný rozvoj osobnosti a na svobodná rozhodnutí. Současně usiluje o to, aby každý bral na sebe odpovědnost za rozhodnutí nejen před svým svědomím, ale i před společností. Svoboda jedince je ohraničena svobodou jiných lidí. Uplatnění práv člověka předpokládá současně plné respektování jeho povinností plynoucích z demokraticky přijatých zákonů. Výchova mladé generace v rodině a vzdělávacím systému směřuje k tomu, aby byla připravena tato práva a povinnosti na sebe převzít v plném rozsahu.

1.2.5. Rovnost všech lidí v důstojnosti, svobodě a právech

Jednou ze základních hodnot moderní demokratické společnosti je rovnost všech lidí v důstojnosti, svobodě, právech a v životních šancích. Také však v odpovědnosti a povinnostech, a to bez ohledu na pohlaví, věk, rasu, národnost, náboženské a politické přesvědčení, zdraví, ekonomické a sociální postavení jednotlivců, rodin a domácností ve společnosti. Vzhledem k tomu, že podmínky, v nichž žijí, jejich kvalifikace, schopnosti a výkony se vzájemně odlišují, nelze za cíl sociálnědemokratické politiky považovat absolutní rovnost kvality jejich života. Sociální demokracie proto usiluje o vytvoření rovnosti příležitostí pro všechny vytvářením veřejnoprávních institucí, jakož i ekonomických a sociálních standardů platných pro všechny. Vytváří podmínky pro rovný přístup ke vzdělání, práci, k občanskému i osobnímu uplatnění.

1.2.6. Solidarita

Jedním ze základních způsobů vytváření rovnosti v důstojnosti, svobodě a právech je přirozená lidská solidarita a z ní se vyvinuvší demokratická občanská sounáležitost s těmi skupinami, jež jsou tak či onak sociálně hendikepovány podmínkami svého života a jsou proto ohroženy sociálním poklesem, chudobou, případně i sociálním vyloučením. Proto bude sociální demokracie usilovat o vytváření důstojných podmínek života pro důchodce, rodiny s dětmi, nemocné a zdravotně postižené, nezaměstnané, jakož i jinak znevýhodněné menšiny nebo skupiny nalézající se na okraji společnosti. Předpokladem plného uplatnění principu solidarity však bude i spoluodpovědnost a vstřícná aktivita příslušníků těchto skupin a menšin i jejich rodin.

1.2.7. Sociální spravedlnost

V podmínkách tržní ekonomiky nemůže ani rovnost příležitostí ani uplatnění principu solidarity překonat existenci nerovností podmínek a kvality života jednotlivců i rodin. Sociální demokracii půjde o to, aby sociální nerovnosti nepřerostly únosnou mez a byly společností vnímány jako přijatelné a užitečné. Princip sociálního státu bude proto pro-

sazovat prostřednictvím veřejných rozpočtů a daňové soustavy takovou míru přerozdělování, která zajistí všem občanům České republiky rovný přístup k veřejným sociálním službám a životní podmínky, umožňující všem, kteří chtějí, vést hodnotný a důstojný život.

1.3. Cíle sociální demokracie v současném světě

1.3.1. Člověk jako cíl a lidský potenciál jako zdroj rozvoje společnosti

Člověk bude moci být svobodný pouze tehdy, bude-li mít k dispozici dostatek zdrojů, podnětů a příležitostí k vlastnímu rozvoji a uplatnění. Společnost bude prosperovat jen tehdy, dokáže-li využít maxima schopností a dovedností svých členů. Vytváření co nejpříznivějších podmínek pro rozvoj člověka proto chápeme jako klíčovou strategickou orientaci sociální demokracie v dlouhodobé perspektivě.

1.3.2. Společnost vzdělání, spoluúčasti, solidarity a ekologické citlivosti

Rozšiřování prostoru pro rozvoj a uplatnění lidí je nutno stavět na vytváření vzdělávacích příležitostí pro všechny a po celý život; na lidské solidaritě a občanské spoluúčasti s těmi, kteří by se jinak ocitli na okraji společnosti; na podpoře všech forem účasti lidí na řešení veřejných záležitostí a na úctě ke všemu živému na této planetě.

1.3.3. Sociálně a ekologicky orientované tržní hospodářství

Působení produktivních sil tržní ekonomiky je třeba neustále sladovat s potřebami vytvářet co nejpříznivější podmínky pro život, rozvoj a uplatnění lidí a pro zajištění trvalé udržitelnosti rozvoje z hlediska vlivů výroby a civilizace na životní prostředí. Prostředkem k tomu bude navzájem se doplňující regulační působení trhu, státu a občanského sektoru při řešení dnešních a budoucích problémů země, jakož i zodpovědnost žijících generací za existenční podmínky generací příštích.

1.3.4. Globální spravedlnost a odpovědnost

Česká republika je jen malou, nicméně nikoli nedůležitou částí světové civilizace. Česká sociální demokracie chápe svoji spoluodpovědnost za osudy lidstva vskutku globálně: podporou demokracie a demokratických institucí občanské společnosti všude ve světě, spoluúčastí na programech vedoucích k překonání bída národů třetího světa, úsilím o mírové řešení konfliktů, důsledným hledáním takových politických mechanismů na úrovni států i nadnárodních společenství, které by prozrazovaly hodnoty a principy sociální demokracie tváří v tvář potenciálním hrozbám neregulované globalizace.

2. Stav české společnosti a strategické směry programu ČSSD

2.1. Transformace české společnosti po listopadu 1989

Českou společnost postavily dějiny po r. 1989 před úkol vypořádat se s náročnými transformačními proměnami. ČSSD se podílela na těchto procesech a vytvářela své pojetí transformace.

Zvládnutí takového procesu bylo a je obtížné i proto, že chyběly úspěšné zahraniční vzory, kapitálové i kvalifikační zdroje, které ho mohly usnadnit. Zlomovým obdobím byl r. 1992, kdy nastal posun politického těžiště doprava a nové mocenské elity, které se na jaře 1990 postavily do čela těchto přeměn, nekriticky přijaly strategii transformace, založenou na maximální liberalizaci, co nejrychlejší privatizaci a přísné restriktivní rozpočtové a peněžní politice. Přitom – kromě několika obecných formulí – nebyly s to vypracovat dlouhodobější politickou a společensko-transformační koncepci svého postupu. Tato bezkonceptnost usnadnila vznik silné a vlivné vrstvy nových kořistníků, na něž společnost reagovala nespokojeností, která je dodnes zdrojem mnoha potíží a bolestí.

Navíc v sobě „konceptní bezkonceptnost“ konzervativně-liberální pravice, která prováděla transformační proces po svém, nesla rysy nesnášenlivosti k jakékoliv kritice, stálého zdůrazňování diferenciací na vítěze a poražené a měla výrazný podíl na rozbití Československa, které bylo selháním polistopadového demokratického vývoje a postavilo českou společnost před obtížný a nečekaný úkol, žít a rozvíjet se v rámci zcela nového státního útvaru – České republiky.

Pravice, která mezi lety 1992-7 bez zábran prosazovala svou, postupně vytvořila vršící se bariéru omylů, chyb a obtíží, jež nezadržitelně vedly naši zem do celkové stagnace. Specifickou roli v tom sehrála i většina médií, která se vzdala své proklamované aspirace na nezávislost a stala se alternativním aktérem pravicového vývoje.

Pravicové vlády odmítaly přijmout hospodářskou politiku státu, zaměřenou na podporu zvyšování konkurenční způsobilosti tehdy podkapitalizovaných podniků, strádajících pod břemenem předčasné liberalizace ekonomiky vůči zahraničí. Nesprávnou se ukázala zejména představa většiny pravicových ekonomů, že privatizaci ekonomických subjektů je třeba provést naráz, „jedním skokem přes propast“, a to i za tu cenu, že se uskuteční bez nezbytného právního rámce. Kupónovou privatizací, která byla už sama o sobě krutým omylem, provázal i rozsáhlý přímý prodej podniků na bankovní úvěr, o kterém se často už předem vědělo, že nemůže být včas a zcela splacen. To vše, spolu s už zmíněným rozvratem bezpečnostních a soudních institucí a funkcí, ale i s jinými omyly, vyvolalo vlnu korupce, dosahující ohromujících rozměrů .

To, jakož i nechuť pravicových vlád dát společnosti možnost spolutřídění referendem o klíčových otázkách budoucnosti, vyvolalo vlnu narůstající občanské apatie. Národu byly vnucovány i takové skutečnosti, vůči kterým se zdvihl živelný odpor, pocit odizování a nespokojenosti. Konzumní euforie parazitní vrstvy zbohatlických tunelářů kontrastovala s potížemi, jimž byla vystavena většina ostatních občanů.

Od počátku transformace se začaly ozývat ze strany sociální demokracie stále

sílící varovné hlasy, ale média jim neposkytla prostor a až na několik výjimek nadále glorifikovala pravicovou politiku jako jedinou možnou cestu transformace.

2.2. Společenská krize let 1996-98, nástup ČSSD do vlády a její dosavadní výsledky

Ideologie „jediné správné cesty“ odpuzovala – stejně jako před listopadem 1989 – stále více lidí, zvláště když narůstající hospodářské problémy přerostly v krizi, zatímco okolní země prožívaly vzestup. Hospodářská krize vyústila do politické a obě se v letech 1996-98 propojily do krize celospolečenské. Ta oslabilo pozici pravice a vedla ke vzrůstu důvěry občanů k ČSSD.

Sociální demokracie zpracovala a předložila veřejnosti už v r. 1997 komplexní program překonání této krize a řadu opatření směřujících k dovršení transformace. Ve volbách do sněmovny v r. 1998 pro něj získala podporu takřka dvou milionů (32,31 %) voličů.

Podmínky, za nichž ČSSD převzala vládní odpovědnost, nebyly zvláště příznivé. Její menšinová vláda měla k dispozici jen skrovný deficitní rozpočet. Navíc právě v této době dozrála kritická situace řady našich největších podniků a zejména bank, která hrozila rozvrátit stabilitu celé ekonomiky a vyvolat další vlnu jejího poklesu. V rozporu s původním záměrem nezbylo než narychlo a nemalými prostředky uhasit tento požár krizové recidivy a usměrnit k jejímu řešení nemalou část zdrojů, s nimiž vláda původně počítala pro naplňování svých klíčových programových cílů, zejména v oblasti školství, bytových, sociálních aj. programů. Vláda navíc plnila své úkoly v nepříznivé mediální atmosféře, kdy takřka všechny sdělovací prostředky – včetně veřejnoprávních – rozpoutaly proti nástupu naší vlády kampaň, někdy až nenávistnou.

Pravicová většina parlamentu navíc vládě ČSSD zablokovala řadu klíčových norem (zejména zákon o zavedení majetkových příznání), bez nichž mohla jen s obtížemi zahájit akci Čisté ruce, namířenou proti minulé ekonomické kriminalitě. To nás velmi poškodilo, protože na její výsledky celá společnost netrpělivě čekala. Tímto krokem česká pravice udělala tlustou čáru za privatizačním rozkrádáním a legalizovala tak kořist tunelářů, etablovala novou vrstvu mafiánských zbohatlíků, jejichž beztestná existence podryvala základy společenské morálky a společenského konsensu. Nakonec však ani tím se jí nepodařilo zabránit postihu alespoň části viníků.

Přes všechny potíže se podařilo uskutečnit podstatnou část našeho programu.

- Obhájili jsme – a v mnohém i posílili – principy solidarity a sociálních jistot a ubránili základní sloupy sociálního státu před náporom pravice.
- Zahájili jsme obtížný proces revitalizace klíčových podniků a stabilizace bankovního sektoru, což nám umožnilo zastavit růst nezaměstnanosti.
- Usnadnili jsme vstup zahraničního investičního kapitálu, který podstatně zvýšil a rozšířil moderní výroby, přispěli k vzestupu vývozu, a tím jsme i začali postupně zlepšovat pasivní obchodní bilanci.
- Vypracovali jsme programy, které v rámci možností podpořily malé a střední podniky a zmírnili finanční krizi našeho zemědělství.
- Zastavili jsme pokles ekonomiky, posílili stabilitu měny, redukovali inflaci,

oživilí kapitálový trh a vytvořili předpoklady pro obnovení růstu bytové výstavby.

- Zreorganizovali a stabilizovali jsme vládní legislativu a začali soustavnou práci na reformě všech podstatných zákoníků a dalších zákonů potřebných pro stabilizaci a zlepšení funkcí státní správy a soudnictví.
- Posílili jsme práva občanů na ochranu před státní byrokracií zřízením funkce ochránce lidských práv (ombudsmana).
- Prosadili jsme důraznější a koncepčně vyhraněnou energetickou i ekologickou politiku a udrželi stabilitu našeho zdravotnictví.
- Posílili jsme investice do vědy a výzkumu, zahájili proces diskuse o školské reformě a celoživotním vzdělávání.
- Položili jsme základy pro prohloubení demokracie prosazením vzniku krajských orgánů, učinili jsme kroky k reformě veřejné správy a stabilizaci státního aparátu.
- Překonali jsme zaostávání ČR v otázce vstupu do EU a dostali jsme ji opět do první řady uchazečů o přijetí.

Přes tyto a další úspěchy se však ukazuje, že rozsah, složitost a obtížnost transformačního období i důsledky konzervativně liberalistické strategie transformace jsou větší, než aby je bylo možno plně zvládnout v časovém rámci jednoho volebního období. Proto jsme vypracovali dlouhodobý programový výhled, který určuje základní směry naší strategie pro budoucnost.

2.3. Hlavní strategické směry našeho dlouhodobého programového výhledu

Především je třeba zvládnout výzvy globalizace, zahájené novou érou digitálně-informační revoluce, se všemi jejími nepominutelnými civilizačními důsledky, od nadějí po hrozby, ve smyslu rozšíření prostoru pro naše humanistické cíle.

Druhým naším strategickým cílem je začlenit ČR do EU jako její plnoprávnou, rozvinutou a stabilní součást. Toto začlenění nechápeme na rozdíl od konzervativců a liberálů jen jako vstup do největšího jednotného trhu světa, který by zabezpečil ČR ekonomickou stabilitu a potřebný růst, ale i jako účast na jedinečném procesu dobrovolného demokratického a mírového vytváření společenství evropských států.

Proto budeme spolu s ostatními evropskými sociálnědemokratickými a socialistickými stranami usilovat, aby se spolu s ekologicky orientovaným sociálnětržním hospodářstvím a vědeckým rozvojem postupně a soustavně uskutečňovala i politika plné zaměstnanosti, byl realizován kodex sociálních práv a jistot, systémy celoživotního vzdělávání, rozvoje kvartérního sektoru a cílevědomá přistěhovalecká politika spojená s bojem proti nacionalismu a xenofobii.

V organické jednotě s oběma předchozími záměry vytyčujeme i svůj třetí strategický cíl, směřující k dovršení transformačních proměn a rozvinutí nové éry solidárně humánního trvale udržitelného rozvoje naší země. Směry a cíle této politiky podrobně rozvíjíme v následujících kapitolách tohoto programového dokumentu. Jde v ní o:

- a) další demokratizaci našeho státu rozvíjením svobody, zúčastněnosti a odpovědnosti,
- b) vytváření solidární a sociálně spravedlivé společnosti,
- c) rozvoj moderní sociálně tržní a ekologicky zodpovědné ekonomiky a společnosti, společnosti informací, vědy, vzdělávání a rozvinuté osobité národní kultury.

Dosahováním těchto cílů chceme obnovit a dále rozvinout i některé pozitivní a specifické tradice a rysy českého národního charakteru, jejichž zdroje sahají až k dobám vzniku českého státu, reformace, osvícenství a národního obrození. Máme na mysli zejména českou pracovitost, houževnatost, schopnost a ochotu k inovacím, cit pro společenskou rovnost a poctivost, vůli k občanské zralosti a nechuť k jakémukoliv násilí a extremismu.

V kritických okamžicích historie český národ dovedl prokázat jednotu, vysoké morální kvality, obětavost a solidaritu, ale i rozvážené jednání. Nikdy mu nebyl cizí smysl pro stabilitu rodiny, originalitu vlastní kultury a vážnosti ke škole a vzdělávání.

Program směřuje k tomu, abychom tyto naše tradiční národní vlastnosti nejen oživil, ale i modernizovali jejich projevy tak, abychom byli schopni přidat do nově se tvořícího evropanství i náš český nezanedbatelný přínos.

3. Jaký svět budoucnosti chceme spoluvytvářet

Změny, kterými prochází naše země a společnost, jsou součástí dvou souběžně probíhajících a navzájem se ovlivňujících celosvětových procesů: informační revoluce a globalizace. Jsme svědky neustálých, nebývale rychlých a pronikavých proměn zasahujících všechny oblasti hospodářství, veřejný i soukromý sektor, politiku a kulturu, stejně jako vojenství, práci i vzdělávání, zábavu i každodenní život lidí ve všech částech světa. Katalyzátorem tohoto historického vývoje je technická revoluce soustředěná jednak kolem navzájem propojených informačních, komunikačních a mediálních technologií, a jednak nebývalý rozvoj nových produkčních odvětví využívajících nejnovější výsledky nevidaně rychlého vědeckého pokroku, zejména biotechnologií, genetiky, kvantové fyziky, bioniky a nanotechnologií. I když technické faktory sehrávají v tomto vývoji klíčovou úlohu, nelze ho na ně redukovat – společenské faktory mu dávají směr.

Svět je, stejně jako již mnohokrát v minulosti, na počátku hlubokého civilizačního přelomu plného nejen příslibů, ale také vážných hrozeb. A stejně jako již mnohokrát v minulosti i tentokrát existuje reálná možnost pozitivního východiska. O tom česká sociální demokracie nepochybuje. Je si však vědoma, že k tomu, aby tento civilizační přelom sloužil zájmům širokých vrstev společnosti, je nutné mnohé učinit a je k tomu připravena.

Pro Českou republiku je životně důležité, aby ve své politice vycházela z co nejpřesnějšího poznání světového vývoje těchto procesů a trendů jako nutného základu pro pravdivé zhodnocení vlastního postavení a možností. Dnes již jasně vidíme, že nelze vystačit s prostou představou našeho „návratu do Evropy“, v níž bez větších problémů uplatníme svůj vlastní potenciál a přednosti. Naopak, česká společnost potřebuje politickou sílu, která by jí nabídla důvěryhodný projekt vlastní osobitosti a smysluplné budoucnosti v měnícím se světě. Naše společnost potřebuje vizi své budoucnosti. To je úkol, který stojí před sociální demokracií.

3.1. Informační revoluce: vize a realita

Průmyslová společnost – v té podobě, jakou znaly dnešní starší generace a řada předchozích generací – se před našima očima postupně mění na společnost, v níž jednu z hlavních rolí hrají informace a znalosti. Na rozdíl od minulosti však rychleji mizí prostorové bariéry – propojené informační, komunikační a mediální technologie pokrývají celou zeměkouli a pronikají do všech koutů. Časová bariéra se stále více přibližuje k nule – informace se po sítích přenáší téměř okamžitě, neustále se zvyšuje rychlost jejich zpracování. Vzniká globální informační infrastruktura, která zpracovává a přenáší stále větší množství dat a informací. Centra, vznikající v jejich uzlech, nabývají a již nyní využívají schopnost shromažďovat a vytvářet neobyčejný objem znalostí a přeměňovat je na významnou společenskou sílu.

Propojení informačních, komunikačních a mediálních technologií vede ke vzniku nových podnikatelských odvětví, která budou v nejbližších desetiletích sehrávat klíčovou úlohu v ekonomice. Prototypem takové technologie je dnešní Internet. Na další roz-

výjení a využití těchto technologií soustřeďují své úsilí desítky velkých nadnárodních společností a tisíce středních a malých podniků ve všech částech světa. Předpokládá se, že budoucí technologie tohoto typu budou více či méně využívat všechna odvětví průmyslu a služeb.

Již dnes např. biotechnologie a genetika přinášejí zcela nové možnosti v zemědělství a ve zdravotnictví. Spolu s nimi však přinášejí i četné etické problémy, které dosud lidstvo neřešilo a které ho mohou potenciálně i ohrožovat. Lze očekávat vznik nových technologií výroby a zcela nových druhů výrobků, nové formy marketingu a obchodu, jejichž předzvěstí je dnešní elektronický obchod, nové způsoby organizace a řízení podniků (jejich možnosti naznačují dnešní snahy o bezskladové zásobování a výrobu, decentralizaci podnikatelských jednotek směrem k uživateli, využívání manažerských informačních, řídicích a rozhodovacích systémů či managementu znalostí). Už dnes se mění charakter práce lidí vtažených do informační revoluce (práce na dálku a v mezinárodních týmech, jejichž členové v různých zemích jsou informačními a komunikačními technologiemi propojeni v celosvětovém měřítku). Mimořádně významné je využívání informačních a komunikačních technologií k pohybu finančního kapitálu prakticky okamžitě po celém světě.

Na jedné straně rozpad prostorových i časových bariér, využívání znalostí a přenosu informací i vytváření globální informační infrastruktury přináší nové možnosti rozvoje přirozených informačněkomunikačních a sociálněkulturních mikroregionů i přirozených spádových regionů, vytváří předpoklady překonávání nadměrné urbanizace a umožňuje rozvoj identity venkovských místních komunit. Tím otevírá i nové možnosti rozvoje demokracie, decentralizace rozhodování, racionalizace a decentralizace státní správy a rozvoje samosprávy, demokratické kontroly moci, rozvoje občanské společnosti a zapojení občanů do správy a kontroly věcí veřejných.

Na druhé straně koncentrace informačních technologií dává těm, kdo jimi disponují, obrovskou moc, která může být, a také už je, zneužívána k mnohem složitějším a rafinovanějším způsobům ovládnutí lidí i společnosti. Zásadně novým kulturním fenoménem, který nabízí řadu přitažlivých technologických a ekonomických možností, ale který je také nutno chápat jako kulturní a politickou hrozbu, je možnost vytváření nepřijatelné podoby smyšleného, virtuálního světa.

Nové technologie sice posilují možnost, že se člověk stane aktivním producentem zboží, služeb, informací i zábavy, vytvářejí však také nebezpečí, že bude pouze pasivním a snadno ovladatelným konzumentem informací. V dějinách lidstva nejde o naprostou novinku, neboť takových případů bylo více. Novinkou není ani hrozba zneužití těchto technologií masovou manipulací myšlením lidí. V nastávající éře by ovšem nekontrolovaná moc masově mediálních technologií mohla vytvářet hrozbu vzniku médiokracie.

Zdá se být nespoméné, že informační revoluce bude mít obrovské ekonomické, sociální, politické a kulturní dopady a stane se důležitým činitelem již zmiňovaných civilizačních změn.

Pro nástup informační revoluce bylo charakteristické, že v nejvyspělejších zemích v minulých desetiletích předcházela informační revoluci přechod od průmyslové k po-průmyslové (postindustriální) společnosti, ke společnosti služeb, kde odvětví služeb - tzv. terciárním sektor - se na počtu pracovníků v národním hospodářství podílí již více než ze dvou

třetin. Nyní stojí tyto země na prahu další fáze přechodu informační revoluce, která je spojena se vznikem společnosti znalostí – společnosti intelektualizované práce, pro jejíž ekonomiku budou charakteristické intelektualizované služby – tzv. „kvartérní“ sektor, zahrnující zejména odvětví služeb souvisejících s potřebami intelektuálního a fyzického rozvoje člověka (informatiky, vědy, vzdělávání a zdravotní péče).

Ve výrobních odvětvích, zejména v průmyslu, prudce rostou intelektualizované služby. Vedle vlastníků kapitálu se tím zvyšuje úloha „vlastníků mozků“, jejichž správná stimulace a motivace se stává mimořádně důležitou a patrně povede k tomu, že se zvýší jejich úloha i při rozdělování hospodářských výsledků a při rozhodování.

Rozvoj těchto intelektualizovaných služeb (kvartérního sektoru) jde ve světě dvěma cestami. Neoliberalní cestou „čistého kapitalistického trhu“ a cestou sociálně tržní, orientovanou na ochranu a tvorbu životního prostředí cestou – cestou sociálního státu. Neoliberalní cesta „čistého“ trhu, prosazovaná zejména v USA, směřuje k „potržnění“ i těchto služeb. Rozvoj některých terciárních služeb jednoduchého typu vede k narůstání potřeby nekvalifikované práce, kterou přeměňuje na práci nejhůře placenou, nejhůře sociálně a zdravotně pojištěnou a nejhůře pracovním právem chráněnou. Prohlašuje se tak polarizace úrovně života mezi bohatými a chudými až na samu mez – nejen v jeho kvalitě, ale i v jeho délce.

Sociálnětržní cesta, prosazovaná zejména v Evropské unii, se snaží tyto rozdíly udržet v únosných mezích. Rozvíjí tyto služby na principu solidarity, tj. převážně jako služby veřejné. Ve výrobních odvětvích jí rozmach těchto intelektualizovaných služeb otvírá nové obzory spolurozhodování a spoluvlastnictví zaměstnanců – hospodářské demokracie (zkracování pracovní doby se v Evropě dlouhodobě uskutečňuje převážně bez snižování mezd, naproti tomu tlak „čistého“ trhu na individuálně kratší pracovní úvazky znamená i „kratší“ mzdu).

Dlouhodobé tendence ve vývoji nejvyspělejších ekonomik světa – čistě tržní ekonomiky USA a vyspělého jádra sociálnětržní Evropské unie – naznačují, že dochází dlouhodobě k rychlejšímu růstu produktivity práce právě v sociálnětržních ekonomikách EU, kde patrně významnou roli hraje motivační působení sociální soudržnosti. Oslabení prvků sociálnětržní ekonomiky by tak mohlo znamenat vážné problémy, neboť programy EU zaměřené na zachycení vývoje technické a informační revoluce (zejména zvýšenou podporou výzkumu, nových technologií a rozvoje vzdělávání) vyžadují aktivní a motivovanou pracovní sílu.

Specifickým rysem České republiky a dalších transformujících se zemí střední a východní Evropy je, že v nich obě fáze tohoto vývoje – přechodu ke společnosti služeb a poté ke společnosti znalostí – probíhají v podstatně kratší době, což může být zárodkem sociálních nnutí. Proto nemůže politika České republiky pouze napodobovat politiku vyspělých zemí, ale musí ke společnému cíli hledat specifické přístupy. Začlenění ČR do sociálnětržního modelu Evropské unie má velký význam pro současný a budoucí vývoj České republiky. ČR to umožňuje vytvořit prostředí slučitelné s prostředím ve státech Evropské unie a začlenit se do evropského ekonomicko-politického komplexu, který může významně ovlivňovat globalizační procesy v současném světě.

3.2. Globalizace: přísliby i hrozby

Druhou podstatnou stránkou nynějšího vývoje je celosvětové výrazné propojení nejen technologií, ale i ekonomik. Vedle celosvětové tvorby, šíření a využití informací je to celosvětové rozšíření obchodu – zejména elektronického – a zejména celosvětový (globální) pohyb kapitálu, a tím v konečném důsledku propojení všech ekonomik do celosvětové globální ekonomiky, kde národní ekonomiky se stávají silně závislé nejen na tom, co se děje v jejich bezprostředním okolí, ale i na vývoji v celosvětovém měřítku. Předpokladem je mezinárodní liberalizace nejen trhů zboží a služeb, ale nově i liberalizace trhů výrobních faktorů – kapitálu a práce.

Ekonomická globalizace přitom probíhá nerovnoměrně. Již dnes je realitou globalizace finančního trhu. Odhaduje se, že každý den dochází na světovém finančním trhu k operacím v rozsahu 1,8 trilionů amerických dolarů, z čehož 90 % má spekulativní povahu. To činí světový finanční trh nesmírně zranitelným. Trh zboží je totiž převážně regionální (zhruba 80 % zahraničního obchodu zemí EU připadá na vnitřní evropský trh, podobně je tomu v USA) a trh práce je převážně národní, migrace – kromě migrace „mozků“ a práce „mozků“ na dálku – je omezoována.

Globalizace přináší nové, dříve netušené možnosti. Ještě nikdy dříve nedisponoval svět tolika vědomostmi, takovým bohatstvím kapitálu a nebyl tak výkonný.

Globalizace se neomezuje pouze na ekonomickou sféru, i když zde se projevuje nejvýrazněji. Přesahuje hranice vyspělých států, vtahuje do procesu změn všechny oblasti současného světa a všechny sféry společenského života a ve svých konečných důsledcích i doslova každého jednotlivce. K propojování světa přitom dochází především působením ekonomických sil a rozvojem vědy a techniky, šířením a vzájemným pronikáním kultur.

Hnací a vedoucí silou globalizace je několik stovek největších nadnárodních korporací, jejichž roční obrat je nejménou větší než hrubý domácí produkt některých států střední velikosti. Nadnárodní společnosti ovládají zhruba dvě třetiny světového obchodu. Tyto korporace mění charakter světového trhu, přeměňují jej na svůj vnitropodnikový trh a mají tendenci vytlačovat z něj volnou soutěž. I když si přitom ostře konkurují, je prostor pro soutěž mezi nimi trvale zužován jejich dalšími fúzemi. Přitom jsou výsledky této soutěže stále více ovlivňovány i využíváním dumpingových praktik, rozmístováním výrobních faktorů do levných „rájů“ – mzdových i daňových. Tím vším tyto korporace posilují monopolní tendence. Za těchto podmínek se světový trh proto stále více stává trhem nerovných subjektů – s nerovným přístupem do sítě nadnárodních společností (navzdory formální liberalizaci těchto trhů) a s nerovnými cenami. Nadnárodní společnosti ovšem nejsou zcela nenárodní – obvykle si vytvářejí úzké vazby spolupráce s domovským státem nebo s hostitelskými státy. Snaží se své zájmy prosazovat vůči jednotlivým státům i mezinárodním mezivládním i celosvětovým organizacím.

Globalizace kapitálových trhů ve spojení s bezprecedentním rozvojem nadnárodních společností přitom patrně představuje epicentrum globalizace i jejího základního rozporu – co největší deregulace kapitálu při maximalizaci monopolizačních tendencí a tedy i tendencí k co největšímu omezení volné soutěže. Tento rozpor však není pasivním neodvratným důsledkem technické informační revoluce – ta mu jen dává „křídla“, rychlost a rozměry – zatímco směr udávají uvedené společenské faktory – především deregulace nadnárodních společností.

Jedním z důsledků globalizace v neoliberálním pojetí je pak extrémní nerovnost a stále rozsáhlejší přesuny bohatství ve prospěch kapitálu – přináší velký růst bohatství menšiny na úkor chudnoucí většiny, dlouhodobou nezaměstnanost a vznik nových forem moci spojených s novými tíživými druhy závislosti i odcizení. Růst produktivity práce je ve většině vyspělých zemí provázen hromadnou nezaměstnaností a nadnárodní kapitál – ve spojení s neoliberálními politickými silami – se i zde snaží odbourávat sociální práva a zákony na ochranu práce (pod heslem flexibility pracovního trhu) i životního prostředí. Zostřují se jak rozpory mezi zvýhodňovanými a znevýhodňovanými společenskými skupinami uvnitř jednotlivých států a národních společností, tak rozpory mezi bohatými a chudými státy a prohlubuje se polarizace mezi uvedeným bohatstvím a bídou.

Polarizace bohatství a bídy dosáhla nevídaných rozměrů. V současné době žije ve světě více než miliarda lidí za méně než jeden dolar denně a tři miliardy za méně než dva dolary denně. Na opačném pólu nejbohatších 225 lidí naší planety kontroluje majetek, který se rovná ročnímu příjmu 47 % světové populace. Tři nejbohatší lidé světa mají větší majetek než 600 milionů lidí nejchudších zemí světa.

Příliv zahraničního kapitálu z vyspělých do méně vyspělých zemí – působí-li v souladu s jejich zájmy – může za příznivých okolností rozšířit jejich zdroje investování i znalosti a zkušenosti a tím urychlit jejich technický a ekonomický rozvoj, jak se to v posledních letech projevovalo i v některých zemích střední a východní Evropy. V soutěži o získání zahraničního kapitálu však dochází k tomu, že se málo a středně vyvinuté země nezdírkou podbízejí příslibem nízkých daní, mezd a sociálních výdajů. Navíc nadnárodní společnosti mohou – prostřednictvím svých vnitropodnikových „celosvětových“ cen – repatriovat nejen zisk, ale i daně či jiné nákladové položky. Zahraniční investoři tak vedle nákladů na mzdy (které jsou ve srovnání s vyspělými zeměmi nízké) mohou nést jen malou část nákladů, spojených s investováním, protože další významnou část nákladů (nejen infrastrukturálních) kryjí hostitelské státy. To může vést jednak k rostoucím obtížím technické, vzdělávací a bezpečnostní infrastruktury hostitelských zemí, jednak k oslabování poptávkové stránky jejich ekonomiky. Z globálního hlediska vede celý tento vývoj k výsledku, který je asymetricky posunut ve prospěch vyspělejší země (odkud přichází kapitál). Také méně rozvinutá země však v této politice získává. Podstatná však je „dělba“ tohoto získaného efektu a jeho alokace – zda a v jaké míře slouží k rozvoji méně rozvinutých zemí.

Je možné vysledovat tendenci k tomu, že neoliberálně pojatá globalizace také vede k ohrožení demokracie uvnitř společností, v mezinárodní rovině pak ke zvyšování napětí a rizika konfliktů. Čím je společnost celkově chudší, tím relativně menší jsou její zvýhodněné vrstvy, které pak často mají snahu udržovat svoji pozici násilím. Nadnárodní korporace směřují k tomu překonat závislost na území, na němž působí, a proto neváhají se okamžitě stahovat ze zemí, které považují za nevýhodné a ponechávají místním vládám a lidem starost o řešení následků. V mezinárodním měřítku pak nejsilnější zvýhodněné země mají tendenci přerozdělováním sfér vlivu dále posilovat své geopolitické pozice na úkor jiných.

Zcela novou skutečností je, že finanční globalizace převládá nad všemi formami aktivit a současně to, že nadnárodní propojování ekonomik předbíhá integraci politickou. Prudce rostou krátkodobé kapitálové operace spekulativní povahy, které ztratily jakoukoli souvislost s obchodem zbožím nebo službami. Tyto krátkodobé, zejména

na měnové transakce, dnes tvoří naprostou většinu světových kapitálových toků – na jeden dolar reálné směny připadá dnes 40 dolarů finančních transakcí – a jsou silným faktorem nestability a nejistoty, pro který se dnes často hovoří o „kasínovém kapitalismu“. Tyto transakce skýtají příležitost k ziskům mimořádně přesahujícím rentabilitu jakýchkoliv investic do výroby. V důsledku toho dochází k nebezpečným hospodářským otřesům s velkou ničivou silou, zároveň znamenajícím brutální sociální regres, který často znehodnocuje desetiletí pokroku celých kontinentů.

Nadnárodní finanční kapitál, rozhodující síla ekonomické globalizace, se vymaňuje z pout ekonomických, sociálních a právních norem, na nichž demokratické politické společnosti zakládají svou existenci. Ekonomika se globalizovala, zatímco politika převážně zůstává v národním rámci. Jsou tak ohroženy podmínky, na nichž až dosud spočívala evropská sociální demokracie. Ta se zrodila v národním rámci, utkala se s národním kapitálem a v národním boji proti selhávání trhu a za sociální práva vybuodovala svou autoritu i svůj vliv. Prosazovala své ideje a uskutečňovala reformy – včetně vytvoření sociálního státu, regulujícího trh a omezujícího sociální nespravedlnost – v zákonném rámci podřízeném verdiktu občanů. Takový pořádek je nyní napadán nadnárodním finančním kapitálem naší epochy.

Globalizace přispívá k polarizaci již existujících globálních problémů a vyostřuje je, namísto toho, aby je tlumila. K těmto již existujícím problémům patří nevládnutá populační exploze v zemích Jihu a naopak stámutí a počínající vymírání obyvatelstva ve vyspělých zemích. Patří sem také narůstání velkoměst zejména v rozvojových zemích, tzv. slumová urbanizace, která způsobuje sociální destrukci. Dále se zrychlují procesy ničící biosféru, jako jsou znečišťování moří, ničení tropických pralesů a biofondu planety, skleníkový efekt, silící nedostatek pitné vody, zrychlené čerpání neobnovitelných zdrojů a krize odpadového hospodářství. Zpomaluje se tempo, ba někdy zcela obrací směr emancipace nejchudších národů, zejména jejich žen a nastupujících generací. Zesilují migrační tlaky, které mohou destabilizovat i ekonomicky vyspělé země a podněcovat v nich vlny nacionalismu a rasismu, jimž mohou podléhat zejména vrstvy neza městských a špatně placených. Toho v rostoucí míře zneužívají populistické, nacionalistické a fundamentalistické ideologie a hnutí k destabilizaci demokratických systémů a k zadržování integračních trendů, které jsou nezbytnou podmínkou aktivního politického řešení globalizačních rozporů. Rovněž sílí terorismus, organizovaný zločin, užívání drog, epidemicky se šíří nové nemoci jako je AIDS.

Neoliberální přístup ke globalizaci žene svět ke globálním ekonomickým krizím ke globálnímu selhávání trhu jak to dokazuje vývoj v posledních desetiletích.

Ekonomické krize, které vznikaly v posledních desetiletích – od sedmdesátých letech v Latinské Americe a v devadesátých letech minulého století ve střední a východní Evropě – byly především důsledkem neoliberální, takzvané šokové strategie deregulace resp. transformace netržních (administrativně řízených) ekonomik na tržní ekonomiky (podle doktríny tzv. Washigtonského konsensu vypracovaného pod dohledem MMF, jehož jádrem byla okamžitá liberalizace, co nejrychlejší privatizace a přísná restrikce poptávky). Tato strategie se v uvedených méně (středně) vyspělých ekonomikách se zaostávající úrovni produktivity práce opírala o okamžitou liberalizaci zahraničního obchodu a snažila se jejich konkurenční způsobilost s vyspělými zeměmi udržet především nízkou cenou a nízkou mzdou. Nevyužila tak zkušeností hospodář-

ského zázraku, dosaženého při deregulaci poválečné západní Evropy, který byl založen především na aktivní mikroekonomické politice podpory konkurenceschopnosti podniků a na postupném procesu deregulace. Podobným smutným příkladem takové politiky byla také asijská finanční krize (v letech 1998 – 2000) vyvolaná především tlakem spekulativního kapitálu na středně vyspělé asijské ekonomiky – v podmínkách deregulace jejich kapitálových trhů. Podle odhadů odňala světové ekonomice kolem dvou bilionů dolarů a fatálně poškodila některé ekonomiky s dlouhodobými následky i na jejich politický vývoj.

Globální ekonomická krize vyústuje v zostřování globálních rozporů zejména mezi bohatým Severem a chudým Jihem. Místo překonávání příčin těchto rozporů dochází spíše k jejich eskalaci až po snahu o jejich násilná řešení ozbrojenými konflikty, a to na obou pólech.

Neoliberální přístup ke globalizaci žene svět k ústupu od dodržování norem ochrany životního prostředí, k lokálnímu ekologickému sobectví a ke globálnímu ekologickému ohrožení, jehož intenzita se viditelně zvyšuje.

1Pokud by globalizace pokračovala dosavadním směrem, pak by její důsledky mohly mít katastrofální následky na další vývoj celého světa. Jak konstatovala Socialistická internacionála, „je velkým paradoxem tohoto historického období, že lidstvo nemělo nikdy předtím tolik možností v boji s odvěkými problémy jako jsou nerovnost, hlad, nemoci, nebo nedostatek vzdělání. Tyto možnosti se však v současnosti využívají nikoli k překonání existujících rozdílů, ale k jejich dalšímu prohlubování“.

3.3. Naše odpověď: posílení demokracie, smíšené působení trhu a státu, mezinárodní spolupráce a regulace

Globalizace je historicky otevřeným procesem, který staví před všechny politické síly naléhavou otázku, jaký postoj k ní zaujmout a jak na ní reagovat. Rýsují se dva základní přístupy, neoliberální a sociálnědemokratický.

Neoliberální představa chápe postupující globalizaci jako živelný proces, kterému se má politika (stát) pasivně přizpůsobovat a spoléhat především na působení trhu. Pasivně přijímá proces globalizace ve vší jeho rozpomosti. Nenabízí pozitivní vizi budoucnosti. Jinak tomu ani nemůže být, neboť trh žádnou vizi nemá. Trh se nepostará o plnou zaměstnanost ani nehledá cesty k snížení vysoké míry nezaměstnanosti, nepostará se o udržitelný rozvoj nebo o sociální spravedlnost. Trh nevyřeší problémy, plynoucí z ekonomické nerovnosti mezi Severem a Jihem. Trh sice prokázal a nadále prokazuje svůj význam, je však pouze nástrojem, a nikoliv samoúčelným cílem.

Sociálnědemokratický přístup vychází z toho, že globalizaci je možné a potřebné usměrňovat. Sociální demokracie proto považuje za nutné využít možnosti, které globalizace poskytuje, a zároveň účinně vystupovat proti hrozbám, které ji provázejí.

Sociální demokracie odmítá svět, v němž se za pokrok považuje nekontrolovaná vláda trhu. Dosavadní půlstoleté zkušenosti ukazují, že historicky selhaly a opakovaně selhávají obě krajní cesty – jak „čistě tržní“, tak centrálně plánovaná ekonomika. Pro dosažení vyšší produktivity jako hlavního předpokladu nové společnosti – společnosti znalostí – i pro její další rozvoj může být úspěšná především modernizovaná sociál-

nětržní ekonomika, založená na smíšené, harmonicky vyvážené úloze trhu a státu, a to zejména při koordinaci ekonomických činností, při rozdělování a přerozdělování jejich výsledků i ve využívání plurality vlastnických forem kapitálu včetně harmonického partnerství veřejného a soukromého sektoru.

Míra a tvar tohoto „vyvažování“ se musí trvale modernizovat, protože se budou měnit i hlavní „hnací“ síly a faktory růstu produktivity a ekonomiky. Ve vznikající společnosti znalostí se patrně kyvadlo vyvážené úlohy „neviditelné ruky trhu“ a „viditelné ruky státu“ bude spíše opět posunovat ke zvýšení úlohy viditelné ruky státu, a to zejména na nadnárodní úrovni (nadstátní regulace), protože trh v mnohém selhává již nejen na národní, ale stále více na nadnárodní, globální úrovni. Při zvyšování produktivity budou vedle kapitálu stále větším výrobním faktorem znalosti a tím bude v podnicích narůstat, vedle vlastníků kapitálu, také úloha „vlastníků mozků“, produkujících znalosti.

Sociální demokracie bude proto prosazovat zvyšování spoluúčasti zaměstnanců i při rozhodování a rozdělování výsledků. Bude prosazovat úlohu solidarity proti individuálnímu nákladu a výnosu tak, aby dlouhodobě byla překonávána současná prohlubující se polarizace mezi bohatými a chudými – sociálními skupinami i zeměmi – a aby nepřerůstala i do vzdělávání nebo do péče o zdraví člověka či o důstojné stáří.

Sociální demokracie varuje před živelným vývojem globalizace. Klade důraz na posílení mezinárodní spolupráce, vyslovuje se pro kontrolu a regulování globalizačních procesů. Smíšené působení trhu i státu a nadstátní regulace je ve společném zájmu všech zemí světa, protože jediné tak lze odvrátit hrozbu katastrofického vývoje. Je nad síly jednotlivých států – snad s výjimkou těch největších – aktivně čelit negativním důsledkům globalizace. Naléhavým požadavkem je hledat cesty k jejich omezení na základě soustředěného, dlouhodobého a programově zaměřeného mezinárodního úsilí a rozvinuté mezinárodní spolupráce. Sociálnědemokratické hnutí má předpoklady, aby se stalo hlavní politickou silou, která zformuluje politiku k účinnému usměrnění globalizačních procesů v 21. století.

Sociální demokracie 21. století musí nabídnout nejen ekonomickou, ale též demokratickou a sociální vizi světa, do něhož vstupujeme. Vychází z poznání, že existuje spojitost mezi prosperitou jednotlivých zemí a mezi obecnou úrovní demokracie a lidských práv, zdravím a vzděláním lidu. Proti dominujícímu neoliberálnímu „nepořádku“ musí proto sociální demokraté formulovat a postupně prosazovat světový politický, ekonomický, sociální a ekologický – solidární a demokratický – veřejný „pořádek“. Snažím o oslabování nebo i opouštění zásad sociálního státu na národní úrovni musí sociální demokracie aktivně čelit rozvíjením jeho zásad i na nadnárodní a dlouhodobě i na globální úrovni.

3.3.1. Posílení demokracie rozvíjením humanistického rozměru a demokratického charakteru informační revoluce

Sociální demokracie vychází z toho, že žádný pokrok a žádný trvale udržitelný rozvoj nelze udržet tam, kde neexistuje demokracie. Demokracie znamená právo občana mít vliv na utváření politiky, na její změnu, a právo rozhodovat o střídání moci. Demokracie též znamená právo zvolit strany, které budou prosazovat politiku ekonomického rozvoje, prospívající všem sociálním skupinám a rozvíjet systém, který nebude ohrožen sociální nerovností a korupcí. Demokracie znamená též spolořozhodování zaměstnanců v podnicích.

Sociální demokracie bude prosazovat využití výsledků informační revoluce k prohloubení vzdělání, demokracie a míru. Sociální demokracie považuje za svůj úkol uplatňovat závěry Lisabonské konference nejvyšších představitelů EU z roku 2000 a iniciativy e-Europe, které vyzývají k rozvíjení procesů informační demokracie. Rozvíjení nové informační gramotnosti pro každého, digitální gramotnosti, procesů analýzy a syntézy informací se stává nezbytností. Vytvoření podmínek rovného přístupu k informačním zdrojům umožní, aby se informace nestala manipulačním nástrojem sobeckých zájmů elit. Široké uplatnění informačních technologií ve školství, v celoživotním vzdělávání necht' je obranou proti těmto hrozbám. Omezování přístupu k informacím – informační segregace – je naopak omezením demokracie, omezením práva na vzdělání a omezením svobodného rozvoje každého občana.

Informační gramotnost pro každého je i předpokladem, aby se EU stala nejvíce konkurenceschopnou ekonomikou, založenou na znalostech, ekonomikou, která je schopna dosahovat udržitelného rozvoje s větším množstvím a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností. Taková gramotnost je i nástrojem nového světa spolupráce.

Sociální demokracie bude usilovat o odstraňování prostorových, technických, ekonomických, právních a vlastnických bariér vzdělání a využívání informací: propojené informační, komunikační a mediální technologie musí pokrývat celou zeměkouli a pronikat do všech koutů.

Sociální demokracie využije plošného šíření informačních technologií k dalšímu rozvoji demokracie ve společnosti a k racionalizaci veřejné správy. Informační a komunikační technologie dávají vynikající a levný nástroj k co nejširšímu zapojení občanů do správy a kontroly věcí veřejných.

3.3.2. Globalizace, mezinárodní spolupráce a solidarita

Cílem sociální demokracie je vytvářet civilizovaný svět založený na principech demokracie, práva, sociální spravedlnosti a solidarity. Sociální demokraté musí být mluvčími společenské inovace a iniciátory aktivizace mlčící většiny. Řada zodpovědných politiků a vědců se shoduje v tom, že pokud do procesů globalizace nebudou začleněny principy udržitelnosti rozvoje, sociální spravedlnosti a solidarity, neposune globalizační vývoj svět dopředu, ale povede naopak k oslabení, ne-li ke zhroutilí společenských struktur.

Sociální demokracie vychází z toho, že globalizace může posunout svět k nebyvalému pokroku a prosperitě. Ekonomicky, ekologicky a sociálně přínosná však může být jedině v případě, že národní státy, jejich integrační seskupení, mezinárodní organizace i občanské společnosti budou mít dostatek odpovědnosti, energie a schopností, aby aktivně čelily zřetelnému deficitu chápání sociálních potřeb společnosti i zřetelnému deficitu demokracie, spojenému mj. s přenášením rozhodovacích procesů z národních na anonymní nadnárodní úroveň, který zahrnuje i ústup od politického rozhodování veřejné moci k přebujelému rozhodování tržních subjektů – především nadnárodních korporací. Zvláště obtížné bude zlomit dominanci zisku a jeho chápání jako rozhodujícího kritéria rozhodování o otázkách, přesahujících čistě ekonomický rámec. Vyhlídky na zisk má nezastupitelný motivační význam, nesmí se však vymknout kontrole. Kontrola ekonomiky veřejnou mocí je proto podmínkou rozvoje pozitivních stránek globalizačního procesu.

Vytvoření účinných nástrojů pro regulaci globalizace, zejména pro regulaci globálních kapitálových toků a nadnárodních korporací, je stále naléhavější potřebou a stává se i naléhavým politickým úkolem současné doby. Jednotlivé státy – kromě největších – však k tomu mají jen omezené možnosti. Proto regulační mechanismy mohou vznikat zejména na dvou úrovních – především na úrovni regionální a v podmínkách rovnováhy postupně se vytvářejícího multipolárního světa i na úrovni celosvětové.

Výzvam globalizace bezprostředně aktivně čelí především regionální integrační seskupení států jako Evropská unie, Sdružení států jihovýchodní Asie (ASEAN) a Jižní trh (MERCOSUR), ale obdobně i největší státy, Čína, Rusko, Indie aj. Přispívají k souběžnému procesu regionalizace a vytváření multipolárního světa. Nejdále dospěla v tomto směru Evropská unie, která vypracovala programy směřující k využití pozitivních přínosů globalizace a angažuje se při hledání účinných odpovědí na globalizační výzvy v mezinárodním měřítku.

ČSSD bude důsledně usilovat a využívat k tomu všech prostředků, které má k dispozici, aby mezinárodní nevládní organizace (Organizace spojených národů, světové obchodní organizace, Mezinárodní měnový fond, Světová banka, Organizace pro mezinárodní spolupráci a rozvoj) co nejdříve přijaly účinná opatření k regulování negativních stránek globalizačních procesů. Přitom požaduje, aby byly plněny již schválené programy, zejména program OSN snížit do roku 2015 světovou chudobu na polovinu (obsažený v Deklaraci tisíciletí).

Tyto organizace bude třeba nejen posilovat, ale též transformovat do podoby, umožňující spoluvytvářet a garantovat nový světový politický, ekonomický, sociální a ekologický – solidární a demokratický – veřejný řád – založený na principech demokracie, práva, solidarity, sociální spravedlnosti a ekologické udržitelnosti rozvoje – a vyvažovat zájmy jednotlivých regionů. K tomu by měly vytvářet i účinné instituce (např. Radu ekonomické bezpečnosti OSN).

Pokud jde o konkrétní kroky, navrhuje:

- Vytvořit globální daňový systém, který by napomáhal omezení negativních důsledků globalizace. Jde zvláště o zavedení daně, zatěžující měnově spekulativní transakce (takzvané Tobinovy daně), zavedení poplatků za nadměrné odčerpávání kyslíku, znečišťování moří a světového ovzduší, za nadměrné využívání neobnovitelných zdrojů, zejména pokud k němu dochází v ekonomicky vyspělých zemích.
- Blokovat a postupně likvidovat tzv. daňové ráje.
- Zavést přísnou evidenci a vysoké globální zdanění obchodu se zbraněmi, reformovat vojenské rozpočty, zvýšit boj proti mezinárodnímu zločinu a terorismu a postupně vytvářet svět bez válek.
- Vypracovat a realizovat mezinárodní programy financování rozvoje chudých, rozvojových zemí, jejich oddlužení a zajištění volného nediskriminačního přístupu jejich zboží na světové trhy.
- Zvýšit roli Mezinárodní organizace práce tak, aby vedla svět k mezinárodnímu veřejnému sociálnímu řádu, který by vytvářel předpoklady postupného přechodu ke společnosti znalostí a k plné zaměstnanosti na všech kontinentech.

V posledním období se zvyšuje počet kritiků a odpůrců divoké, neregulované globalizace. Je v zájmu sociální demokracie vést věčný dialog o formách a metodách, jak čelit negativním stránkám globalizace se vznikajícími mezinárodní protiglobalizačními hnutími a organizacemi, neboť mnohé z jejich námětů zasluhují pozornost a pečlivé posouzení.

Chceme co nejúžeji spolupracovat se stranami Socialistické internacionály i s Evropskou sociálnědemokratickou stranou a zúčastnit se jak vypracování jejich globálních strategií, tak i jejich naplňování.

Vytvářejme společnost, ve které budeme chtít žít – společnost globální odpovědnosti, společnost globálního poznání, společnost globálního respektu a porozumění. Společnost občanskou, která povede k humanizaci života každého člověka, ke zlepšení kvality jeho každodenního života. Společnost s vysokou úrovní morálky a odpovědnosti.

4. Jakou Evropu chceme a jak v ní budeme užiteční

Mezinárodní společenství stejně jako evropský kontinent procházejí významnými změnami, jež jsou spojeny s probíhající globalizací. ČSSD si uvědomuje jejich závažnost. Považuje za nezbytné ve své politice na ně reagovat. Je si vědoma toho, že tyto změny znamenají průlom do českého provincialismu a vyvolávají ve společnosti novou situaci. Současně si uvědomuje, že bez zapojení do probíhajících procesů v mezinárodním společenství a zejména v Evropě nelze modernizovat českou společnost, její ekonomiku, politiku a kulturu.

4.1. Bezpečná Evropa a svět bez válek

Dlouhodobým cílem ČSSD je budovat Evropu a svět bez válek s minimem zbraní nezbytných pro zajištění vnitřní bezpečnosti, bez zbraní hromadného ničení, a zvláště bez zbraní jaderných. Pravděpodobnost celoevropského či celosvětového válečného konfliktu, typického pro 20. století, se snížila. Objevily se však nové bezpečnostní hrozby a rizika, jako jsou etnické a náboženské konflikty, mezinárodní terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, organizovaný zločin, ohrožení informačních, komunikačních a dopravních systémů, ekologické havárie velkého rozsahu, migrační tlaky vyvolané prohlubováním rozdílů mezi bohatými a chudými zeměmi, jimž musí jednotlivé země i mezinárodní společenství věnovat trvale zvýšenou pozornost.

Zahraniční politika ČSSD vychází z toho, že existuje jednota a nedělitelnost bezpečnosti a univerzální platnosti základních lidských práv a svobod. Bezpečnost ČR závisí na globální bezpečnosti, a proto musí být ČR připravena podílet se ve spolupráci s mezinárodním společenstvím na řešení konfliktů a krizových situací. Velký důraz musí ČR ve své politice klást na předcházení a prevenci konfliktů a krizí. ČSSD se staví za řešení vzniklých krizí především mírovými prostředky, avšak v nezbytných případech, v souladu s ústavním pořádkem ČR, platným mezinárodním právem a převzatými závazky, podpoří i použití síly v nezbytně nutné míře na základě mandátu Rady bezpečnosti OSN. Stejně tak je připravena použít všechny nezbytné prostředky, včetně vojenských, v zájmu obrany životních zájmů ČR.

Dlouhodobou strategií ČSSD je upevňování postavení ČR v rámci mezinárodního společenství. Zapojení ČR do nejvýznamnějších bezpečnostních a integračních struktur v euroatlantickém prostoru, které jsou založeny na spolupráci zemí, hlásících se k hodnotám demokracie, právního řádu a dodržování lidských práv, povede nejen k posílení bezpečnostního postavení ČR, ale i středoevropského prostoru.

ČSSD je pro zachování transatlantické vazby jako osvědčeného stabilizujícího prvku mezinárodních vztahů a jako jednoho ze základních pilířů evropské bezpečnosti.

V diskusi o budoucím charakteru a roli NATO a hledání nové identity po jejím rozšíření bude ČSSD prosazovat kontinuitu a naplnění euroatlantického hodnotového dědictví novým obsahem odpovídajícím měnícím se mezinárodním podmínkám. NATO musí pokračovat ve svém rozšiřování o další země sdílející evropské hodnoty a transformativní se v organizaci schopnou čelit soudobým rizikům a hrozbám. Musí odolat

pokoušení stát se nástrojem k prosazování individuálních nebo skupinových mocenských a geopolitických zájmů.

V současném dynamicky se měnícím bezpečnostním prostředí musí patřit budování bezpečnostní a obranné dimenze k jednoznačným prioritám EU. ČSSD v ní spatřuje nástroj k prevenci a zvládnutí krizí, který povede k posílení a změně kvality transatlantické vazby.

V celosvětovém měřítku považuje ČSSD za nezbytné posilovat roli OSN, která by měla převzít významný podíl odpovědnosti za řešení globálních problémů. Rada bezpečnosti OSN se zastoupením hlavních regionálních mocností by měla být vrcholným orgánem světového systému míru a bezpečnosti. Mezinárodní ekonomické organizace by měly zesílit a koordinovat své úsilí o zajištění udržitelného ekonomického rozvoje a o ochranu životního prostředí.

ČSSD vychází z toho, že současný systém a síť mezinárodních organizací a struktur bude nutné v nadcházejícím období zjednodušit, odstranit duplicity v jejich činnosti a zvýšit jejich efektivitu a hospodárnost. Ve všech organizacích bude nutno věnovat pozornost probíhajícím globalizačním procesům a hledání účinných nástrojů ke kontrole a předcházení jejich negativních důsledků.

Svět 21. století, navzdory existujícím nerovnostem, bude jedním světem. Tvář v tvář ekonomické i komunikační globalizaci a migraci potřebuje svět též legislativní globalizaci, společná pravidla a více partnerství. Cílem je dosáhnout toho, aby rozvoj techniky a ekonomiky probíhal při respektování zásad sociální spravedlnosti a ekologické únosnosti.

4.2. Česká republika v Evropě

Tváří v tvář zrychlujícím se globalizačním procesům vidí ČSSD budoucnost České republiky v rámci Evropské unie. Evropská unie prokázala, že po druhé světové válce našla formy a metody, které úspěšně nahrazují odvěké politické soupeření evropských států mírovou spoluprací, vytvořila prostor pro ekonomický rozvoj a evropskou formu zapojení do světového globalizačního procesu. Dosáhla významného pokroku v úsilí o sjednocený, demokratický, sociálně spravedlivý, prosperující a mírový kontinent svobodných občanů a spolupracujících regionů.

Současná podoba Evropská unie, a zvláště její sociální a ekologická dimenze, je výsledkem dlouholetého úsilí a aktivního přínosu socialistických a sociálnědemokratických stran. Evropská unie dosáhla vysokého stupně integrace. V jejím rámci byl vytvořen fungující jednotný vnitřní trh s 375 miliony obyvatel, v roce 1999 byla vytvořena evropská měnová unie se společnou měnou euro. Evropská unie významně pokročila v naplňování svých cílů směřujících k sjednocení Evropy. Nadcházející rozšíření Evropské unie o osm států střední a východní Evropy, mezi nimiž je též Česká republika, a dva středomořské státy, představuje krok historického významu k překonání dědictví studené války, která rozdělila Evropu na západní a východní část.

Členství v Evropské unii odpovídá strategickému zájmu České republiky. Členství v EU významně posiluje mezinárodní postavení ČR, která se bude jako členský stát podílet na určování politiky tohoto významného seskupení a získá neomezený přístup

na největší trh na světě, což se příznivě projeví na hospodářském rozvoji státu a zvýšení životní úrovně českého obyvatelstva.

Evropská unie se odpovědně připravuje na výzvy, které před Evropu staví 21. století. Za aktivní účasti sociálnědemokratických stran, které mají vládní odpovědnost v řadě států Evropské unie, vyhlásila náročný program pro toto desetiletí, který odpovídá na výzvy globalizace. Evropská unie usiluje o urychlené budování společnosti založené na znalostech, zrychlení inovací, zvýšení investic do lidí a o ekonomickou reformu a modernizaci sociálního a školského systému.

ČSSD oceňuje tento přínos a bude k němu při formulování své politiky přihlížet a bude se na jeho realizaci v rámci Evropské unie podílet.

ČSSD nepovažuje Evropskou unii za ukončený projekt a vychází z toho, že debata o budoucnosti Evropské unie přispěje k posílení všech pozitivních prvků v jejím dosažitelném vývoji. Vyslovuje se pro to, aby sjednocující se Evropa hrála v globalizujícím se světě roli odpovídající její ekonomické síle.

ČSSD vidí ve vypracování a schválení evropské ústavy, která přehledně vyjádří cíle a kompetence Evropské unie, její institucionální strukturu a jednotlivé její politiky významný krok k dalšímu vytváření jednotnější a silnější Evropy. Evropská ústava vytvoří podmínky pro další rozvíjení evropské integrace a jejího sociálního a ekologického rozměru.

ČSSD považuje za velmi důležité, aby v rozšířené Evropské unii na základě této Ústavy byl dále rozvíjen a upevňován fungující model vztahů mezi státy velké, střední a malé velikosti, založený na rozvíjení komunitární metody a aktivní roli evropských orgánů a institucí při zachování jejich rovnováhy.

ČSSD bude i dále prosazovat prohlubování ekonomické a politické integrace v Evropě při posilování federativních prvků v jejím vývoji, jako dlouhodobou cestu, která vede k naplnění představ ČSSD o Evropské unii.

ČSSD bude podporovat rozšiřování Evropské unie o další evropské státy, které sdílejí společné hodnoty a splní podmínky pro vstup do Unie při respektování národní a kulturní identity jednotlivých států, národů i regionů.

ČSSD bude prosazovat, aby evropská ústava byla blízká občanovi a aby byl posilován její demokratický charakter včetně zapojení národních parlamentů do tvorby evropské legislativy. Spolu s tím bude podporovat růst vlivu a úlohy Evropského parlamentu v rámci EU. V této souvislosti také podpoří další rozvoj činnosti a aktivit Evropské sociálnědemokratické strany (PES).

Charta základních práv, definující základní hospodářská a sociální práva občana vedle tradičních občanských a politických práv, musí být jako pevná součást evropské ústavy univerzálně uplatňována v rámci EU.

ČSSD bude podporovat opatření, usilující o vytvoření dostatečných ekonomických, politických i vojenských nástrojů Evropské unie k prosazování jejich zájmů a hodnot v multipolárním světě tak, aby byla schopna čelit rizikům a výzvám příštích let.

ČSSD spojuje s rozvojem Evropské unie perspektivu Evropy jako kontinentu míru, bezpečnosti, demokracie a prosperity, který bude svůj vliv uplatňovat ve světě 21. století.

Jako významného partnera při vytváření stability v Evropě vidí v demokratickém a prosperujícím Rusku a demokratické a prosperující Ukrajině a současně si uvědomuje význam a důležitost rozvoje všestranných styků se zeměmi Středomoří v tomto procesu.

4.3. Bezpečnostní a branná politika České republiky

ČSSD bude prosazovat utváření jednotného, vnitřně koordinovaného bezpečnostního systému ČR, bude usilovat o jeho akceschopnost a komplexní připravenost na pokrytí všech bezpečnostních rizik a hrozeb. Bude klást důraz na to, aby jednotný bezpečnostní systém byl schopen existující i nově vznikající rizika vojenského i nevojenského charakteru analyzovat, preventivně se na ně připravovat a účinně jim čelit.

Podporujeme mezinárodní spolupráci v boji proti globálním bezpečnostním hrozbám jako jsou terorismus a organizovaný zločin při respektování základních práv a svobod občanů.

Budeme podporovat utváření Policie ČR jako jednotného bezpečnostního sboru s prvky územní i celorepublikové působnosti, splňujícího nároky kladené na moderní evropský policejní sbor, kompatibilního s evropskými standardy, flexibilně reagujícího na aktuální bezpečnostní situaci, akceptujícího svou roli orgánu veřejné služby, spolupracujícího s evropskými a mezinárodními bezpečnostními strukturami (Europol), vzdělaného, proškoleného a moderní technikou vybaveného.

Budeme prosazovat úzkou spolupráci mezi základními a ostatními složkami integrovaného záchranného systému s cílem důkladně se připravit na možný vznik mimořádných událostí a efektivní provádění záchranných či likvidačních prací.

ČSSD se staví za budování moderních českých ozbrojených sil schopných přispět k zajištění životních a strategických zájmů ČR a podpořit tak postavení našeho státu v bezpečnostním systému světa na počátku 21. století.

ČSSD přikládá mimořádný význam uskutečnění cílů reformy ozbrojených sil České republiky. ČSSD podporuje vyvážené rozvíjení jednotlivých částí Armády České republiky a specializaci v rámci Organizace severoatlantické smlouvy a Evropské unie v kombinaci s dobře vycvičenými silami a prostředky pozemních, vzdušných a podpůrných sil. Ozbrojené síly České republiky musí být zároveň připraveny aktivně působit v krizových situacích vojenského i nevojenského charakteru mimo území České republiky.

ČSSD bude prosazovat úzkou spolupráci mezi Amádou České republiky a dalšími částmi integrovaného záchranného systému s cílem efektivně řešit situace spojené se záchrannými pracemi při pohromách nebo v situacích, které mohou ohrožovat životy, zdraví a majetek občanů, a poskytnout pomoc Policii České republiky při plnění jejích úkolů ve vymezených oblastech. Za důležitý úkol považuje rozvíjení výchovy občanů ČR k obraně a ochraně.

Členství v Organizaci severoatlantické smlouvy považuje ČSSD za spolehlivé zajištění bezpečnosti ČR. ČSSD se bude zasazovat o to, aby ČR prováděla v NATO aktivní a samostatnou politiku hájící její národní i euroatlantické zájmy. Bude podporovat další rozšíření NATO a program „Partnerství pro mír“. Bude pro-

sazovat, aby aktivity NATO v oblasti řízení krizí byly vždy v souladu s mandátem Rady bezpečnosti OSN.

ČSSD se staví se za to, aby ČR jako budoucí člen EU usilovala o další koordinaci a propojení bezpečnostních struktur a kapacit NATO a EU, aby nedocházelo k duplicitě v činnosti a vytváření struktur obou organizací. Tím se vytvoří předpoklady pro účinnou společnou evropskou bezpečnostní a obrannou politiku.

ČSSD podporuje rozvoj evropské bezpečnostní a obranné dimenze Evropské unie jako nástroje, který zvýší připravenost Evropy nést odpovědnost při řešení krizí v oblastech jejího zájmu. Staví se za to, aby se Česká republika jako budoucí členský stát Evropské unie podílela na dalším vytváření evropské zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky přiměřeně svým možnostem a v souladu s českými zájmy.

5. Demokratizace státu, svoboda, zúčastněnost a odpovědnost

5.1. Demokracii považujeme za řád svobody

Demokracii považujeme za řád svobody, v němž jedinci a kolektivy svobodně utvářejí – v rámci zákonů – svůj osud. Demokratická moc, obnovovaná po pádu diktátorského a byrokratického režimu reálného socialismu, musí být legitimována souhlasem občanů a jim také ústavně odpovědná. Občanská (politická) práva, jež tento vztah upravují, uznává ČSSD za práva základní, nezadatelná a univerzální. Rovnost občanského statutu ruší politický význam jakýchkoli kvalitativních odlišností (rodu, pohlaví, národnosti, rasy, vyznání, sociálního postavení atd.), ale má-li být efektivní v mocenských politických vztazích, nemůže být redukována na formální rovnost před zákonem. Mímění nerovnosti či posilování rovnosti zároveň s překonáváním jakékoli diskriminace v politické oblasti chápe ČSSD jako svůj permanentní úkol, neboť na tom závisí uplatnění zásady, že všeobecnosti práv má odpovídat všeobecnost občanské odpovědnosti.

Demokracie je založena na principu většiny, ale ten nesmí být v zájmu svobody absolutizován. ČSSD odmítá jak nekontrolovatelnou moc menšiny, tak všemocnost většiny. Příkladá proto kardinální význam pojetí lidských práv v ústavě a v Listině základních práv a svobod jako práv nezadatelných, nepromičitelných, nezczizitelných a nezrušitelných. Tím jsou vyňata z legislativní kompetence státu i lidu jako ústavního zdroje veškeré státní moci. Individuální a menšinová práva a svobody jsou tak ústavně zabezpečeny před libovůlí veřejnoprávních i soukromoprávních autorit. Rovnost lidí v důstojnosti, svobodě a právech předpokládá svobodu od politického a sociálního útisku, od ponižující a diskriminující závislosti na státní či soukromé moci, od vykořisťování, nouze, nejistoty a strachu z budoucnosti, od nevědomosti a manipulačního zmateání. Tento trend k humanizaci společenských vztahů a k svobodné tvorbě individuální identity odpovídá dějinnému emancipačnímu poslání ČSSD. A nejen to, neboť struktura lidských práv (zahmuje liberální demokratická a sociální práva i základní právní principy, jež jsou podmínkou spravedlivého procesu) a jejich obecná závaznost umožňují podle přesvědčení ČSSD deantagonizaci společenských vztahů, jež je minimálně podmínkou sociálního míru a optimálně možností spolupráce a solidarity. ČSSD nevylučuje, že liberální idea svobody nevyčerpala dosud své možnosti v organickém smíření svobody, rovnosti a bratrství.

5.1.1. Hodnoty svobody a důstojnosti člověka

Hodnoty svobody a důstojnosti člověka nejsou v pojetí ČSSD odvozeny z něčeho, co je vůči němu vnější (např. z tržní ekonomiky): tyto atributy plynou z jeho lidství. ČSSD se ztotožňuje s osvícenským příkazem, že člověk musí být pro člověka vždy účelem, nikdy jen prostředkem – chápe ho jako nejvyšší omezení svobody – libovůle státní a soukromé moci, motivované univerzalitou lidské svobody a důstojnosti.

Mnohostrannost lidské aktivity rozkládá obecný pojem svobody. Kodexy lidských práv znají základní svobody a práva jako svobody rovnocenné a autonomní, vůči nimž není abstraktní pojem svobody nadřazeným kritériem. Všechny se odvíjejí z rovnosti lidí

ve svobodě a v důstojnosti, jež zároveň vytyčuje rámec státní aktivity v této sféře.

Fundamentalistické (neoliberální) pojetí svobody, jež solidarizující postupy státu mímí sociální nerovnost atd. v souladu se sociálními, hospodářskými a kulturními právy vydává za zánik svobody a státní despotii, odporuje soudobé univerzalitě lidských práv a je pro ČSSD nepřijatelné. Odtrhuje totiž jedince od společenství a svou podstatou je obranou parciálních privilegií – závislost sociálních atd. práv na výkonnosti ekonomiky není dostačujícím argumentem pro zamítnutí principu solidarity či bratrství.

Svoboda, má-li být vpravdě univerzální, nemůže být neomezená – omezení je rozhraním oddělujícím svobodu od anarchie, v níž právo ustupuje síle (omezení základních práv a svobod upravuje č. 4 Listiny základních práv a svobod: musí mít formu zákona a musí šetřit jejich podstatu a smysl).

5.1.2. Dějinná zkušenost ČSSD popírá tezi o přímé závislosti tržní ekonomiky a demokracie

Liberální tržní ekonomika a demokracie se mohou – jak ukazuje Pinochetova diktátorská éra – rozcházet na úkor práv a svobod závislejších účastníků tržních vztahů. Už z toho je zřejmé, že „antietatismus“ ČSSD (limitování státních kompetencí) je kvalitativně odlišný od neoliberálního antietatismu. Kritika etatismu „staré sociální demokracie“, který byl adekvátní reakcí na hospodářský liberalismus, nemůže tuto odlišnost přehlížet.

Nový etatismus nové sociální demokracie je spjatý s úkoly státu danými hospodářskými, sociálními a kulturními právy, orientací na sociální a humánní dimenzi demokracie a její rozšiřování na další oblasti a sféry společenské aktivity. Inspirací je tu pro ČSSD Masarykova idea humanitní demokracie. ČSSD je odpůrcem obou extrémů, odmítá jak neúměrné zesilování státu, tak jeho neúměrné oslabování, uvolňující vliv mimoústavních silových ohnisek. Optimální rozsah státních kompetencí a funkcí je konec konců určen souhmem jeho závazků a povinností, zakotvených v ústavě a v dalších stát zavazujících normách. Toto kritérium předchází jakoukoli ideologickou argumentaci, neboť ústava zavazuje stát k ideologické a religijní nestrannosti. ČSSD odvozuje charakter, strukturu a kompetence státu a jejich meze prioritně z principu lidských práv (z rovnosti lidí v důstojnosti, právech a svobodě), nikoli z dominance principů tržní ekonomiky. Považuje proto nezbytnou míru státní autority za nepostradatelný „nástroj“, který se neomezuje jen na negativní funkce (vojenské policejní, justiční), neboť má i pozitivní tvůrčí úkoly plynoucí z étosu lidských práv (Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech).

Tato orientace ČSSD, z pozic jiné doktríny obviňovaná z etatismu a sklonu k „sociálnímu inženýrství“, je v plné shodě s hodnotovou strukturou lidských práv. Neznamená fetišizaci státu a moci, jejich povyšování na hlavní cíl a hlavní prostředek. Podobné tendence považuje sociální demokracie za patologické a nepodceňuje jejich nebezpečnost. Vyvozuje ovšem logický závěr z dějinné zkušenosti, že autoregulační tržní mechanismy (neviditelná ruka trhu) samy o sobě společnost svobody a spravedlnosti nevytvářejí. ČSSD vychází z přesvědčení, že tržní ekonomika nemá charakter „přirodní objektivit“, nýbrž že je v dosahu lidské vůle a morálních soudů.

V postupující globalizaci je ČSSD součástí sil, jež usilují o prioritu demokratické politiky před ekonomikou a o to, aby se nevymkla z inspiračního vlivu univerzálních lid-

ských práv. Pro ČSSD je to podmínkou toho, aby reciproční zúžení (jež není zánikem) státní svrchovanosti sílu integračních procesů nejen zachovalo, ale i zpevnilo zásady svobodné a spravedlivé společnosti.

5.1.3. Ústavní instituce a právní řád

Ústavní instituce a celý právní řád vycházejí z hodnot a principů, nezbytných pro demokratický právní stát, ale jejich tvar není ani dokonalý, ani konečný. Navíc ani politický, ani justiční provoz nevyužívají všech možností či povinností, které už dávají nebo vyžadují. Tento stav není příznivý pro společenské uznání ústavních institucí jako takových, tj. uznání jejich smyslu a poslání v demokratickém řádu svobody. Personální prvek, nahodilý na rozdíl od instituce, překáží jejímu docenění. ČSSD z této situace vyvozuje dvojjediný úkol: usilovat o zkvalitnění a zkompletování institucionálního a právního systému na základě kritérií daných demokratickými hodnotami včetně začlenění do evropského a mezinárodního institucionálního a právního řádu. Druhé zacílení tohoto dvojjediného úkolu navazuje na Masarykovo pojetí demokracie jako „způsobu života“: přesahuje instituční a normativní kostru demokracie požadavkem intelektuální a morální kvality občanů. Je to úkol obtížnější než stanovení pravidel a zřízení institucí, který vlastně nikdy nekončí. Předpokládá – Masarykovými slovy – permanentní revoluci hlav a srdcí. ČSSD vnímá aktuální potřebu celkové revize Ústavy České republiky, která vznikala na sklonku roku 1992 pod tlakem blížícího se rozpadu Československa jako kompromis nejružnějších politických zájmů a představ tehdejšího politického spektra, jemuž dominovala pravicová politika. Za naléhavý úkol považuje ČSSD zakotvení referenda jako trvalé součásti ústavního pořádku tak, aby o základních otázkách vnitřní i zahraniční politiky státu mohli rozhodovat občané.

5.2. Krajské a obecní samosprávy

Krajské a obecní samosprávy, zakotvené v Ústavě, vytvořily organizační základy pro účast občanů na správě veřejných záležitostí. Princip subsidiarity – rozhodovat na stupni, který je pro danou věc neoptimálnější – spolu s „finanční ústavou“ samospráv je zárukou jejich politické a společenské autority. Samospráva je součástí občanské společnosti, nikoli prodloužením či filiálkou centrální moci, jejíž decentralizace tvoří paralelní proces. ČSSD je připravena promítnout princip subsidiarity do obou dimenzí – správy státu a věcí veřejných v národním měřítku stejně jako správy věcí evropských v rámci Evropské unie.

ČSSD nepovažuje vzájemný vztah státu a samosprávy za konkurenční, neboť obojí mají stejný zdroj legitimacy. Konflikty nejsou ovšem vyloučeny, ale musí být podřízeny jednotné koncepci rozhodování, dané ústavou a zákony. ČSSD nepodléhá iluzím, že se snadno, bez trvalého a pozorného zřetele k praktickým zkušenostem z dovršování a fungování samosprávného systému, dojde k optimálnímu rozložení kompetencí, financování a k mnoha dalším aspektům vyvolaných ustavením této instituce.

5.3. Zastupitelská demokracie a občanská součinnost

ČSSD považuje zastupitelskou demokracii za nevhodnější formu lidovlády v moderní společnosti. Příkladá však stejný význam jak zastupitelství, tak přímé demokracii, která předpokládá součinnost občanů na politickém rozhodování. Zastupitelství je svou podstatou reprezentací obecného zájmu, vyžaduje tedy optimální zastoupení všech podstatných složek občanské společnosti. Proto také ČSSD tvá na zachování poměrného volebního systému do dolní komory Parlamentu ČR. Odmítá reformu, která by poměrnost odstranila, ale připouští diskusi o úpravách systému posilujících princip ochrany některých menšin (například romské komunity).

Zároveň je ČSSD proti tendenci vedoucí k oligarchizaci zastupitelství, která ve svých důsledcích redukuje politická práva občanů na periodický volební akt. Považuje za žádoucí trvalou součinnost občanů na správě státu, jež není myslitelná bez těch či jiných institucí přímé anebo participativní demokracie, které dávají mínění občanů politickou a právní relevanci (samospráva, laický element v soudnictví, přenos různých kompetencí na specializovaná občanská sdružení atd.). V referendu vidí ČSSD jednu z účinných vazeb mezi státem a společností, která prakticky stvrzuje význam občanského statutu. I referendum je ovšem podrobena stejným limitům jako zákonodávací moc: čeho ta nemůže v důsledku limitů dosáhnout, toho nelze dosáhnout ani referendem. Varování, že referendum by nakonec mohlo zahubit zastupitelský princip, není asi tolik důsledkem politologické negramotnosti, jako liberální nechuti k rovnocennosti občanů. Nejde tu o abstraktní úvahy o zneužitelnosti tohoto institutu, ale o jeho místo v našem ústavním řádu. V rámci naší ústavy nelze – bez jejího předchozího zrušení – prostřednictvím referenda zrušit demokracii a nastolit plebiscitní moc, legitimovanou lidovým souhlasem. Mocenské kompetence stanoví výlučně zákonodávací (ústavodárná) moc, referendem mohou být pouze potvrzeny nebo zamítnuty.

Naléhající potřeba modernizace a racionalizace státního i samosprávného provozu zvýrazňuje význam odbornosti. S ní jsou spojeny různé variace technokratického řízení státu, které jakoby archaizovaly tradiční politické principy a instituce, včetně svrchovanosti lidu. ČSSD je přesvědčena, že žádný technokratický dirigismus nemůže nahradit funkci politiky v tom, co je spojeno s pojmem „obecný zájem“, t.j. v takovém vyrovnávání různorodých zájmů, aby odpovídalo vizi spravedlivého a solidárního společenství. Považuje politiku za specifickou odbornost a přípravu pro politickou práci za součást odpovědné a perspektivní politiky. Demokracie nemůže existovat bez moci legitimované souhlasem občanů.

5.4. Státní správa

Odbornou a informační bází politiky (výkonné moci), jež vyžaduje permanentní modernizaci a racionalizaci, je státní správa, která je spolu se samosprávou součástí veřejné správy. Je však zároveň institucí nejvíce náchylnou k byrokratizaci (nevykonnosti, uzavřenosti, utajování, korupci apod.). Aby se umocnily její klady a minimalizovaly její patologické sklonky uvolňované vnějšími tlaky, považuje ČSSD za nezbytné stanovit přísná odborná a morální kritéria pro rovný přístup do státní služby a prodchnout ji étosem služby veřejnosti a úcty

k lidským právům. ČSSD bude usilovat o takové odměňování a sociální jistoty státních zaměstnanců, jež budou s to minimalizovat patologické tendence a posilovat jejich nezávislost a loajálnost k ústavě, zákonům a veřejnému zájmu bez zřetele k proměnam politického profilu vlád, udržovat transparentnost státní správy (zvrát od utajení k právu veřejnosti na informace) a bránit její přeměně v privilegovaný stav, degradující ostatní na druhořadé občany. ČSSD bude prosazovat vytvoření speciálního školícího zařízení pro přípravu státních zaměstnanců, vědeckovýzkumné báze státní správy a dobudování správního soudnictví jako záruky zákonnosti státní správy.

Administrativa je každodenností státu, s ní se občané nejčastěji setkávají a na základě této přímé zkušenosti si utvářejí představu o státu. Je však i tou složkou státu, která umožňuje společnosti zmáhat krizové, anarchizující situace či katastrofy racionálně. Zvýšit její vážnost (proti jejímu neoliberalnímu snižování atd.) v demokratickém prostředí chápe ČSSD jako nezanedbatelný pedagogický úkol. Jako souběžnost kritiky a modernizace.

5.5. Demokracie jako diskuse

Pojetí demokracie jako diskuse mezi „vládnoucími a ovládanými“, mezi soupeřícími politickými stranami atd. předpokládá, že všechny politické instituce jsou konfrontovány s míněním občanů a občanských sdružení. Podstatná je ovšem forma této konfrontace – není k ničemu monolog, v němž každý slyší především sebe. Tak se projevuje arogance moci, dogmatismus a fundamentalismus, ale svádí k tomu i tradiční mentalita politické elity, víceméně imunní vůči hlasu a vlivu „masové demokracie“. Taková izolace moci od veřejného mínění se sice podílí na formování volebního chování (rozhodnutí), ale nedovoluje, aby se tato mínění podílela na rozhodování. ČSSD takový stav považuje za deficit demokracie a usiluje o takové formy diskuse, které příslušné instituce musí brát v úvahu povinně, případně k nim zaujímat souhlasná nebo zamítavá stanoviska (obdoby petičního práva, expertízy apod.).

Transparentnost státních institucí vyžaduje oboustranný tok informací mezi nimi a občanskou společností. Ten si však nelze představit bez příslušných mediálních možností obou stran, má-li jít o neprostředkované informace. Neoliberalní absolutizace nezávislosti informačních toků na státu zachází podle názoru ČSSD do krajnosti, jež neprospívají pochopení a uznání hodnoty státu pro politické a národní společenství.

5.6. Ochrana života, svobody a vlastnictví

V rozsahu platného kodexu lidských práv je ochrana života, svobody a vlastnictví elementárními funkcemi státu. Má zajistit právní jistotu, tj. propočitatelnost reakce ostatních účastníků právních vztahů a státních institucí (správních, policejních, justičních atd.) na určitá chování a vytvořit pocit bezpečí, sebevědomí a sebeúcty občanů v jednání s představiteli státu. Takový stát, odpovídající podstatě právního státu, vyžaduje odbornou a morální kvalitu represivních a justičních složek i jejich optimální materiální vybavení. O naléhavosti reformy v této oblasti svědčí rozsah kriminality, organizovaného zločinu,

mafianství, korupce, prostituce, obchodu s drogami apod., který vyžaduje i účinnější nadnárodní spolupráci. ČSSD soudí, že klima jistoty, bezpečnosti a spravedlnosti úzce souvisí s adekvátní a časově přiměřenou reakcí na jakékoli protiprávní jednání včetně vykonatelnosti rozhodnutí, přirozeně s respektem k principu soudcovské nezávislosti a k právu na spravedlivý proces – a také s dostupností soudní ochrany (soudní náklady).

ČSSD proto iniciuje a podporuje reformy justice a s ní spjatých institucí, jež směřují k tomuto cíli, i reformy trestů a vězeňství, které orientují k účinnější prevenci, resocializaci a k znovuzařazení do společnosti. Zkvalitnění kontrolních institucí a režimu stížností (úřad ochránce lidských práv apod.) dostupnějšího občanům, musí být trvalou součástí agendy ČSSD. Znepokojivý růst drogové závislosti a kriminality dětí a mládeže, nezřídká spojený s šokující krutostí a mravní otrlostí, klade otázku reformy hranice trestní odpovědnosti i výzvu k nalézání a uplatnění speciálních mechanismů prevence a resocializace. ČSSD si je vědoma, že reakce veřejnosti na erupci kriminality míří k zesílení trestní represe a k zpřísnění procesních pravidel apod. I když nevyklučuje reformy v zájmu účinnějšího postihování kriminality, bude usilovat o to, aby zůstaly v mezích humanitního pojetí demokracie a lidských práv.

ČSSD považuje zajištění bezpečnosti občanů, ochranu jejich práv a svobod, životů, zdraví a majetku za jednu ze základních rolí státu. Vytvoření pocitu bezpečí ve společnosti je předpokladem jejího harmonického rozvoje, ČSSD proto podporuje aktivní a důsledný postup bezpečnostních sborů proti závažné hospodářské trestné činnosti, organizovanému zločinu ve všech jeho podobách, korupci, extremismu a hnutí potlačujícím lidská práva a dalším formám kriminality. ČSSD bude dále iniciovat další formy rozvoje situační a sociální prevence kriminality především s ohledem na znepokojující stav v oblasti užívání drog a některé projevy obecné kriminality.

5.6.1. Ochrana demokracie

Možnost jejího zrušení demokratickou, ústavní cestou (tzv. paradox demokracie) – je konstrukcí naší ústavy (nepřekročitelným omezením státní moci) právně vyloučen. Pro extrémní případ protiústavního zrušení těchto omezení lidských práv zakotvuje ústava právo občanů na odpor. V pojetí ČSSD umožňují základní práva a svobody reformní iniciativy a postupy – demokracie nemůže znamenat nucenou permanentní reprodukci daného stavu, konzervativní „pokoru“ před tím, co je dáno a co se může měnit jen samopohybem, nikoli záměrným jednáním. Tyto iniciativy a postupy však nesmí směřovat proti duchu lidských práv, proti jejich univerzální humanistické dimenzi.

ČSSD považuje za ústavní povinnost čelit všem skupinám, hnutím a ideologiím, které programově útočí proti tomuto univerzalizmu lidských práv z pozic rasistické či jiné diskriminující doktríny a v souladu s tím i proti jejich politikoprávním zárukám. Zároveň je přesvědčena, že principy demokracie nelze chránit nedemokratickými metodami, jež by se dotkly práv a svobod ostatních občanů.

Těžiště obrany proti těmto tendencím spočívá v občanské společnosti, v demokratické ofenzivě demokratických sil. Represi (tj. omezení výkonu základních práv v souladu s ústavou) považuje ČSSD za krajní, ale nevyhnutelný prostředek v těch případech, které definuje Listina základních práv a svobod. Tedy v případech, kdy se definovaná nebezpečí a ohrožení aktualizují – nestačí tedy, jsou-li tato nebezpečí a ohrožení jen latentní složkou doktríny.

Priorita základních práv a svobod před jejich omezením komplikuje politicko právní posouzení extrémů, nicméně dosavadní přístup k veřejně demonstrované negaci lidských práv příslušníky a stoupenci antidemokratických skupin považuje ČSSD za neúměrně liberální.

5.7. Stát, politické strany a občanská sdružení

Objektivně působí – v dobrém i špatném smyslu – jako vychovatelé. Úroveň kultury – „vysoké politiky“ – stranickopolitických konfrontací, postupů, financování stran atd., atd. – se wpisuje do občanského vidění a hodnocení politiky, a tím i do pojetí občanské angažovanosti a odpovědnosti. Dávné koncepce republikánských občanských ctností jsou beznadějně zatlačovány uměním pragmatického kalkulu. Obecně by mělo platit, že k funkcím politické strany (a státních institucí) patří výchova k občanství, v níž je partiálnost stranictví podřízena univerzalitě lidských práv a respektu k zájmům a potřebám společenství.

Ve sféře politiky se vlastně má dovršovat a zúročovat socializace člověka, zahájena v rodině a ve škole, v institucích, kde se budoucí občan prvně setkává s klíčovými principy společenského života – s právy a povinnostmi, s vazbou odměny na výkon, trestu za neposlušnost atd. Solidaristická orientace, založená na společenské podstatě člověka (protikladně tedy „individualistické atomizaci“), motivuje hluboký a trvalý zájem ČSSD o všechny socializační instituce, jež formují intelektuální, morální a profesní profil demokratického občanství, vyznačujícího se úctou k lidským právům a demokratickému právnímu vědomí.

5.8. ČSSD se hlásí k osvícenské tradici organického sepětí svobody člověka se vzdělaností a mravností

Obrat od státní regulace víry, smýšlení a přesvědčení občanů k jejich morální a intelektuální autonomii byl obratem od mocensky udržované nedospělosti k lidské zralosti a odpovědnosti. Hlavní problém spatřuje ovšem v obecném rozvoji vzdělanosti, neboť ta umožňuje kritickou prověrku doléhajících informací. Z tohoto důvodu považuje ČSSD za prospěšné, aby se ohniska vzdělanosti – univerzity, výzkumné ústavy apod., – aktivně vklínily do duchovního proudění a velkých diskusí o klíkových problémech národního společenství, jeho duchovního a morálního stavu a perspektívách. Najít a uplatnit mechanismy kultivující svobodu projevu i odpovědnost této svobody je podle mínění ČSSD podmínkou demokracie jako „způsobu života“.

5.9. Lidská práva

ČSSD považuje lidská práva (Listinu základních práv a svobod a mezinárodní smlouvy, jež mají podle čl. 10 Ústavy ČR nadzákonnou platnost) za otevřený normativní systém, závazný a inspirativní pro demokratickou a emancipační politiku. Na jejich

základě se v poválečném období rozvinula různorodá emancipační a protestní hnutí, směřující proti nebezpečným a škodlivým aspektům politiky vlád (mírové, ekologické a obdobné aktivity) a zjevným i skrytým (historií posvěceným) diskriminacím, ztěžujícím uznání legitimacy té či jiné menšinové identity – etnické, rasové, náboženské, sexuální atd. Byla polemická k legislativě, ke státním a sociálněekonomickým orientacím a postupům i k mentalitě a předsudkům většinového či dominantního společenství, jež v praktickované diskriminaci odmítalo vidět nespravedlnost a nerovnost – pokud jde o přístup ke vzdělání, k řídicím funkcím, ke stejné mzdě za stejnou práci, k azylantům, přistěhovalcům apod.

Ačkoli se tyto emancipační a identifikační vlny, jež u nás po listopadu 1989 proběhly v zrychleném čase, neobešly bez morálních a kulturních stínů (komercializace, kult násilí, pomografie, prostituce, drogy), ČSSD je především považuje za důsledek inspiračního vlivu lidských práv, který kvalitativně proměnil občanskou společnost, formy její aktivity a poměr ke státu i k mimostátním institucím. Odstraňování různých forem diskriminace, zvláště tam, kde je jako samozřejmost vepsána do mentality společnosti (jako soubor civilizačních, nacionálních a obdobných předsudků v lepším případě a jako jejich povýšení na vůdčí politické principy v horším případě), chápe jako jednotu legislativních a pedagogických postupů. V lidských právech vidí ČSSD nejen obranu proti rozpínavosti a nezákonným postupům státu, nýbrž i obranu proti destruktivním důsledkům kriminality, společenských nerovností a závislosti v občanské společnosti. Demokratický právní stát je tedy hrozbou a ochráncem zároveň a obdobné zdvojení existuje i ve vztahu jedince a občanské společnosti (soukromoprávních institucí), kde se nerespektování lidských práv snadněji kryje pseudoliberalní absolutizací svobody individua.

Ústavní princip občanské rovnosti, který se vznáší nad manifestací kvalitativních odlišností (identit) v občanské společnosti, musí mít v tomto napětí nezbytnou míru reálnosti, neboť jen za tohoto předpokladu může – podle přesvědčení ČSSD – účinně konkurovat nevázanosti a libovůli svobody silnějších a početnějších. Tím není ovšem vyloučeno uplatnění nerovnosti (zvyrodnění) v zájmu rovnosti, neboť dosažení této hodnoty plynoucí z étosu lidských práv začíná zastavením jejího růstu (progresivním zdaněním apod.). V principu ústavní rovnosti je neodlučně zabudován princip tolerance. Kvalitativní pluralita občanské společnosti může být zbavována destruktivních důsledků jen faktickou – i když jen relativní, ale otevřenou v jejím směru – rovností a faktickou tolerancí, která je dvojsměrná: jak většin vůči menšinám, tak menšin vůči většinám. ČSSD z této situace dovozuje nutnost takové politické kultury (politického stylu), v níž jsou rovnost a tolerance umocněny solidaritou, jež je podmínkou vzniku a trvání „politického národa“ jako osudového společenství. Evropská integrace, v níž je univerzalita občanského principu konfrontována i s mohutnými kulturně historickými státně národními identitami, je bez takové politické kultury nepředstavitelná. ČSSD přitom vnímá prostor lidských práv a svobod jako zdaleka nevyčerpaný a především v oblasti práv sociálních a kulturních je připravena k jeho dalšímu rozšiřování v rámci českých zemí i Evropské unie.

5.9.1. Rovnost mužů a žen

Ačkoli během dvacátého století došlo v postavení žen ve společnosti k obrovskému pokroku, mnohé neoprávněné nerovnosti stále přetrvávají. Ženy jsou nedostatečně

zastoupené v mocenských a rozhodovacích procesech, dostávají menší mzdu než muži, stávají se obětmi (domácího) násilí, nesou valnou část odpovědnosti za péči o děti či staré rodiče a o domácnost.

ČSSD bude v souladu s politikou Evropské unie prosazovat důsledné uplatňování vyrovnávání příležitosti (metody genderového mainstreamingu). V praxi to znamená nejen zavádět taková opatření, která otevřou ženám cestu k paritnímu postavení ve všech významných společenských aktivitách, ale také uplatňovat hledisko rovných příležitostí ve všech existujících politikách, strategiích a plánech.

ČSSD si je vědoma, že prosazování rovnosti žen a mužů ve společnosti je složitou civilizační výzvou a že země, která nedokáže plně využít schopnosti svých žen, se odsuzuje k zaostalosti.

5.9.2. Lidská práva a politická integrace

Radikální fragmentace občanské společnosti spjatá s novými formami občanské iniciativy, jež je důsledkem mnohotvárných emancipačních „revolucí“, klade – spolu s radikální strukturální proměnou sociálního rozvrstvení (redukcí dělnictva a rolnictva) – požadavek hledat a uplatnit adekvátní formy a prostředky sociální a politické integrace. Úbytky státní svrchovanosti podmíněné nadstátní integrací a vnitřní samosprávné decentralizací státní správy se netýkají podstaty daného problému, vnášejí však do vnitřní politiky jeho nadstátní (evropský, globální) rozměr. ČSSD tu vidí dva základní problémové okruhy.

Z prvního plynou otázky, zda je ještě oprávněn či zda je ještě vůbec možný pojem „obecného blaha“ (zájmu apod.) jako klíčová funkce státu. A zda může být „obecné blaho“ formulováno státem, jsou-li jeho dominantním hybatelem politické strany. ČSSD vychází z přesvědčení, že zápomá odpověď by znamenala popření existence „společnosti“, uznání priority individualistické atomizace a tím i oprávněnost rezignace na možnost organické integrace, respektující jak princip individuality v duchu lidských práv, tak společenský rozměr individua. Z hlediska ČSSD tato organická integrace předpokládá, že politická strana (koalice stran), jež je demokratickým aktem povolána k státnímu významu, musí být – jako reprezentant vůle realizovat určitou podobu „obecného blaha“ – otevřena vůči celé občanské společnosti a všemu, co je vpravdě (z hlediska ústavy a lidských práv) univerzální, i když solidarita plynoucí z této univerzality se jednotlivých členů společnosti dotkne nanejvýš v důsledku prohlubování rovnosti. Jinak řečeno, stranickost (jako korporativní, parciální negace uvedené univerzality) je v rovině státní vůle patologickým jevem. Lze říci, že jen ty strany, které jsou schopny této univerzality, odpovídají pojmu politické strany. Zde přichází ovšem ke slovu jak racionalita politiky, tak morální étos lidských práv. Strany, v nichž je ještě uchováno vědomí emancipační mise, nejsou a nemohou být imunní k morálním impulsům vycházejícím ze situace společenských vyděděnců, uražených a ponížených.

Z druhého okruhu vyplývá otázka, co je sférou (objektem) politiky a kdo je (může či má být) jejím aktérem. Jde tu o problém relace mezi akčním rádiem politického rozhodování a kontroly a autoregulačními tržními mechanismy, doplněnými korigujícími nezávislými institucemi. Šíře emancipačního projektu ČSSD je taková, že se nemůže zříci – poučena historickou zkušeností i současnými trendy tvající nerovnosti – pozitivních funkcí státu, nově ovšem definovaných v duchu lidských práv a ekonomických trendů, jež jsou materiálně-organizační bází jejich naplňování. ČSSD nesdílí neoliberál-

ní iluzivní touhu po „konci politiky“ ani z národního, ani z regionálního a globálního pohledu. Z ústavní univerzality občanství dovozuje ČSSD univerzalitu politických aktérů. Tzv. nepolitickou politiku chápe jako politickou permanentní angažovanost a odpovědnost občanů, jejich aktivit a organizačních struktur, jež nejsou – na rozdíl od politických stran – právně včleněny do ústavního politického provozu (s příslušnými výjimkami jako je petiční právo apod.). Financování stran státem je odůvodněno (jako princip) tím, že spojují občanskou společnost se státní mocí prostřednictvím zastupitelství, že disponují integrační kapacitou a pedagogickými nástroji k výchově k odpovědnému a rozumějícímu občanství. Obě tyto vrstvy politiky se vzájemně podmiňují.

ČSSD usilující o demokratickou součinnost občanů nemá důvod klást princip zastupitelské demokracie proti aktivitám skupin a sdružení občanské společnosti a vytýkat jim – v neoliberálním smyslu – absenci legitimacy. Naopak usiluje o participaci, za jejíž legitimní a zavazující zdroj považuje v Ústavě zakotvený princip svrchovanosti lidu. Proto také tvrdí – přes nezbytnou adaptaci k mediální, informační a marketingové revoluci – na „komunikativní“ charakter strany, neztotožňuje se s tezí o zastaralosti „masových stran“, zbytečnosti stranického tisku a vůbec metod – na všech úrovních – přímé komunikace se společností.

ČSSD neztrácí ze zřetele, že občanská společnost snadněji podléhá rozvášnění a extremismu (nebo opačně: znechucení, apatii), zvláště tehdy, je-li konfrontována s arogancí moci a mocných či s nestoudností bohatství a ziskuchtivosti (drastické rozdíly v odměňování, životním stylu apod.). Nezapomíná, že v základech moderní demokracie je zabudován emancipační vklad třídního boje, racionální vize spjaté s vášnivým morálním protestem. Soudobé smíření liberálního, demokratického a sociálního dějinného úsilí vytvořilo novou situaci, která motivuje sklony k zamítání klasického rozlišení politických orientací na pravici a levice a dokonce k trestněprávnímu postihu „třídní nenávisti“, jež je povahou věci zaměřena proti nižším vrstvám, neboť bohatství je asociální i racionálně, podle principů „odlidštěné“ politické ekonomie. Je nepochybné, že rozlišení (demokratické) pravice a levice „zaniká“ v případech reálného ohrožení „otevřené společnosti“, ale takové případy nepatří do každodennosti. V každodennosti otevřené společnosti se manifestuje, jak je patrné v soudobých snahách o „odzbrojení“ sociálního státu. Jejich konfliktivnost je ovšem právně podřízena režimu lidských práv, který koriguje rozpínavost obou politických křídel a orientuje je „středově“.

5.9.3. Univerzalizace lidských práv

Proces internacionalizace a univerzalizace lidských práv chápe ČSSD jako nezbytný základ k mírové koexistenci, spolupráci a vzájemné solidarnosti států a národů, jejichž absencí – v mnichovanství – byly naše národy těžce dotčeny. Proto bude usilovat o to, aby eticko-právní zásady mezinárodního práva měly prioritní postavení v našem právním systému a aby Česká republika měla aktivní podíl na mezinárodních smluvních a institucionálních zárukách a obranách lidských práv. ČSSD uznává prioritu základních a nezadatelných práv a svobod před státní svrchovaností, ale nepřehlídí, jak zdlouhavě a obtížně Evropa dospívala k jejich uznání a jaké úsilí muselo být vynaloženo k porážce totalitářství, které je zneuznávalo nebo které chtěly definitivně vykonat evropskou emancipační ideu. Proto ČSSD přikládá velkou váhu vnímavosti k výchozí politické a historické situaci a kulturní identitě rozvojových zemí, neboť jejich podcenění vyvolává komplikující obranné reakce, zvláště je-li spojeno se selektivním

přístupem, diktovaným konjunkturálními mocenskými zájmy.

Zároveň ČSSD považuje za nevyhnutelné, aby zásahy do svrchovanosti států, motivované kvalitativním porušováním lidských práv, byly perfektně opřeny o nespomá fakta a nespomé právní normy. Zvládání integračních procesů – evropského, globálního – tak, aby se nevymkly z humanizační a emancipační perspektivy, vyžaduje podle mínění ČSSD jejich permanentní korekci z hlediska étosu lidských práv. Nemělo by dojít k tomu, že jejich odkládání – v důsledku zaostávání „globalizace“ politiky a politicko-právních institucí – posílí bariéry proti jejich komplexnímu ustavení, zvláště proti jejich demokratizující a socializující dimenzi.

6. Rozvoj solidární a sociálně spravedlivé společnosti

6.1. Sociální práva a sociální stát

Přirozeným opěrným bodem formování solidární a sociálně spravedlivé společnosti jsou a budou základní sociálnědemokratické hodnoty, které byly promítnuty do Sociální doktríny ČSSD, přijaté v květnu 1998. Česká republika se přijetím ústavní Listiny základních lidských práv a svobod přihlásila k evropskému sociálnímu modelu, založenému na sociálně a ekologicky orientovaném tržním hospodářství. Praktické rozvíjení tohoto modelu podpoří přijetí země do Evropské unie.

ČSSD usiluje o to, aby všichni občané naší země měli rovnou příležitost pro realizaci svých dispozic a schopností, rovný přístup ke vzdělání, práci, kultuře, k občanskému i osobnímu uplatnění. ČSSD je pro dodržení zásady, aby finanční a morální ocenění práce lidí odpovídalo jejich kvalifikaci a výkonu. Pouze společnost, založená na lidské solidaritě a fungujícím sociálním státem, je možno nazvat společností sociálně spravedlivou a tím vpravdě svobodnou. Taková společnost nabízí možnost vést plnohodnotný a lidsky důstojný život, vyhnout se chudobě a poskytne možnost aktivně se uplatnit i těm, kterým v tom brání jejich fyzické, psychické či sociální handicap.

Sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců samotných či jejich rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Proto sociální stát zaručuje každému občanovi alespoň určité uznané minimum podpory a pomoci v různých životních situacích. Zároveň občany podněcuje k vlastnímu úsilí o zlepšení jejich životních podmínek a omezuje možnosti zneužívání pomoci z veřejných prostředků.

Trh sám o sobě nezaručuje rovné šance. Rozděluje lidi na chudé a ještě chudší na jedné straně, bohaté a ještě bohatší na straně druhé a oslabuje postavení středních vrstev. Jedině moderní sociální stát je schopen udržovat a rozvíjet sociální soudržnost, bez níž by společnost čekaly vážné sociální konflikty, politické otřesy a krize.

Jsme zásadně proti neoliberalnímu výkladu sociálního státu jako darmožrouta peněz daňových poplatníků a rovněž proti komunistickému autoritativnímu zaopatřovacímu státu, který omezuje prostor pro svobodnou volbu a brání tomu, aby občané převzali odpovídající míru odpovědnosti za vlastní osud.

Sociální stát je státem demokratickým – opírá se o vůli lidu. Respektuje právo na svobodu sdružování, kolektivní vyjednávání a jiná práva s tím spojená. Vede sociální dialog s odbory a zaměstnavatelskými svazy na půdě tripartity. Rozvíjí mnohostrannou partnerskou spolupráci s neziskovými organizacemi a s dalšími představiteli veřejného života i s občany samotnými.

Investice do sociální politiky nejsou pouhým nákladem. Patří naopak, zejména v dlouhodobé perspektivě, k nejefektivnějším investicím vůbec, neboť rozmnožují lidský potenciál jako základní zdroj budoucí prosperity a stability společnosti. Efekty dobře fungujícího sociálního státu v podobě uplatnění talentů, vědomostí, kvalifikace a schopností lidí představují stále významnější zdroj dlouhodobého hospodářského a kulturního rozkvětu země. Sociální investice se ovšem stávají efektivními pouze tehdy, pokud se s nimi dobře hospodaří a pokud jsou správně voleny priority. V řadě případů (investice do vzdělávání, rekvalifikace, bydlení, sociální péče, přístupu občanů

k informacím apod.) mohou být vytvořeny podmínky i pro využití soukromých zdrojů, což je – zejména v podmínkách naší země, kde se i v dlouhodobé perspektivě budeme potýkat s omezeností veřejných rozpočtů – zvláště významné.

Vymezení nezadatelných sociálních práv zahrnuje jak hmotné zabezpečení v situacích, kdy občan nemůže získávat prostředky na obživu vlastní prací, tak právo na ochranu zdraví, na vzdělání, na podporu rodičovství a rodiny, právě tak jako tradiční sociální práva – právo na svobodnou volbu povolání, na ochranu v pracovně právních vztazích, na spravedlivou odměnu za práci, na sdružování za účelem hájení hospodářských či sociálních zájmů a právo na práci či alespoň na hmotné zabezpečení v případě její ztráty.

Klíčové místo v tomto úsilí má dostupná produktivní práce. Člověk se realizuje především prostřednictvím práce; podle svého přínosu má být také odměňován. Právem na práci v demokratické společnosti rozumíme možnost zvolit si svobodně zaměstnání v uspokojivých pracovních podmínkách za odměnu odpovídající kvalifikaci a výkonu, právo získat práci v mezích společenských možností nebo podporu v nezaměstnanosti, která by občanovi zajistila přiměřenou a lidsky důstojnou životní úroveň a umožňovala a stimulovala jeho snahu opět pracovat.

Právo na rodinu stát zajišťuje především tím, že vytváří potřebné podmínky pro partnerské vztahy, vstup do manželství, narození a výchovu dětí. Poskytuje nejširší možnou ochranu a pomoc rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti včetně jejich neúplných forem a neformálních partnerských svazků s dětmi. Sociální stát dbá o zabezpečení sociálně dostupného bydlení pro mladé lidi vůbec a s dětmi zvláště. Mimo jiné i tím podporuje udržování a rozvíjení populačního potenciálu země.

Právo na sociální zabezpečení patří mezi velké vymoženosti soudobé civilizace. Realizuje se prostřednictvím starobního, invalidního a pozůstalostního pojištění, dále nemocenského pojištění, úrazového pojištění a odškodnění a pojištění v nezaměstnanosti.

Každý občan má právo na důstojné životní minimum, totiž na takovou životní úroveň, která by jemu a jeho rodině zajistila základní podmínky pro existenci a zdravotní péči. Tuto zásadu ovšem chceme realizovat tak, aby lidé, kteří se snaží si pomoci sami, byli za svoje úsilí zvýhodněni oproti těm, kteří jen pasivně čekají na pomoc státu.

Jednou věcí je ústavní vymezení sociálních práv a druhou míra, v níž jsou tato práva skutečně respektována, dodržována a hájena. ČSSD se zavazuje, že bude tato práva usilovně promítat do sociální politiky tak, aby nebyla jen prázdnou a bezobsažnou deklarací bez reálného obsahu.

ČSSD si je vědoma toho, že sociální práva a sociální odpovědnost jsou spojitými nádobami. Bude proto usilovat o to, aby sociální stát motivoval své občany k odpovědnosti za sebe sama, za svoji rodinu a obec a zároveň nedával šanci sociálně nezodpovědným jedincům kořistit ze zdrojů, které náleží těm skutečně potřebným.

6.1.1. Zaměstnanost, ochrana práce, sociální dialog, mzdy a příjmy

K zajištění dostupnosti produktivní práce jako základu sociální a společenské aktivity každého občana se budeme tvale orientovat na dosažení a udržování co nejvyšší a nejstabilnější úrovně zaměstnanosti s cílem dosáhnout zaměstnanosti plné, naplňující záměr, aby každý, kdo chce a může pracovat, nacházel přiměřené, svobodně zvo-

lené zaměstnání při využívání bezplatných služeb k jeho získání na trhu práce, popř. přiměřeného hmotného zabezpečení při ztrátě zaměstnání, umožňujícího důstojně, bez rizika sociálního vyloučení, překonat přechodné období při ztrátě zaměstnání.

Chceme toho dosáhnout jak cílevědomou hospodářskou politikou, jejíž integrovanou součástí je zajišťování pracovních příležitostí, tak promyšlenou aktivní politikou zaměstnanosti, které se účastní úřady práce, orgány samosprávy, zaměstnavatelé i odbory. Cílem je podporovat vysokou zaměstnavatelnost lidí v produktivním věku. Za podstatný považujeme co nejširší soulad kvalifikační a profesní struktury pracovních sil s potřebami trhu práce a vytváření podmínek pro jejich územní a profesní mobilitu a adaptabilitu. Naší dlouhodobou prioritou v tomto směru je mnohostranná podpora zaměstnanosti ve strukturálně postižených oblastech. Tivalou pozomost budeme rovněž věnovat rozsahu, zaměření, kvalitě, připravenosti a podmínkám zaměstnání absolventů středních škol a odborných učilišť. Rozsáhlou sociální problematiku přinese nezbytnost rychlého a kvalitního rozvoje vysokoškolského vzdělávání, zejména na bakalářském stupni, a uplatnění jeho absolventů v modernizovaném národním hospodářství. ČSSD bude v této souvislosti usilovat o maximální otevřenost přístupu k vyšší odbornosti všem talentovaným mladým lidem bez ohledu na sociální původ. Za významné pokládáme i zvyšování rozsahu rekvalifikací nezaměstnaných a jejich zaměření podle nabídky pracovních příležitostí. Budeme podporovat zaměstnanost osob obtížně se uplatňujících na pracovním trhu – uchazečů bez kvalifikace, osob zdravotně postižených, žen s malými dětmi, romských občanů, dlouhodobě nezaměstnaných. Trvalý růst vzdělanostní úrovně, tvůrčích schopností a intelektuálního potenciálu ekonomicky aktivního obyvatelstva považujeme za hlavní předpoklad pro postupný rozvoj společnosti vědění (kvartérní společnosti), která představuje základ dlouhodobé prosperity státu.

Odmítáme nepřiměřený tlak na zaměstnance daný ekonomickými a pracovními poměry utvářenými jednostranně pod vlivem ziskových hledisek a nerovnováhy na trhu práce. Cílem ČSSD je v souladu s možnostmi moderních technologií humanizace výroby a práce, zlepšovat pracovní podmínky a ochranu lidí na trhu práce. Prostřednictvím pracovního zákonodárství, důsledně harmonizovaného s právem Evropské unie, zajistíme ochranu všech forem závislé práce, rovnost příležitostí a podmínek všem bez jakýchkoli diskriminací. Na objektivní změny na trhu práce budeme reagovat novou pracovní právní legislativou tak, aby nedocházelo k růstu nerovnováhy v postavení zaměstnanců a zaměstnavatelů. Zvláštní pozomost chceme přitom věnovat mladistvým, ženám a zdravotně a sociálně hendikepovaným. Za významný cíl v průběhu nastávajícího období pokládáme zkrácení pracovní doby. Jde o významnou složku zlepšení kvality života, která umožňuje lépe rozložit pracovní zátěž mezi zaměstnané a spojuvat pracovní, rodinné a občanské odpovědnosti, především sladit péči o děti a zaměstnání.

Důsledně budeme prosazovat zásadu, že mzda má dosáhnout takové výše, aby zaměstnanec neupadl do chudoby a sociální závislosti. Budeme dbát, aby minimální mzda dostatečně převyšovala minimální sociální dávky (životní minimum). Princip stejné mzdy za práci stejné hodnoty pokládáme za bázi spravedlnosti v odměňování za práci a rovnosti pracovních podmínek podle pohlaví, rasy, národnosti a dalších mimopracovních kritérií. Za spravedlivé považujeme takové motivačně působící rozdíly ve mzdách a platech, které plynou jak z rozdílů v nárocích, které práce klade na zaměstnance z hle-

diska jeho kvalifikace, odpovědnosti a námahy, tak z rozdílů ve výkonnosti a dosahovaných výsledcích.

ČSSD vychází z toho, že jen na základě ochrany slabších účastníků pracovních vztahů – zaměstnanců – lze dosahovat spravedlivou rovnováhu mezi prací a kapitálem. Za rozhodující prostředek této rovnováhy pokládáme sociální dialog mezi představiteli zaměstnanců, zaměstnavatelů a státu. Tento dialog navíc představuje důležitý nástroj pro utváření demokratických poměrů ve společnosti, zejména pro vytváření a udržování sociálního smíru. Účinnost sociálního dialogu je podmíněna existencí odborových organizací, schopných hájit práva zaměstnanců; vyžaduje rovněž kvalifikované a zodpovědné reprezentace zaměstnavatelů. Výsledky sociálního dialogu, vyjádřené zejména prostřednictvím kolektivních smluv, umožňují dosáhnout úpravy pracovních vztahů, vytvářejí záruky sociální ochrany a jsou výrazem seriózního sociálního partnerství. Budeme proto podporovat rozvoj sociálního dialogu na podnikové, odvětvové, regionální, národní a i nadnárodní úrovni i růst jeho úlohy při stanovení pracovních, mzdových a dalších podmínek výkonu práce. Chceme rovněž rozšiřovat dialog na vyjednávání státu s představiteli nejrůznějších sociálních skupin, občanských sdružení a dalších neziskových organizací.

To, jak naše země zvládne a osvojí si využívání sociálního dialogu, významně ovlivní její budoucí charakter. Budeme proto dále kultivovat podmínky pro činnost reprezentací zaměstnanců i zaměstnavatelů a dalších organizací zabývajících se ochranou hospodářských a sociálních zájmů.

6.1.2. Bezpečí rodiny a populační vývoj

Rozvíjet účinnou rodinnou politiku ve prospěch zdravého populačního vývoje je v zájmu budoucnosti českého národa a musí odpovídat tužbám občanů. Zlepšení demografické situace vytvořením podmínek pro zvýšení porodnosti v České republice považujeme za zásadní úkol sociální politiky a za indikátor důvěry mladé generace v budoucnost našeho státu. Vycházíme z toho, že nezadatelným právem rodičů je zcela svobodně rozhodnout o tom, kolik dětí chtějí přivést na svět.

Být rodičem je nezadatelné právo i významná životní hodnota. Člověk však není jen rodičem, ale souběžně i občanem s právem na práci, na účast ve veřejném životě a ve všech kulturně společenských možnostech. Je také dospělým dítětem svých starých rodičů, k nimž má morální i právní závazky. ČSSD si je vědoma, že výchova dětí není jen soukromou záležitostí rodičů, ale je i významným prvkem úspěšného rozvoje celé společnosti. Pomoc rodinám není zátěž, která ujídá ze státního rozpočtu, ale významná investice do budoucího rozvoje společnosti. Současně pomáhá v rodinném měřítku vyrovnávat šance mužů a žen na jejich ekonomické uplatnění.

ČSSD usiluje o vytváření podmínek, při nichž občané bez obav, že zanedbají péči o děti, jsou schopni sladit své rodinné, pracovní i veřejné funkce. Znamená to, že omezení, která přináší péče o děti, nesmějí degradovat životní úroveň rodiny s dvěma i více dětmi do skupin s nízkými příjmy, ani je jinak izolovat od vnějšího světa. Nesmí rovněž vést k problémům se získáním zaměstnání, zejména pro matky nezaopatřených dětí.

Naše koncepce rodinné politiky vychází ze zásady: vytvářet klima příznivé rodičům i jejich dětem, a to jak v rodinných dávkách, tak i v široké paletě státní, krajské, obec-

ní politiky i jiné veřejně prospěšné činnosti vycházející z potřeb rodin i z úcty k rodičovství a zajišťující jim důstojné životní podmínky. Výrazem celospolečenské solidarity je především příspěvek státu na výchovu a výživu dětí ve formě přídatku na každé nezaopatřené dítě bez ohledu na příjem rodičů.

Zvýrazníme ochranu dětí tam, kde jsou ohroženy psychicky či hmotně včetně majetkových práv, zvláště u dětí rozvedených rodičů a sirotků. Nebudeme zanedbávat dohled nad dětskou prací. Rovněž budeme věnovat pozornost ochraně dospělých, zejména žen a starých občanů, před domácím násilím. Z právního řádu postupně odstraníme opatření, která vznikla na ochranu ženy, ale zvrátila se v opak a mohou být uplatňována jako diskriminační. Oba rodiče, otce i matku, chápeme jako rovnocenné partnery se stejnými právy i povinnostmi k dítěti i navzájem, a to nezávisle na právní formě jejich svazku. Ochrana rodiny s dětmi musí především řešit nezaviněné obtížné životní situace rodiny tak, aby nedošlo k narušení vztahů a vazeb mezi rodiči (partnery) navzájem či mezi rodiči a dětmi a neutrpěla kvalitní výchova dětí, která spolu s jejich nejvyšším možným vzděláním tvoří základ růstu nejen ekonomického potenciálu České republiky, ale i základ všeobecného kvalitativního vzestupu naší země.

6.1.3. Sociální zabezpečení

Mnoho lidí se pro věkový či zdravotní hendikep nemůže přes všechno úsilí plně zařadit do života společnosti. I jim je společnost povinna zajistit důstojný život v takovém rozsahu, jak jejich stav dovoluje.

Budeme usilovat o rozvoj sociálního zabezpečení, které patří mezi velké vymoženosti naší společnosti založené na mezinárodně uznávaných standardech, vyjádřených v úmluvách Mezinárodní organizace práce tak, aby bylo zajištěno dostatečné a dlouhodobě udržitelné nemocenské pojištění, důchodové pojištění, úrazové pojištění a pojištění v nezaměstnanosti založené na celospolečenské solidaritě a poskytování mateřských a rodinných dávek. Vedle kolektivních systémů sociálního pojištění a připojištění budeme podporovat i přebírání osobní odpovědnosti za osud jedince či rodiny formou individuálního připojištění, zejména při přípravě na stáří.

Sociální zabezpečení, jehož podstatou je solidarita a legitimita vzájemného sdílení rizik, bude i nadále založeno na závazcích a odpovědnosti různých generací, různých sociálních skupin a dalších subjektů. V reformě důchodového pojištění budeme proto hájit právo občanů na klidné a zajištěné stáří a přiměřené zabezpečení invalidních a pozůstalých osob. Budeme podporovat řešení problémů státní české populace, která i ve ztíženějších podmínkách zachovává potřebnou míru generační solidarity mezi ekonomicky aktivními a neaktivními a umožní dosažení celospolečenské dohody o podobě důchodové reformy. Chceme, aby reforma byla trvalým plynulým procesem bez dramatických zvratů v životní situaci důchodců a zajistila i jim určitý podíl na celkovém růstu bohatství společnosti v souladu s růstem průměrné reálné mzdy pracujících.

Jde nám o jasné stanovení odpovědnosti státu a správců jednotlivých důchodových systémů za jejich kvalitní fungování, o hospodárné nakládání s prostředky důchodového pojištění, informovanost občanů, nízké provozní náklady a efektivní kontrolu, zajištěné činnosti samostatné, od státního rozpočtu oddělené samosprávné Sociální pojišťovny. Základní povinný průběžně financovaný systém nesmí motivovat ekonomicky aktivní populaci k vyhýbání se legálnímu trhu práce a k neplacení

pojistného. Proto je nezbytné zajistit nejvyšší možnou účast ekonomicky činných osob v důchodovém systému a jeho jednotnost, a rozšířit nabídku dobrovolných doplňkových důchodových systémů fungujících na principu plné ekvivalence také o zaměstnanecké penzijní připojištění. Od důchodové reformy očekáváme v naší zemi podstatné přiblížení důchodových příjmů úrovni obvyklé v zemích Evropské unie.

Výdaje na náš důchodový systém tak dosáhnou úrovně obvyklé v zemích Evropské unie a tím se důchody ocitnou na sociálně přiměřené úrovni zajišťující důstojné životní podmínky příjemců, a to i při uplatnění větší vazby mezi zaplaceným pojistným a výší dávek, a umožní současně pružný odchod do důchodu v rozpětí několika let podle zájmu a zdravotního stavu občanů a nabídky pracovních příležitostí. Budeme na základě dlouhodobých projekcí prosazovat průběžné přijímání opatření k zajištění „odolnosti“ důchodového systému vůči stámutí populace a zajistíme, aby byl schopen reagovat na demografický vývoj, migraci a inflaci. Budeme podporovat účast starších pracovníků na trhu práce, zejména umožněním různých forem celoživotního vzdělávání.

Naše společnost se stala společností čtyř generací. Zásada, kterou se řídíme, je: žijící starší generace není přítěží, ale součástí bohatství naší společnosti a přispívá k jeho tvorbě svou zkušeností, formální i neformální prací. Přizpůsobíme potřebám společnosti čtyř generací dopravu, strukturu bydlení i architekturu, zasadíme se o odstranění všech bariér ve veřejném i soukromém prostoru a posílíme výrazně i sociální služby ve všech podobách, domovy důchodců počínaje a citlivou pečovatelskou službou konče.

Společnost musí být solidární s nemocnými, invalidy a s dalšími skupinami lidí ohrožených sociálním vyloučením. Právě oni potřebují k důstojnému životu sociální oporu zprostředkovanou rodinou, nestátními i státními institucemi a všemi solidárními lidmi. Podporovat budeme každého, kdo chce překonat svůj hendikep a usiluje o plnohodnotné začlenění do společnosti. Chceme dále pokračovat v partnerské spolupráci mezi státem, dalšími veřejnými i soukromými poskytovateli sociálních služeb a příjemci těchto služeb, v budování komplexního systému, který účinně zahme vzdělávání, rehabilitaci i celoživotní pracovní a společenskou integraci ohrožených hendikepovaných.

Za pomoci důstojného životního minima, minimální mzdy, dávek státní sociální podpory, sociální péče a příspěvku v nezaměstnanosti budeme zabraňovat propadu lidí do chudoby. Při zákonné úpravě sociální pomoci budeme usilovat o to, aby byla co nejvíce rozvinuta individuální sociální práce v terénu tak, aby bylo aktivně pomoheno lidem, kteří se ocitli v sociálně problémových situacích. Konkrétní pomoc jim zabezpečí zachování lidské důstojnosti a nabídne šanci podílet se na řešení jejich životních problémů a při opětovném návratu k normálnímu životu. Podpoříme vytvoření maximálního prostoru pro funkční uplatnění neziskového sektoru v sociálních službách, a to v dělné spolupráci s institucemi státu a samosprávných orgánů. Celou soustavu sociálního zabezpečení budeme dále zdokonalovat v souvislosti se změnou dělby práce i odpovědnosti mezi ústředními orgány, krajskými a obecními zastupitelstvy.

6.1.4. Migrace, migrační politika

Procesy globalizace a evropské integrace, spjaté s volným pohybem osob a kapi-

tálu, povedou k u nás dosud nevídanému jevu: česká populace se bude muset vyrovnávat s výzvami a vlivy rostoucí mezinárodní migrace. Sama se stane „menšinou“ v rámci Evropské unie a zároveň nevyhnutelně poroste podíl příslušníků jiných národností, než české, žijících na našem území. Tento vývoj bude představovat šanci i ohrožení. Vyžádá si formulování nové aktivní i pasivní migrační politiky, která bude muset vzít do úvahy i nízkou úroveň přirozené reprodukce obyvatelstva vyvolávající pokles perspektivní nabídky pracovní síly z domácích zdrojů. Příchod imigrantů (včetně repatriace Čechů žijících v zahraničí) může posilovat aktivní složku populace a mířit tak očekávané negativní důsledky populačního vývoje.

Migrační politika je otázkou politickou, ekonomickou, demografickou a bezpečnostní. Bude v ní žádoucí prosadit koncepční přístup státu, který vezme v úvahu hlediska věková, kvalifikační, kulturní apod. Bude zahrnovat i podporu integrace cizinců, zejména vytváření odpovídajících životních podmínek (bydlení, vzdělání, zaměstnání, sociální pomoc), a určovat i její kvantitativní rozsah. Její součástí bude systém vzdělávání vedoucí ke zlepšování jazykových znalostí obyvatelstva, k pochopení jiných kultur i výchova k životu v multikulturní a multietnické společnosti. Souběžně bude třeba koncipovat i pozitivní opatření bránící úniku mozků (braindrain), nežádoucímu masivnímu odchodu některých zvláště žádaných odborníků do zahraničí.

Přijmout a realizovat účinnou migrační politiku bude průřezovým úkolem dlouhodobé povahy. ČSSD v ní bude prosazovat dodržování principu úcty k lidským právům, k právům národnostních menšin a bude usilovat o rovnoprávné začleňování menšin do většinové společnosti. Členství ČR v Radě Evropy a začleňování do Evropské unie nabídnou naší společnosti nové příležitosti pro překonání nedůvěry k cizincům a jejich odlišnostem. Naší snahou bude, aby si česká společnost zachovala svoji národní identitu v rámci společnosti multikulturní a multietnické, charakteristické pro sjednocovanou Evropu. Současně budeme usilovat o to, aby každá z těchto etnických skupin měla právo na svoji národnost a historickou paměť.

6.2. Bydlení

ČSSD považuje vytváření optimálních podmínek pro efektivní uspokojování bytových potřeb občanů za neměnný cíl své bytové politiky. Právo na bydlení proto chápe jako nepominutelnou součást procesu zlepšování životních podmínek. Soustavnou a cílevědomou péči o přiměřené bydlení považuje za jednu z priorit ekonomického a sociálního rozvoje České republiky. Půjde o zabezpečení práva každého člověka na důstojné bydlení v souladu s Chartou základních sociálních práv pracujících Evropské unie. K tomu musí být zaměřena soustavná pozornost všech státních i samosprávných místních orgánů obcí. Vyšší účinnosti bytové politiky je nezbytné zabezpečit podstatným posílením odpovědnosti a kompetencí obcí.

ČSSD bude usilovat o to, aby náklady na užívání bytu a výše úhrady nájmu domácností byly na takové úrovni, která neohrožuje nebo nepodkopává uspokojování jiných podstatných potřeb. Ekonomická a sociální opatření musí umožnit především mladým rodinám získání přiměřeného bydlení a starší generaci jistotu, že nepřijdou o střechu nad hlavou.

Za mimořádně důležité opatření k harmonizaci vztahů nájemníků a pronajímatelů

považujeme zákonnou úpravu nájemních vztahů zahrnující účinnou ochranu nájemníků při respektování práva pronajímatelů na úspěšnost jejich podnikání.

Zvláštní pozornost budeme věnovat podpoře výstavby tzv. startovacích a sociálních bytů.

Sociální bydlení vnímáme jako bydlení domácností s nižšími příjmy nebo osob zdravotně hendikepovaných bydlících v přiměřených bytech v normální bytové zástavbě. Domácnosti s tímto statutem hradí ze svých příjmů jen základní provozní náklady. Nájemné je nižší než v dané obci a nepodléhá režimu obvyklého nájemného. Tyto domácnosti mohou být žadateli příspěvku na bydlení.

Podpora nájemní bytové výstavby je pro nás základním řešením na trhu dostupného bydlení pro co nejširší skupinu domácností, tj. těch příjmových skupin obyvatelstva, které nemají a nepožadují vlastnické bydlení. Zároveň tím chceme trvale podpořit i dostupnost bydlení v rámci migrace související se zajištěním zaměstnání.

Velký význam přikládáme rozvoji bytového družstevnictví na základě osvědčených tradičních družstevních principů a hodnot. Družstva by se měla významným způsobem podílet na dalším rozvoji bytové výstavby a účinné správě bytového fondu.

Souborem ekonomických opatření je nezbytné podporovat i rozvoj vlastnického bydlení a vstup soukromého kapitálu do bytové výstavby.

Součástí politiky bydlení se musí stát tvorba nových a přestavba stávajících urbanistických struktur, které budou disponovat technickou a dopravní infrastrukturou odpovídající současným potřebám a zabezpečí přiměřenou pohodu bydlení a úroveň životního prostředí. Zároveň v rámci propracování územních a strategických plánů zvl. historických sídel a jejich center vnímáme jako nedílnou součást v rozhodovacích procesech zachování sociokulturní rozmanitosti čelící segregaci se zachováním sociálního smíru.

6.3. Rozvoj moderního systému zdravotní péče

6.3.1 Základní východiska

Naše zdravotní politika vychází z poznání, že vinou postupu pravicových vlád došlo k vážným deformacím transformace zdravotnictví po listopadu 1989 a opírá se o naše národní tradice, o evropský program Světové zdravotnické organizace „Zdraví pro všechny v 21. století“ a o nároky vyplývající z členství ČR v EU. Je zřejmé, že rovnost v přístupu ke zdraví není dosažitelná volným trhem a že role státu při vytváření zdravých životních podmínek, v organizaci péče o zdraví i vlastní zdravotní péče je nezastupitelná.

ČSSD prosazuje, aby rovnost v přístupu ke zdravotní péči všem občanům garantoval stát. K zajištění rovnosti ve zdraví je nezbytně nutná promyšlená, dlouhodobě koncipovaná zdravotní politika, k jejímž hlavním nástrojům patří organizovaný systém zdravotnických zařízení a vysoká informovanost občanů o zdraví a nemoci a o vzdělávacích a preventivních programech. Rovný přístup ke zdravotní péči je zajišťován i systémem povinného veřejného zdravotního pojištění, které zatěžuje jednotlivce platbou příspěvků úměrně jeho možnostem a je tak nástrojem realizace solidarity zdravých s nemocnými, mladších se staršími, bohatších s chudými.

Zdravotní politika musí být snadno srozumitelná široké odborné a laické veřejnosti. Státní správa i další zúčastnění aktéři tvorby této politiky se musejí veřejně podílet na vymezení cílů péče o zdraví z hlediska řešení existujících problémů a také z hlediska mezinárodních zkušeností a doporučení Světové zdravotnické organizace. Od takové cesty je možno očekávat, že i u občanů povede k větší míře odpovědnosti jejich jednání, které ovšem musí být založeno na větší informovanosti.

Mezi základní teoretické koncepty a nástroje je nutné z tohoto hlediska řadit koncept zdraví, omezenost zdrojů a potřebu jejich efektivní alokace, postupy pro ekonomické hodnocení efektivity programů a zejména léčebných postupů s využitím standardů odborné zdravotní péče i technických standardů, organizovaného systému zdravotnických zařízení všech druhů a stupňů a práva pacientů. Praktické uplatňování zdravotní politiky musí být zajištěno legislativně. V souladu s Úmluvou na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny musí být zajištěno, aby byl každý jednotlivec chráněn proti jakémukoliv ohrožení v důsledku nepatřičného využívání vědeckého výzkumu.

6.3.2. Cíle

Hlavním strategickým cílem je zlepšení zdravotního stavu a uchování zdraví. Obsahem tohoto cíle je postupně snižovat nemocnost a prodloužit střední délku života a tím zkvalitnit život všech generací při snížení potřeby a spotřeby zdravotní péče. Během 10 – 15 let pak dosáhnout v základních ukazatelích zdravotního stavu kompatibility jejich hodnot s průměrem zemí EU. Nástrojem realizace tohoto strategického cíle se stane průběžně rozvíjený Národní program zdraví občanů.

V jeho rámci budeme usilovat o

- dořešení zdravotnické legislativy; v této legislativě zakotvit jasně principy veřejného práva;
- snižování vlivu odvratitelných rizik zdraví a podporu zdravého životního stylu; tento cíl vztahující se k determinantám životního stylu a životního prostředí je spíše realizační podmínkou a nástrojem k dosažení cíle zlepšit zdravotní stav obyvatelstva, je dlouhodobou investicí do zdraví občanů a souvisí s ním úkol aktivně zapojit všechny resorty státní správy do úsilí o ochranu a podporu zdraví občanů; spolu s tím je třeba dosáhnout aktivní participace občanů na podpoře, ochraně a návratu jejich zdraví;
- zakotvení systému ucelené rehabilitace za účelem návratu zdraví a maximální možnosti zapojení do pracovního a společenského života;
- podporu českého lázeňství jako specifické složky zdravotní péče;
- řešení sítě zařízení veřejného zdravotnictví organizovanou veřejnou správou a zajišťující všechny druhy zdravotní péče (preventivní, ošetrovatelskou, diagnostickou, léčebnou, rehabilitační, hygienicko - protiepidemickou, posudkovou, pracovně lékařskou, lázeňskou a lékárenskou) na základě zákona; tato síť musí opět vytvořit vzájemně provázaný jednotný systém zajišťující místně, časově a ekonomicky dostupnou zdravotní péči poskytovanou kvalitně a hospodárně všem občanům ČR na úrovni současných medicínských poznatků a v souladu s ekonomickými možnostmi státu; tento systém zahrnující zdravotnická zařízení počínaje praktickými lékaři až po

specializovaná unikátní vědecko-výzkumná pracoviště, vytvářený na principech veřejného práva, bude prosazovat zásady součinnosti a doplňování se při dodržování celostátně platných zásad a optimalizovat tak funkce a strukturu zdravotnického systému při restrukturalizaci a zlepšení nabídky péče; maximálně využívat výsledky výzkumu v praxi; přitom se zaměřit na rozvoj primární péče, posílení role praktického lékaře jako koordinátora péče, další snížení počtu akutních nemocničních lůžek a klást důraz na komplexní nemocniční péči na úrovni regionů, na řešení dlouhodobé lůžkové péče a zlepšení pravidel a kritérií rozhodovacích procesů v oblasti investiční výstavby; restrukturalizace a optimalizace zdravotní péče by měla zohledňovat vliv stárnutí populace (přibývání seniorů v populaci) a kvantitu a kvalitu péče, jakož i přihlížet ke změnám počtu a struktury obyvatelstva v regionech;

- komplexní zajištění diferencované a vzájemně provázané zdravotní a sociální péče o seniory tak, aby jim bylo umožněno žít co nejdéle ve vlastním sociálním prostředí při zachování co nejvyšší míry soběstačnosti;
- kvalitu a efektivitu zdravotní péče jako základního požadavku na její poskytování, hlavním kritériem pro jejich hodnocení pak maximální klinický efekt při racionálních nákladech;
- dlouhodobě vyrovnané financování zdravotnictví zaručující pokrytí nezbytných nákladů a rovný přístup občanů všech sociálních skupin ke zdravotní péči; musí být kontrolovatelné veřejností a jí kontrolováno; základním principem financování veřejně prospěšných zdravotnických zařízení v síti veřejného zdravotnictví je financování z více zdrojů – převážně pak ze zdravotního pojištění a veřejných rozpočtů;
- upravení sociální klauzule, jež je v současnosti řešena opatřeními v kategorizaci léčiv, výjimkami uznanými revizními lékaři a systémem příspěvků ze státního rozpočtu pro občany s malým nebo žádným příjmem tak, aby se blížila zvyklostem v zemích EU;
- zvážení vhodnosti postupné návaznosti veřejnoprávního zdravotního pojištění a veřejnoprávního nemocenského pojištění při dodržení oddělených fondů a orgánů obou druhů pojištění;
- udržitelné mechanismy financování a úhrad zdravotní péče, optimální alokace prostředků mezi jednotlivé segmenty služeb, založené na objektivních důkazech, nikoli na vlivných zájmových skupinách a netransparentních rozhodnutích;
- rozvoj poznání a jeho využití v pregraduálním, specializačním a dalším vzdělávání všech pracovníků ve zdravotnictví včetně manažerů, pracovníků pojišťoven, veřejné správy;
- další demokratizaci správy péče o zdraví (účast volených zdravotních komisí samospráv na tvorbě zdravotní politiky kraje či obce, účast pojištěnců ve správních orgánech zdravotních pojišťoven, účast pacientů v řídicích systémech zdravotnických zařízení a zdravotního pojištění (dohodovací řízení) a další mechanismy veřejné kontroly činnosti zdravotnických zařízení);

- zajištění organizace odborného vzdělávání všech zdravotnických pracovníků, jež je základním předpokladem pro zajištění co nejkvalitnější zdravotní péče o všechny občany; promyšlený systém postgraduálního a kontinuálního celoživotního odborného vzdělávání s podporou telemedicíny, multimediálních technologií a zapojením zahraničních pracovišť do vzdělávání, vědy i lékařského výzkumu je podmínkou k získání mezinárodních parametrů naší medicíny;
- zajištění rozvoje telemedicíny, registrů a informačních systémů ve zdravotnictví jako součásti informačních systémů veřejné správy a předpokladu pronikavých ekonomických úspor i zvýšení účinnosti diagnostiky i léčby.

Předpokladem dosažení hlavního cíle – zlepšení zdraví občanů – je tvorba zdravotní politiky založené na využití analýz a výzkumu, tvorba koncepcí a formulace strukturovaných cílů v rámci široké spoluodpovědnosti zúčastněných aktérů. K tomu je třeba vytvořit také informační a organizační podmínky ve všech krajích pro tvorbu regionální zdravotní politiky.

7. Sociálnětržní a ekologicky zodpovědná ekonomika

Dlouhodobý ekonomický program vychází do určité míry z výchozí situace ekonomiky dané selháním neoliberační strategie ekonomické transformace počátku 90. let, s jejímiž důsledky se nutně střetávala a dosud střetává jak menšinová sociálnědemokratická vláda, která nastoupila k moci v závěru 90. let, tak i další vláda s účastí sociální demokracie. Sociálnědemokratické vládě se podařilo převést ekonomiku na růstovou dráhu, i když se tak děje v podmínkách dlouhodobější stagnace hospodářského růstu ve světě, který má také nepříznivý dopad na naši ekonomiku.

V hospodářské politice si však česká sociální demokracie klade i další dlouhodobější cíle. K nim patří především překonávání technologické propasti za vyspělým jádrem zemí EU a dosažení alespoň takové konkurenční schopnosti naší ekonomiky, jaká je nezbytná pro naši bezporuchovou integraci do EU. Kromě překonávání tohoto před- i polistopadového „dědictví minulosti“ však naše ekonomika musí současně zachytit i nové trendy vyspělého světa – informační revoluci a postupný přechod ke společností znalostí – a zapojit se do nich.

Naší cestou ke splnění těchto bezprostředních i vzdálenějších cílů je trvale modernizovaná sociálně a ekologicky zodpovědná tržní ekonomika, harmonizující „neviditelnou ruku“ trhu s „viditelnou rukou“ státu. Přitom naše hospodářská politika musí být především politikou pragmatickou, která se neváže na učebnicové teorie a poučky, ale těží z nejlepších příkladů evropských sociálnědemokratických vlád, které za sebou mají desítky let, v nichž dokázaly úspěšně zvládnout restrukturalizace svých ekonomik, hospodářské krize, odpovídat na výzvy globalizace, informační revoluce a další problémy.

Právě zkušenosti z těchto stran ukazují, že by naše dlouhodobá hospodářská politika měla vycházet z:

- rozpracování obecných zásad hospodářské teorie a z využití zkušeností evropských sociálnědemokratických vlád. Charakter současné české ekonomiky i její vnější podmínky nejsou takové, aby bylo možné spoléhat jen na rady standardních ekonomických učebnic a případná doporučení zahraničních expertů.

Zkušenosti minulých let mohou dokumentovat, že složitý proces transformace ekonomiky nelze zúžit jen na několik jednoduchých kroků, které se dají učinit za několik let. Proto i v budoucím období je nutno se především opírat o velmi pozorné studium hlavních tendencí české ekonomiky v daném období, o dialog s hlavními podnikatelskými skupinami, odbory, zájmovými svazy, centry vědeckého výzkumu a dalšími iniciativami a společně hledat způsoby, jak odpovědět na výzvy vyplývající z vývoje evropského a světového hospodářství na počátku 21. století v období globalizace, jak učinit naši ekonomiku konkurenceschopnější;

- budování sociálnětržní ekonomiky. Zkušenost evropských sociálnědemokratických stran i zkušenost EU přesvědčivě dokazují, že ekonomika bez sociálního rozměru se vymyká svému poslání – vytvářet podmínky pro bohatší život lidí a fakticky vede ke štěpení společnosti. Bezuzdná honba za ziskem, tak typická pro tržní ekonomiku „bez přívlastků“, se bez prvku solidarity,

spoluúčasti velmi rychle stává ohniskem napětí ve společnosti a vytváří překážky pro její další rozvoj, o který sociální demokracie usiluje;

- sociálního konsensu. Požadavky na solidaritu, spoluúčast se však nemohou dostat do opačného extrému a vytvářet neúměrné břemeno pro veřejné rozpočty. Stejně tak nelze stimulaci podnikatelské aktivity podřídit veškerou činnost státu. Proto je jedním z nejdůležitějších úkolů každé sociálnědemokratické vlády hledat prostor pro konsensus všech rozhodujících společenských skupin, na jehož základě lze spojit jak požadavky na růst výkonnosti ekonomiky, na růst produktivity, s požadavky na důstojný život všech členů společnosti. Právě sociálnědemokratické vlády mají předpoklady pro nalezení takového konsensu uvnitř společnosti;
- využívání potenciálu tuzemského kapitálu. Úspěšnost budoucího rozvoje závisí na tom, jak se podaří zapojit do hospodářského rozmachu i tuzemské kapitálové skupiny, malé a střední podnikání, živnosti, a jaké podmínky budou pro jejich činnost vytvořeny. Jejich stimulace je důležitou podmínkou dlouhodobé hospodářské strategie zejména ve spojitosti s řešením sociálních otázek;
- využívání nových poznatků přírodních a technických věd a informatiky s důrazem na etickou stránku takto definovaného pokroku;
- udržitelnosti ekonomického růstu. Požadavek na udržení sociální a politické stability je těžko splnitelný tam, kde by bylo ekologicky rozvrácené prostředí. Cílem naší politiky je proto dosáhnout stavu, kdy hospodářský rozvoj je trvale udržitelný a kdy bude respektovat i požadavky na šetné využívání přírodních zdrojů, zachování ekosystémů a citlivý vztah k přírodě.

7.1. Zvyšování konkurenční schopnosti české ekonomiky

Zvyšování konkurenční schopnosti české ekonomiky je základní podmínkou jak obstát před tlakem globalizace světové ekonomiky i před konkurenčními tlaky z méně vyspělých zemí s „levnější prací“ – ze zemí střední a východní Evropy i rozvojového světa.

Jak však dosavadní zkušenosti ukazují, je dosažení mnohem vyšší úrovně konkurenční schopnosti především kategoričnou podmínkou naší plynulé integrace do EU. Vyžaduje to překonat podstatnou část našeho zaostávání úrovně produktivity za vyspělým jádrem EU, a to zejména tam, kde zaostáváme nejvíce – u technicky náročnějších výrob, zvláště u tzv. „vyspělých technologií“. To je také hlavním předpokladem, aby naše integrace do EU nebyla doprovázena cenovými, mzdovými a nákladovými šoky.

Nárůst konkurenční schopnosti nelze přitom dosáhnout jen plošným zánikem technicky méně náročných výrob (popř. jejich změnou na kooperace na nižších úrovních zpracování), ale naopak především modernizací a dalším rozvojem životaschopných, technicky náročných výrob, zejména finálních, současně s rozvojem sofistikovaných služeb. Naši ekonomiku je přitom nutno postupně zapojit do soudobé technické informační revoluce, soustřeďující se do navzájem propojených komunikačních a mediálních technologií, jakož i do rozvoje a využití nejnovějších výsledků zejména v oblasti

biotechnologií, genetiky a kvantové fyziky (samozřejmě v souladu s principem předběžné opatřnosti).

K dosažení tak náročného cíle nestačí jen jednostranné kroky, ale nezbytná je především soustavná tvorba a zdokonalování hospodářské politiky, která by promyšleně harmonizovala využití našich hlavních komparativních výhod – rozvoje vědy, výzkumu a vzdělávání, podpory kvalifikované práce a technického rozvoje i zvyšování jakosti ve firmách – s podporou domácích i zahraničních investic především do výroby technicky vyspělých výrobků i služeb a do vyspělých technologií (hi-tech).

Předpokladem je, zejména v nejbližších letech, rovněž stimulace a podpora perspektivních klíčových podniků. Je to však i výrazná podpora největšího sektoru – z hlediska zaměstnanosti i tvorby HDP – sektoru malých a středních podniků, které mohou výrazně dynamizovat inovace, exportní výkonnost a ekonomický růst. Vyžaduje to jak účelně využívat možnosti vstupu našich podniků do nadnárodních sítí všude tam, kde je to výhodné, tak i pronikat do mezer světového trhu podniky převážně domácích vlastníků tam, kde to mohou dokázat (jako to úspěšně praktikují i jiné menší vyspělé ekonomiky).

Pro podporu podnikání ze strany státu předpokládáme neustálé vyhledávání existujících překážek podnikání a jejich soustavné odstraňování.

Za zásadní součást hospodářské politiky považuje ČSSD státní proexportní politiku.

Podporou technického školství všech stupňů zajistit dostatek odborných pracovníků pro zavádění nových technologií v hospodářství.

7.2. Rychlý a trvalý ekonomický růst

Hospodářský pokles ve druhé polovině devadesátých let – jako důsledek selhání pravicového konceptu ekonomické transformace – ještě více vzdálil naši zemi vyspělé západní Evropě. Sociálnědemokratické vládě se dařilo svojí hospodářskou politikou důsledky tohoto poklesu v minulých čtyřech letech překonávat a tak obnovit ekonomický růst na zdravých základech – došlo k posílení tuzemské výrobní základny, restrukturalizaci a modernizaci průmyslu, obnovení výkonnosti stavebnictví a zemědělství, růstu výkonnosti terciárního sektoru. Nejde však jen o rychlý, ale také o soustavný a udržitelný růst, který by umožňoval (společně s dalším postupným zkracováním pracovní doby) sladit požadavky na vysoký růst produktivity se snižováním neúnosně vysoké nezaměstnanosti (zejména v některých regionech) a dále rozvíjet lidský kvalifikační potenciál. Současně by měl vytvářet podmínky pro další růst v budoucnosti a neměl by být v konfliktu s životním prostředím.

Dlouhodobým zdrojem modernizace a růstu ekonomiky bude především vysoký růst produktivity, vyšší než růst mezd, podpora domácích úspor i přílivu zahraničního kapitálu. K růstu však musí výrazně přispět i prorůstově orientovaná makroekonomická – rozpočtová i měnová – politika.

7.3. Aktivní hospodářská politika

ČSSD bude usilovat o to, aby byla prováděna aktivní hospodářská politika vytvářející podmínky pro zvyšování konkurenceschopnosti českého **průmyslu, stavebnictví, energetiky, dopravy a služeb** založená na využití špičkových výrobků a špičkových průmyslových a informačních technologií. To zároveň podpoří tvorbu nových pracovních míst jako zdroj dalšího růstu hospodářské výkonnosti ČR.

Rozvoj **průmyslové výroby** pokládáme za jeden z nejdůležitějších cílů naší hospodářské politiky. Právě v rozvoji moderních průmyslových odvětví spatřujeme příležitost ke zhodnocení komparativních výhod české ekonomiky, zejména pak pokračování ve staleté tradici průmyslové výroby v našich zemích, kterou v současné době musíme zakládat především na mimořádně adaptabilní pracovní síle a její vysoké kvalifikaci. Spatřujeme v tom i příležitost ke změně struktury průmyslu od tradičních „těžkých“ odvětví k ekologicky přívětivým odvětvím s vysokým zhodnocením národní práce. Stejně tak pokládáme za nespornou výhodu i polohu ČR na pomezí mezi EU a nově se otevírajícími trhy střední a východní Evropy, která umožňuje výhodnou alokaci řady výrob (zejména průmyslových). Tomu by měla odpovídat i vládní politika podpory průmyslových zón včetně podpory řešení opuštěných a ekologicky zatížených průmyslových areálů (budování infrastruktury a propojení na hlavní dopravní tahy). Budeme proto usilovat, aby byly rozvíjeny hlavně moderní a dynamicky se rozvíjející obory průmyslové výroby s vysokou přidanou hodnotou, které povedou k rychlému růstu průmyslové výroby a tím i rychlejšímu růstu HDP.

Považujeme za účelné, aby stát koordinoval vhodně zvolenými nástroji a v souladu se svým budoucím členstvím v EU především regionální rozmístění nových průmyslových investic (velké investice na zelené louce) tak, aby se zmírňovaly regionální rozdíly zejména v nezaměstnanosti a v celkovém stupni rozvoje ekonomiky jednotlivých regionů. V nejbližších letech by měla být pro podporu konkurenceschopnosti věnována i část prostředků získaných z privatizace.

Podpora konkurenceschopnosti bude také vycházet z překonání přetrvávajících nedostatků v oblasti výzkumu a vývoje. Pomoci mohou programy veřejné podpory výzkumu a vývoje založené na výzkumných inženýrských inovačních centrech, iniciovaných průmyslovými podniky a univerzitami, případně i s pomocí krajských orgánů, které budou schopny pracovat s vysokou efektivitou při realizaci poznatků v praxi.

Zvýšení konkurenční schopnosti je rovněž podmíněno nutnými změnami v sektoru **dopravy**. Jde především o harmonizaci cílů dopravní politiky ČR s evropskou dopravní politikou, vytváření předpokladů pro širokou spolupráci všech druhů dopravy s cílem zvýšit kvalitu dopravních služeb, bezpečnost dopravy a podporu dopravních systémů šetrných k životnímu prostředí. V osobní dopravě je nutná preference hromadné dopravy před individuální dopravou a v nákladní dopravě upřednostňování kolejové dopravy před dopravou silniční. Zároveň je třeba využívat ve větší míře říční dopravu a služby letecké dopravy.

Dále je nutno dobudovat dopravní infrastrukturu mezinárodního, celostátního i regionálního významu. Současně s tím je třeba rozvíjet spolupráci veřejného a soukromého sektoru s cílem urychlit s účastí soukromého sektoru potřebné investiční akce. Velkou pozornost je nutno věnovat zkvalitnění dopravní obslužnosti území zajišťované stá-

tem s prohlubující se odpovědnosti krajských samospráv za dopravní politiku a dopravní obslužnost krajů.

Vytvoření krajského zřízení považuje ČSSD za významný krok k posílení demokratického charakteru státu a za směr jak převést správu veřejných věcí co nejlíže občanovi. Nemenší význam má budování těchto krajů i pro ekonomiku, neboť by postupně mělo vést k tomu, aby kraje dokázaly usměrňovat (s pomocí centrální vlády) i vývoj ekonomických aktivit na svém území. Široké spektrum aktivit krajů by se mělo v první řadě projevat na postupném zmenšování rozdílů ve stupni rozvoje jednotlivých regionů a zvláště zaostávajících mikroregionů. Jednou z cest je širší propojení hospodářských aktivit v krajů prostřednictvím sítě profesních sdružení, hospodářských komor a dalších občanských institucí. Stejně tak by mělo jít o využití potenciálu regionů v cestovním ruchu, rozvoji služeb a při přípravě lokalit pro nové kapacity v oblasti výroby a služeb.

7.4. Rozvoj zemědělství a venkova

Rozvoj zemědělství a venkova je naší dlouhodobou programovou prioritou. Nejde při tom zdaleka jen o rozvoj zemědělské výroby, ale i o plnohodnotný a bohatý život všech občanů žijících na venkově, kteří svou činností zásadně ovlivňují charakter i vzhled kulturní krajiny a život všech občanů naší země. Tato činnost má bezprostřední dopad na podstatnou část rozlohy naší země a zásadním způsobem ovlivňuje její sociální, ekonomickou a ekologickou stabilitu. Za jeden ze základů prosperujícího venkova považujeme rozvoj zemědělského sektoru, tj. především zemědělství a lesnictví. ČSSD si uvědomuje jak důležitou součástí kulturní krajiny je i péče o lesy, vodní plochy a toky, na které má zemědělská výroba bezprostřední vliv. ČSSD si je vědoma, že

- dotace pro zemědělce mají význam pro ovlivňování vývoje cen potravin,
- stabilita současného světa – klimatická, politická a ekonomická – je křehká a snadno zranitelná,
- neúnosný ekonomický tlak na zemědělce vede k překračování biologických bariér a ohrožuje zdravotní bezpečnost potravin a ve svém důsledku i ekologickou stabilitu vůbec,
- evropský model zemědělství, ke kterému se ČSSD hlásí, nemá dnes už pouze svůj produkční rozměr, ale stále více do jeho popředí vystupují úlohy společenské, především péče o kulturní vzhled krajiny a její ekologickou a sociální stabilitu,
- zemědělství není pouze producentem surovin pro výrobu potravin, ale zároveň je zdrojem mnoha potenciálních a využitelných obnovitelných zdrojů energie.

V zemědělství se proto budeme soustřeďovat zejména na:

- zabezpečení potravinové bezpečnosti, jak z hlediska množství, tak kvality; systémem podpor budeme zlepšovat podnikatelské prostředí a umožňovat zemědělcům spravedlivou soutěž se zemědělci z ostatních států EU; soustředíme se na efektivní čerpání finančních prostředků ze strukturálních a kohezních fondů EU a s jejich pomocí na postupné překonávání technologického

a systémového zaostávání a zároveň na jednání o jejich novém efektivnějším uspořádání;

- další rozvoj potravinářského průmyslu, zejména na jeho technologickou úroveň jako základní faktor jeho konkurenceschopnosti s důrazem na vysokou kvalitu produkce a především na její bezpečnost pro spotřebitele,
- bezpodmínečné, rychlé a soustavné zavádění hygienických a technologických standardů do výroby, vytváření přísných kontrolních mechanismů a respektování nových vědeckých poznatků v kontrole celého potravního řetězce, a to včetně dodržování pravidel pro welfare chovaných zvířat,
- respektování mimoprodukčních funkcí zemědělství v oblastech s nevýhodnými přírodními podmínkami, kde je nutné, aby systém dotací umožňoval existenci zemědělců v krajině (s možností využít diferencovanou platbu za její údržbu), zlepšení kvality krajiny a životního prostředí) a s tím souvisejícího rozvoje doprovodných činností jako je např. agroturistika, které budou sloužit k další ekonomické stabilizaci,
- sociální a hospodářské funkce při rozvoji venkova, ve spolupráci s dalšími resorty státní správy umožníme zvyšovat kvalitu života na venkově (dostupnost školství, zdravotnictví, kultury apod.),
- obnovení a zlepšení ekologické stability venkovské krajiny, obnovy významných krajinnotvorných prvků, zejména rybníků a retenčních nádrží včetně zvýšené péče o čistotu a kvalitu povrchových a podzemních vod,
- vodní zdroje a hospodaření s nimi. Poloha České republiky jako evropského rozvodí je nespornou strategickou výhodou, protože čistá voda se v budoucnosti může stát strategickou surovinou. V tomto ohledu považujeme za důležité přizpůsobit i charakter zemědělské výroby tak, aby se do něho maximálně promítlo respektování biologických, fyziologických a enviromentálních limitů,
- restrukturalizaci zemědělské výroby, kde lze směřovanou dotační politikou a investiční podporou dosáhnout, aby se zemědělství stalo i významným producentem obnovitelných zdrojů energie,
- snížení stupně zomění zemědělské půdy a zvýšení podílu lesů, zejména v oblastech, které jsou méně vhodné pro zemědělské podnikání, a tím i zvýšení retenční schopnosti krajiny, jako prevence některých přírodních katastrof.

Za důležité pro budoucnost pokládáme zachovat funkční zemědělství na celé ploše zemědělské půdy tak, aby bylo možné pružně reagovat na jakékoliv politické, hospodářské nebo klimatické změny.

Budeme i nadále podporovat přirozené a tradiční způsoby sdružování prvovýrobců do obchodních organizací a zasáhneme proti nekalým praktikám na trhu, které různými cestami (zneužívání dominantního postavení k tlaku na nízké nákupní ceny, odložení splatnosti dodávek atd.) ovlivňují hospodářskou soutěž. Považujeme za vhodné, aby byl podpořen zájem těchto organizací vybudovat si základní skladovací a zpracovatelské kapacity tak, aby se v tomto směru staly nezávislými na mnohdy monopolizovaných logistických strukturách velkodistributorů a odběratelů.

Budeme podporovat formy ekologicky únosné zemědělské velkovýroby, kterou považujeme za ekonomicky efektivnější bez ohledu na to, zda jde o zemědělská druž-

stva, společnosti nebo soukromě hospodařící rolníky.

Budeme se maximálně zasazovat o posílení a diverzifikaci příjmů zemědělců z jiných zdrojů, především doplňkových výrob a činností, z nichž za jednu z nejdůležitějších považujeme rozvoj venkovské turistiky a rekreace.

Chceme umožnit zemědělským podnikatelům nabývat půdu do vlastnictví či dlouhodobých pronájmů za výhodných podmínek, aby došlo ke sladění její majetkové držby a užívatelských práv. Považujeme vlastnictví zemědělské půdy v rukou českých zemědělců dlouhodobě za nejdůležitější prvek ekonomické a sociální stability celého sektoru. Učiníme taková opatření, aby se rozvinul trh se zemědělskou půdou a efektivně se dokončil proces odstátnění zemědělské půdy, a to především na dlouhodobé splátky, které budou minimálně zatěžovat ekonomiku zemědělských podniků.

Lesy nadále považujeme za významné celospolečenské vlastnictví a **lesní hospodářství** budeme orientovat na trvalý rozvoj jejich produkčních i mimoprodukčních funkcí a na zlepšování zdravotního stavu lesů. Trváme na tom, aby dlouhodobě nedošlo ke zvýšení objemu těžby nad úroveň objemu přírůstku dřevní hmoty. Les musí zůstat přístupný všem organismům včetně lidí a musí být využitelný pro sportovní, rekreační a myslivecké účely při respektování jeho hospodářských funkcí. Garantem splnění těchto cílů jsou stabilizované vlastnické struktury správců lesů, a proto je pro nás nepřijatelné, aby docházelo k jejich atomizaci.

ČSSD vnímá problematiku venkova se všemi jeho současnými problémy. Chceme se proto zabývat i problematikou občanských sdružení, jejichž význam v souvislosti s transformací venkova stále stoupá (myslivci, rybáři, zahrádkáři, včelaři, drobní chovatelé a další). Chceme s těmito organizacemi spolupracovat a využít jejich schopností a invence k rozvoji venkovského prostoru.

7.5. Fiskální a daňová politika

Spravedlivou a vyváženou daňovou soustavu považuje česká sociální demokracie za jeden z účinných nástrojů sociálnědemokratické politiky omezování sociální nerovnosti, vzniklé nerovnoměrným rozdělováním společenského bohatství, a za výraz snahy o posílení sociální soudržnosti.

Efektivní daňová a odvodová soustava musí být nastavena tak, aby zajistila udržitelné financování sociálního státu, jehož soustava veřejných rozpočtů může zajistit podmínky pro překonávání sociálních nerovností a rovné příležitosti v důstojnosti, svobodě a právech všech občanů. Těmto cílům musí odpovídat i rozsah a úroveň veřejně financovaných služeb pro občany.

Podíl vybraných daní a odvodů je v ČR nyní o něco nižší než je obvyklé v zemích EU. ČSSD musí usilovat o dlouhodobou stabilizaci celkové daňové kvóty. Musí být překonána tendence naší daňové soustavy směřovat k samovolnému snižování podílu vybraných daní na HDP a tak i tendence ke schodkovosti rozpočtu (resp. nedostatečná tendence k dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí). Soustava daní musí daleko více odrážet průběh hospodářského cyklu, tj. v etapě hospodářského růstu má směřovat k přebytku veřejných rozpočtů.

Struktura daňových příjmů rozpočtů vyžaduje pozorně vážit poměr přímých a nepřímých daní. Podíl nepřímých daní na naší daňové kvótě je vyšší než je západoevropským standardem. Výrazné posilování nepřímých daní na úkor přímých by oslabilo přerozdělovací funkci daňové soustavy a vedlo k vyššímu zatížení spotřeby skupin obyvatel s průměrnými a nižšími příjmy.

Sociální demokracie není příznivcem zvyšování daní. Jako politická strana si však je vědoma toho, že udržitelnost sociálního státu, vytváření prostředí pro zmírňování příkrých rozdílů, udržování sociální soudržnosti společnosti vyžaduje vedle sociální solidarity také solidaritu v oblasti daňových příjmů státu. Nemůže a nechce usilovat o libivou popularitu plošného snižování daní bez ohledu na důsledky, jaký by takový postup měl právě v tak zásadních otázkách jako je sociální konsensus společnosti.

Klíčovým nástrojem této politiky jsou progresivně koncipovaná daň z příjmů (fyzických osob) a majetkové daně. ČSSD bude usilovat, aby míra progresivity daně z příjmů fyzických osob byla srovnatelná s praxí zemí EU. Daň z příjmů právnických osob je nutno udržovat na mezinárodně konkurenceschopné hranici (přitom systém investičních pobídek zaručuje dlouholeté daňové prázdniny).

ČSSD by měla podpořit postupné zvyšování majetkových daní tak, aby se jejich podíl na celkové daňové kvótě dostal na úroveň obvyklou v zemích Evropské unie. Při tom je však nutno pečlivě posuzovat konkrétní dopady těchto opatření, aby nedocházelo k neúměrnému zatížení vlastníků nemovitostí ze středních a nižších příjmových skupin. Stejně tak je nutno čelit snahám o neúměrné snižování daně dědické a darovací, které jsou nižší než je Evropě obvyklé.

Sociální demokracie považuje za svůj důležitý dlouhodobý cíl dosažení ekologizace daňové soustavy. V pojetí ČSSD je ekologická daňová soustava spojena s přesunem daňového zatížení na ty komodity, které mají výrazně negativní dopady na životní prostředí.

ČSSD musí trvale usilovat o zlepšení výběru daní a cel včetně důsledného boje proti daňovým únikům a legalizaci výnosů z trestné činnosti. Za nezbytnou podmínku úspěšnosti této snahy považuje zavedení institutu majetkových příznání.

Ve své hospodářské politice bude sociální demokracie usilovat o vstup do EMU a zavedení eura jako jednotné evropské měny namísto české koruny. To chápeme jako završení našeho procesu integrace do ekonomiky zemí EU. Uvědomujeme si, že k provedení tak zásadního kroku musí být naplněny i další podmínky, zejména pak odpovídající výkonnost již restrukturalizované ekonomiky i dlouhodobě stabilizovaný systém veřejných financí. Právě výkonnost ekonomiky, vysoký stupeň přiblížení k ekonomické úrovni vyspělých zemí je zárukou toho, aby takový krok proběhl bez otřesů a byl naopak stimulem pro naše firmy i malé a střední podnikatele k dalšímu rozvoji a celkovému rozmachu naší ekonomiky.

7.6. Ekonomická moc musí podléhat demokratické kontrole

V podmínkách narůstající globalizace se možnosti vlivu států na hospodářskou politiku výrazně zmenšují, neboť v rukou státu dnes zůstávají zejména nepřímé nástroje, z nichž hlavními jsou rozpočtová a daňová politika, ochrana hospodářské soutěže

a regulace monopolů. S omezováním reálné hospodářské moci států se ekonomická a tím i politická moc stále více přesouvá na úroveň nadnárodních finančních a průmyslových korporací a tím vzrůstá význam politické integrace. V našich podmínkách jde zejména o EU umožňující přijímat regulační opatření účinná v rámci tohoto integračního seskupení. Přesouváním ekonomické moci na nadnárodní korporace také dochází ke zmenšování vlivu demokratických institucí státu a ocitá se tak v ohrožení demokracie samotná.

ČSSD musí čelit oslabování váhy demokratických rozhodnutí na národní i mezinárodní úrovni, musí usilovat o to, aby občané mohli i nadále o všech důležitých otázkách rozvoje společnosti rozhodovat v rámci demokratických procesů. Usiluje o to, aby moc nadnárodních kapitálových skupin byla kontrolována a zejména aby byly kontrolovány mezinárodní kapitálové toky, které mohou silně ovlivňovat jednotlivé ekonomiky. Regulace těchto institucí může přispět k vytvoření příznivého prostředí pro rozvoj zejména tranzitivních ekonomik, které jsou především ohrožovány těmito pohyby kapitálu.

Na mezinárodní úrovni bude česká sociální demokracie usilovat o vytvoření mezinárodního rámce pro regulaci nadnárodních finančních a průmyslových společností. K tomu lze využít některé již existující mezinárodní instituce s tím, že bude posílen jejich demokratický charakter a výkonné pravomoci. Je nutno vytvořit takové mezinárodní prostředí, v němž bude úroveň ekonomické globalizace odpovídat i úroveň finanční, právní, sociální a ekologické regulace, realizované demokraticky legitimovanými mezinárodními organizacemi.

Vedle toho sociální demokracie pokládá za potřebné usilovat o kontrolu činnosti monopolů uvnitř státu tak, aby státní monopoly pouze nenahradily monopoly privátní. Privatizaci musí doprovázet vytvoření pevného státního regulačního rámce všude tam, kde je potřeba ochránit veřejný zájem, národní bezpečnost, životní prostředí, svobodnou soutěž a zejména posílit práva spotřebitelů. Právě ochranu zájmů spotřebitelů považujeme za svůj důležitý úkol. Nelze se smířovat s tím, že spotřebitelé se svými oprávněnými požadavky jsou nejednou zcela bezbranní proti byrokratické mašinérii privátních monopolů, jsou vystavováni zbytečným požadavkům na poskytování osobních dat, manipulaci s cenami zejména síťových služeb a dalším negativním jevům.

Nad ochranou osobních dat musí bdít státní instituce znemožňující ekonomickým subjektům zneužít jejich informační převahu nad spotřebiteli, zejména marketingově využitelná data. Neinformovanost spotřebitelské veřejnosti spolu se sofistickovanými metodami zpracování dat např. o spotřebě, zájmech a informačních zdrojích spotřebitelů dává zejména velkým obchodním řetězcům, ale i dalším firmám informační převahu, kterou by mohly využívat ke svým cílům, které mohou být rozdílné od zájmů spotřebitelů.

Občané musí mít právo na objektivní informace o činnosti soukromých podniků (zejména takové, které se dotýkají jejich práv, např. o ekologičnosti výroby, o účincích na zdraví apod.). ČSSD bude usilovat o to, aby legislativními nástroji bylo podpořeno právo zaměstnanců na ovlivňování základních otázek rozvoje podniků.

Je nutno vytvářet takové demokratické mechanismy, které zabrání prorůstání ekonomické, mediální a politické moci vedoucímu ke vzniku demokraticky neovlivnitelných mocenských elit. V moderní společnosti platí stále naléhavěji, že moc má rovněž svou

mediální podobu. I mediální prostředí musí podléhat demokratické kontrole, která nebude omezovat svobodu médií, ale zabrání jejich zneužívání pro zájmy vlastnických skupin. Mediální svět potřebuje objektivní kritické vazby. ČSSD bude usilovat o udržení a rozvoj veřejnoprávních sdělovacích prostředků.

7.7. Privatizace a kultivace podnikání

ČSSD podporuje všechny kroky, které vedou ke zprůhlednění a kultivaci podnikání a vlastnických vztahů.

Požadujeme, aby byla důrazně uplatňována vlastnická práva státu. Považujeme za nutné stanovit meze účelné privatizace tak, že stát si ponechá vlastnictví strategicky rozhodujících řídicích systémů a sítí v energetice, dopravě a vodním hospodářství a vlastnictví pošty. Zcela odmítáme další privatizaci lesů, stejně jako likvidaci veřejnoprávního školství a zdravotnictví, které pouze v této formě mohou zajistit současně efektivní a také nákladově racionální služby širokému okruhu obyvatelstva nezávisle na jeho sociálním postavení a regionu, v němž žijí.

Jsmo pro rovnoprávnost všech forem vlastnictví. Podporujeme tradiční efektivní způsoby družstevního vlastnictví. Domníváme se, že se musí zvýšit – analogicky k situaci v EU – úloha krajských orgánů, měst a obcí jako vlastníků a jejich zodpovědný vztah k tomuto majetku. Budeme vyžadovat zodpovědný vztah vlastníků k majetku, a to zejména tam, kde tato vlastnická práva k majetku mohou zasahovat do práv jiných osob.

Překonání devastace devadesátých let, která se projevuje ztrátou etiky podnikání, pokřivenými měřítky hodnot, rozsáhlou korupcí a ekonomickou kriminalitou, vyžaduje především stanovit jasná pravidla podnikání. Vyžaduje i rozhodný boj s kriminalitou, klientelismem a korupcí, který nesmí polevit. Naším dlouhodobým cílem je taková kultivace ekonomického prostředí a právního i etického rámce podnikání, která bude plně srovnatelná s EU.

Základním předpokladem fungování všech ekonomických struktur je institucionální zázemí hospodářství dané jeho právním řádem a dalšími institucemi, které zabezpečují regulaci a vynutitelnost práva. Obdobně je tomu ale i s neformálními institucemi, které tvoří nepsané normy chování ekonomických subjektů stejně jako stupeň respektování práva v běžném životě. Tržní hospodářství v našem pojetí neznamená jen mnoho svobod, ale vyžaduje i důsledné plnění závazků. Na počátku 90. let došlo v naší zemi k uvolnění řady svobod, které však nebylo doprovázeno dostatečným tlakem na odpovědnost v jednání ani postihem nemorálních a nezákonných praktik.

Ekonomický řád jako soubor psaných i nepsaných norem chování musí poskytovat všem hospodářským subjektům jistotu, že pravidla hry platí skutečně pro všechny, a že ekonomickou spravedlnost dlouhodobě nelze oklamat ani podplatit. To je základem dlouhodobé jistoty všech součástí ekonomiky a je nezbytným předpokladem stabilního a dlouhodobého hospodářského růstu.

Příkladem v plnění pravidel a závazků musí být stát. Stát pro ekonomické subjekty není jen nezbytným regulačním prvkem, musí být především aktivní servisní organizací, která všestranně napomáhá rozvoji jejich ekonomických aktivit a ochraně jejich

práv. Proto je racionální, aby bylo soustavně prověřováno zda nejsou administrativní procedury pro ekonomické subjekty zbytečně komplikované a časově nebo finančně příliš náročné.

Tržní ekonomika není a nesmí být negací morálky. Posilování morálního a právního vědomí občanů podstatně zvyšuje sílu ekonomiky jako celku. Odpovědností politiky je permanentně vysvětlovat, že např. neplacení daní, nelegální zaměstnávání, zneužívání sociálních dávek či znečišťování životního prostředí probíhá na daňový účet řádných občanů a nemůže být tolerováno. Vysoké náklady široké společenské tolerance negativního ekonomického chování je nutno vyčíslvat a učinit z nich nepostradatelnou součást výchovy. Významnou součástí budování morální dimenze tržního hospodářství tvoří iniciativa profesních organizací a odborů v podobě budování etických standardů jednotlivých profesí. Očekáváme, že řada profesních organizací bude stále více schopna přebírat i významné autoregulační funkce, což může prospět po odborné i procesní stránce fungování regulačních mechanismů ekonomiky.

8. Společnost přátelská k životnímu prostředí

V současnosti je již zřejmá neudržitelnost prudkého extenzivního růstu průmyslové civilizace stejně jako jsou zřejmé s ní spojené globální ekonomické problémy. Udržitelný ekonomický, sociální a kulturní rozvoj zakládáme na citlivém vztahu k přírodě, na rozumném čerpání nejen neobnovitelných zdrojů, ale i zdrojů obnovitelných. Odmítáme přetvárající umělé rozdělování ekonomických a ekologických cílů. Jejich vzájemná podmíněnost je zřejmá a nevyhnutelná.

Ekologické problémy, spojené s čerpáním a rychlým úbytkem přírodních zdrojů, zvyšujícím se nedostatkem pitné vody, rostoucím znečištěním životního prostředí a předlidským některých částí světa, vyvolávají nebezpečí vzniku katastrofálních existenčních důsledků pro lidskou civilizaci a kulturu. Děje se tak z nedostatečného poznání věcí a respektu vůči základním sociálním, ekologickým, kulturním a nakonec i hospodářským problémům lidstva, problémům, jež se stále jen, s neuspokojivou odezvou, vyhrotily v poslední čtvrtině 20. století.

Strategií našeho programu pro 21. století je proto trvale udržitelný rozvoj. To vše se dá shrnout pod pojem uplatňování racionální, vědecky koncipované ekologické politiky. Její součástí zůstává také souhrnná ochrana a tvorba kulturní krajiny z pohledu funkčnosti a estetiky, a to jak komplexu přírodních, polopřírodních, tak i lidmi vytvořených složek včetně hmotného kulturního dědictví.

Přitom by se měla jednoznačně dávat přednost prevenci před donedávna obvyklým a zpravidla nedostatečným způsobům odstraňování nepříznivých následků výrobně spotřebního procesu lidské společnosti: znečišťování, poškozování, devastování, degradace životního prostředí apod. Je bezpodmínečně nutné použití převážně sankčních forem řešení problémů (Česká inspekce životního prostředí) postupně nahrazovat zaváděním předběžných opatření – upozornění na nedostatky, zvýšení frekvence kontaktů s výrobcí – integrovanou prevencí a omezováním znečištění – IPPC.

Pozomost soustřeďujeme na řešení narůstajících problémů, které se promítají do všech sektorových politik:

- **V surovinové politice** směřujeme k ochraně zdrojů surovin pro budoucnost cílevědomými substitucemi nedostatkových primárních surovin a energií, využíváním obnovitelných zdrojů a druhotných surovin, recyklacemi a odpadovým hospodářstvím.
- **V energetice** se zaměříme na úspory a vyšší využití energetického potenciálu primárních energetických zdrojů a užívání obnovitelných a netradičních zdrojů v souladu s trendy v Evropské unii. Další využívání jaderné energie spojujeme s nezbytným technickým pokrokem především pokud jde o bezpečnost jaderných elektráren a s problémy spojenými s likvidací radioaktivního odpadu.
- **Při rozvoji průmyslu** spojeného se zaváděním nejlepších dostupných vyspělých technologií budeme podporovat snižování surovinové a energetické náročnosti s minimálními dopady na životní prostředí. Jedním z kritérií jakosti technologií a výrobků se musí stát jejich ekologická kvalita. Důsledná pozomost bude věnována také likvidaci ekologických zátěží, průmyslových a komunálních odpadů. Zvláštní pozomost bude soustředěna na revitalizaci

nevyužívaných průmyslových ploch a likvidaci starých důlních děl, především tam, kde mohou způsobit ohrožení životů lidí a jejich majetku.

- **U dopravní politiky** spojené s exponenciálně narůstající hustotou individuální a nákladové dopravy a řešením jejich nepříznivých dopadů na životní prostředí upřednostníme kolejovou přepravu před ostatními méně ekologicky vhodnými způsoby dopravy, např. individuálním motorizmem. V popředí našeho zájmu zůstává zkvalitnění a rozvoj hromadné dopravy. Podporujeme také rozvoj ekonomicky zdůvodněné vodní dopravy respektující přírodní podmínky. Výstavba dálniční sítě musí respektovat ekologické podmínky a ve svých důsledcích odstraňovat zatížení životního prostředí způsobené zastaralou dopravní sítí, zejména procházející obcemi a městy.
- **Agrární politika** musí počítat také s podporou zemědělství v méně produktivních oblastech a ve velkoplošných chráněných územích stejně jako s podporou zemědělců produkcí ekologické potravin. Extenzivní polyfunkční zemědělství nezastupitelně vytváří tradiční kulturní krajinu. Podpoříme integrační snahy jednotného řízení ochrany, údržby a utváření krajiny a přírody z jednoho vládního centra, které bude garantovat i účelné vkládání a rozmisťování finančních prostředků. Budeme podporovat spolkovou činnost spojenou s agrárními odvětvími (např. myslivost, včelařství a rybářství s ohledem na jejich pozitivní přínos pro krajinu, zemědělství, lesní i vodní hospodářství i ochranu přírody).
- **Půdní fond**, který je nereprodukovatelným přírodním zdrojem, musí být pod účinnou ochranou technickou i legislativní. Jeho ekologicky optimálním využitím chceme přispět ke stabilitě venkovského osídlení a prostoru. Racionálním rozhodovacím procesem a využitím institutu krajinného a územního plánování budeme udržovat ekologickou rovnováhu mezi růstem měst včetně budování nových závodů „na zelené louce“ a ochranou hodnot nezastavěné kulturní krajiny.
- **V urbanistické politice** se zaměříme na tvorbu urbanistických struktur, které povedou k zastavení stále se zhoršujícího se životního prostředí sídel a jeho postupnému zlepšování. Chceme, aby ve městech byla vysazováno dostatečné množství zeleně k plnění funkce zdravotně rekreační a estetické. Pozomost bude věnována i zeleným pásům kolem velkých sídlištních aglomerací.
- **V lesnictví sledujeme** zvýšení stability lesních ekosystémů a posílení sociálně ekologických funkcí lesů. Z toho důvodu prosazujeme zachování státního vlastnictví lesů v současné rozloze i organizační struktuře. Vlastníci lesů by měli mít zaručeny přiměřené finanční kompenzace za definované služby poskytované společnosti. Lesy však musí i nadále plnit produkční funkci obnovitelného zdroje dřevní suroviny.
- **Ve vodní a vodohospodářské politice** věnujeme vyšší péči ochraně vod pro zajištění dostatečného množství vody pitné a užitkové pro spotřebu, ale také jejímu čištění a udržení v krajině ve smyslu komunitárního práva Evropské unie. Je třeba i zajistit potřebné investiční prostředky na výstavbu čistíren odpadních vod a kanalizačních systémů ve městech a obcích. K tomu přispěje i účinné využití prostředků z kohezního fondu a strukturálních fondů EU. Budeme pod-

porovat rozvoj a revitalizaci říčních a rybníčních soustav sloužících k udržení vody v krajině a k zmírňování výkyvů jejího klimatu spolu s vytvářením podmínek pro regulaci odtoků. Zajistíme, aby veškerá protipovodňová opatření na vodních tocích i v jejich povodích byla cílevědomě prováděna a byla tak zajištěna maximálně možná ochrana sídlišť a průmyslových aglomerací.

- **Aktivní ochranou ekosystémů** sledujeme zachování druhového bohatství a dynamickou rovnováhu jejich složek. Jimi je podmíněna trvalá ochrana přírody a krajiny. Její další podmínkou, kterou chceme rozšiřovat a upevňovat, je účinná spolupráce orgánů ochrany přírody s obyvateli, obcemi a regiony. Mimořádnou péči věnujeme zvláště chráněným územím, zejména národním parkům, ale i dalším chráněným územím, v nichž jsou soustředěny přírodní hodnoty národní i mezinárodní úrovně. V souladu s reformou decentralizace státní správy prosazujeme, aby výkon speciální prvoinstanční státní správy v ochraně přírody a krajiny byl v místě působnosti velkoplošných chráněných území reprezentován správním úřadem.

Celospolečenské přírodní bohatství je nutno chránit a starat se o ně stejně jako o přírodně - historický ráz kultury krajiny (historické parky, zahrady a krajinné památkové zóny či roztroušenou krajinnou zeleň). S tím je spojena podpora turistického ruchu v souladu se zájmy přírody. Podpoříme vytváření a fungování celoevropské ochrany přírody.

Důsledně formulovaná a cílevědomě prakticky prosazovaná ekologická hlediska organicky zapadající do okruhu obecného přístupu trvale udržitelného rozvoje se musí stát nedílným prvkem koncepcí rozvoje lidské společnosti. Systematická výchova a osvěta v tomto duchu musejí probíhat od předškolního věku po celý život člověka a patříčná relevantní informovanost by se měla stát každodenní záležitostí. Posílena by proto měla být odpovídající institucionální a právní základna. Postupné zavádění ekologické daňové reformy by mělo nastartovat zásadní obrat ve směřování společnosti k udržitelnému rozvoji.

Navzdory značným nákladům musí být překonány ekologické „zátěže“ z minulosti. Dalšímu znečišťování a poškozování životního prostředí musí být zabraňováno podporou a zvýhodňováním zavádění technologií životnímu prostředí příznivých. Sankce by se měly stát až posledním prostředkem pro zabezpečení dodržování zákonných norem. Chceme zvýšit prestiž našeho státu na mezinárodní úrovni jako moderního státu, který má úctu a odpovědnost k přírodnímu bohatství Země, k udržitelnému rozvoji a zároveň bude dobrým partnerem ostatním státům ve snaze snižovat a preventivně zmírňovat civilizační tlak na společné životní prostředí.

Dlouhodobě neslouží člověku nic, co ničí životní prostředí. Proto jedinou šancí na přežití lidstva je naučit se s přírodou a v přírodě žít. Koncept trvale udržitelného rozvoje pak je výrazem úcty k živým bytostem, organizmům a přírodě jako celku.

9. Společnost vzdělání, vědy a informací

Současnou epochu charakterizuje zásadní změna technologií, které podstatně mění nároky na kvalifikaci a způsob práce lidí i na uspořádání jejich vzájemných vztahů ve všech oblastech života. Již dnes je jasné, že se motorem vývoje stává duševní práce. Z pokroku ve zpracování, přenosu i sdílení informací vzniká svět, v němž mají rozhodující faktory úspěchu intelektuální povahu. Rodí se znalostní společnost.

Důsledky technologické revoluce, jejíž základy spočívají v automatizaci a informatice, mohou však vést i k prohloubení společenské polarizace. K eliminaci těchto negativních důsledků vede jediná cesta: svobodný přístup všech vrstev populace k informačním zdrojům. Sociální demokracie je odhodlána prosazovat jeho pozitivní tendence. Podporujeme nejen výzkum nových technologií a jejich uplatnění v životě společnosti, ale také rovný přístup všech lidí k informacím, který odstraní bariéry rozvoje osobnosti člověka. Globální charakter informací a svoboda přístupu k informačním zdrojům je podmínkou. Základní podmínkou k dosažení těchto cílů je vzdělaný občan, který bude umět nejen informace získávat, ale především se bude umět v záplavě informací orientovat, kriticky je analyzovat a uplatňovat je ve svém osobním životě i ve prospěch společnosti

9.1. Naše cíle a přístupy k vzdělávání a výchově

Cílem vzdělávání a výchovy je zdravě sebevědomý člověk, připravený pro život svým vzděláním a kvalifikací, který má předpoklady uplatnit se na celém světě. To předpokládá, že každý občan a celá společnost bude považovat investice vložené do vzdělání za nejefektivnější vklad do budoucnosti. Považujeme za nutné, aby se vzdělání odpovídajícího jejich individuálním schopnostem dostávalo všem, bez ohledu na jejich sociální a ekonomické podmínky, věk, pohlaví, národnostní či etnický původ a vrozené či získané dispozice. Trváme na povinné školní docházce a budeme bránit všem snahám zavést školné v jakékoliv podobě.

Cílem politiky ČSSD je vytvoření společnosti, jejíž rozvojový potenciál bude stát vět na kvalifikaci a vzdělání občanů – vytvoření vzdělanostní společnosti. Náš humanismus je veskrze praktický: staví na zkušenosti, že neúspěšnější byly odedávna společnosti schopné vytvářet podmínky, v nichž co nejvíce lidí mohlo, chtělo a umělo rozvíjet své schopnosti tak, aby z nich měli prospěch oni i ostatní.

Vzdělávání musí být chápáno jako celoživotní proces, který učí jedince aplikovat a využívat získané vědomosti ve prospěch jeho samého i ve prospěch celé společnosti. Pro toto pojetí musíme získat širokou občanskou veřejnost včetně učitelů všech vzdělávacích stupňů. Sociální demokracie se hlásí k zásadám světové konference UNESCO o vzdělání, které určují několik priorit: učit se být, učit se žít spolu, učit se poznávat, učit se jak se učit. Vzdělávací proces proto musí plnit tři navzájem související a doplňující se funkce: rozvíjet lidskou osobnost, vychovávat občana – umožnit jeho začlenění do společnosti, připravovat na povolání. Důraz klademe na pěstování kladného vztahu ke vzdělávání, na chápání světa v jeho souvislostech, multikulturní výchovu, výchovu k toleranci.

Považujeme za nutné rozvíjet dovednosti populace v práci s informacemi získanými i prostřednictvím informačních a komunikačních technologií tak, aby je uměl nejen získávat, ale především kriticky analyzovat a vyhodnocovat. Informační gramotnost musí prolínat celým vzdělávacím procesem, neboť osvojení si komunikace prostřednictvím těchto technologií bude v budoucnu předpokladem jakékoliv kvalifikace.

Ochrana člověka před hrozbou možných agresí, terorismu a přírodními katastrofami vyžaduje, aby součástí vzdělávacího procesu byla i příprava pro případ, že by takové situace měly nastat. Podobně je nutné věnovat pozornost problematice domácího násilí. Za výchovu a vzdělávání svého dítěte odpovídají především rodiče, kteří by měli spolupracovat se vzdělávacím zařízením, které jejich dítě navštěvuje.

Vzdělání považujeme za veřejný statek. Proto se stát nemůže zříci své odpovědnosti za garantování přístupu ke vzdělání, jeho kvalitu, akceptování nových trendů. Nese odpovědnost za bezchybné fungování celého systému škol a vzdělávacích institucí. Nesmí se zříci práva na kontrolu. Z tohoto pohledu považujeme závazné vzdělávací programy za základní podmínku, která vymezí nejen obsah vzdělávání, ale zajistí i prostupnost vzdělávací soustavy, přechod absolventů do praxe a pokračování v dalším studiu. Součástí vzdělávacího procesu musí být hodnotící nástroje, které ověří výstup v jednotlivých etapách vzdělávání a zajistí srovnatelnost. Sociální demokracie prosazuje začlenění distančních forem – a dalších forem, které umožňují využívat moderní informační a komunikační technologii – do studia zakončeného standardně certifikovanou zkouškou.

Za pilíř našeho školství považujeme školství veřejné. Formy veřejného a neveřejného vzdělávání považujeme za rovnocenné. Za významnou součást vzdělávacího systému považujeme základní umělecké školy, které významně kultivují osobnost dítěte, rozvíjejí jeho talent a připravují je k dalšímu eventuálnímu studiu, a školy jazykové.

Chceme, aby škola byla otevřeným a veřejně přístupným centrem vzdělanosti a kultivovanosti obce.

Důležitou podmínkou uplatnění občanů v mnohonárodnostní Evropě je znalost cizích jazyků. Proto studium cizích jazyků je jednou z priorit vzdělávací soustavy.

Nezbytnou součástí vzdělávání a výchovy je vytváření podmínek zřizovateli škol. Nutná je koordinace orgánů veřejné správy včetně regionální a místní samosprávy.

9.2. Součásti vzdělávací soustavy v systému celoživotního vzdělávání a jejich specifika

9.2.1. Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání zaujímá ve školském systému specifické a důležité postavení. Chceme, aby mateřská škola byla pro všechny děti místem osobnostního rozvoje, místem získávání sociálních zkušeností, poznatků o světě, i místem specifické přípravy na následující vzdělávání, včetně spoluúčasti rodičů na tomto procesu. Mateřskou školu považujeme za důležitý počáteční stupeň celoživotního vzdělávání, který

hraje významnou roli v založení a rozvoji předpokladů společenské integrace. Proto považujeme za nutné legislativně zajistit zákonný nárok na předškolní vzdělávání a vytvořit reálnou možnost jej naplnit.

9.2.2. Základní vzdělávání

Základní vzdělávání je jedinou vzdělávací etapou, které se povinně účastní každé dítě. Má zásadní význam pro včasnou korekci případných handikepů, ale i podchycení zvláštních schopností, zájmu či talentu dítěte. Za důležitý aspekt povinné školní docházky považujeme možnost vzdělávání v přirozených společenstvích dětí.

Chceme, aby škola byla místem, kam děti chodí rády. Tomu musí odpovídat klima školy. Jde především o přizpůsobení se dítěti, respektování přirozených rozdílů ve zrání i učení jednotlivých dětí, postupnou optimalizaci vyčleňování žáků z přirozeného populačního kolektivu do výběrových či specializovaných škol.

Chceme, aby škola byla otevřená veřejnosti, propojena s dalšími aktivitami, které souvisí se vzděláváním a poznáváním. Musí být místem, kde žáci získávají vztah k druhým lidem a přírodě, ke své obci a zemi, k její kultuře a umění, k tradicím a ke své mateřštině.

Cíl základní školy vidíme především v poskytování co nejkvalitnějšího základu všeobecného vzdělání všem žákům včetně znalosti dvou cizích jazyků a zvládnutí základů komunikační technologie.

Důraz klademe na motivaci k učení, na rozvíjení vlastních schopností a zájmů, na tvořivost v řešení problémů, na osvojení účinné komunikace, na spolupráci a respekt k práci druhých, na schopnost projevit se jako svobodná osobnost, na toleranci a ohleduplnost, na vnímavý vztah k lidem i k přírodě, na odpovědný vztah k sobě a ke svému zdraví, na reálný odhad svých možností.

Proto považujeme za nezbytné vytvářet podmínky pro diferencované vyučování uvnitř školy (možnost integrace předmětů, individualizace podle zájmů a speciálních potřeb žáků). To je předpokladem pro rozvoj talentů a i pro integraci znevýhodněných žáků, pro respektování rozmanitosti osobností dětí.

Budeme usilovat o to, aby se odpovědnost rodičů za výchovu a vzdělávání svých dětí zejména projevila ve spolupráci se školou při předcházení a nápravě problémů v chování a vzdělávání jejich dítěte.

9.2.3. Střední všeobecné a odborné vzdělávání

Tímto stupněm prochází převážná většina populace. Proto je podstatné, aby střední vzdělávání věnovalo pozornost především vytvoření základů pro další celoživotní vzdělávání a pro občanské a pracovní uplatnění ve společnosti.

Považujeme za zásadní, aby toto vzdělání bylo přístupné všem žákům, aby se zvyšoval podíl populace dosahující úplného středního vzdělání a aby byla zajištěna srovnatelnost výsledků vzdělávání. Každému musí být během jeho života zachováno právo studovat na střední škole a splnit podmínky, které jsou předpokladem ke studiu na vysoké škole. Je třeba zajistit odborné vzdělávání umožňující snadnější vertikální i horizontální prostupnost. Vzdělávací programy by měly být koncipovány převážně v modulové formě.

Jsme toho názoru, že střední školy poskytující všeobecné vzdělání nemohou připravovat pouze žáky pro studium na vysokých školách, ale i pro profesionální praktický život.

Učňovské a střední odborné školy naopak musí věnovat pozornost všeobecnému vzdělání a osobnostnímu rozvoji žáka. Profesionální příprava musí odpovídat rozvoji techniky a potřebám trhu práce a její úroveň je třeba zkvalitňovat. Předpokladem je větší zainteresovanost podnikatelské sféry na přípravě odborníků.

Střední odborné vzdělání představuje široké spektrum vzdělávací nabídky, která by měla umožnit studentům vybrat si vzdělávací program odpovídající jejich schopnostem, zájmům a potřebám trhu práce. Za nezbytné považujeme, aby měl student v průběhu studia možnost korigovat svou volbu v průběhu vzdělávání. V odborném vzdělávání je nezbytné připravit absolventy na přechod ze školy do praxe. Jako potřebné se jeví zvyšovat podíl široce profilovaných odborných předmětů a nutnost spolupráce se zaměstnavatelskou sférou při tvorbě vzdělávacích programů.

9.2.4. Vyšší odborné a vysokoškolské vzdělávání

Kvalita vysokého školství a stupeň rozvoje vědy otevírají cestu do společností rozvinutých zemí, do vzdělanostní společnosti. Vysoké školy je třeba otevřít všem nadaným a zajistit, aby udržovaly kontakt s potřebami měnícího se světa. Vysoké školy se budou postupně integrovat do celosvětového rámce. Předpokládáme, že na vysokých školách budou přednášet i vynikající zahraniční pedagogové a studovat nadaní zahraniční studenti.

Považujeme za nutné posilovat vědecký výzkum na vysokých školách, zejména těch, které zajišťují magisterské a doktorské studium, a zapojovat do něj studenty. Jen vysokoškolský pedagog, který se věnuje i vědecké práci, může kvalitně učit.

Nové tisíciletí klade nové nároky na terciární vzdělávání. Proto budeme usilovat o vytvoření bohatě rozrůzněného terciárního sektoru vzdělávání s dostatečnou kapacitou, v maximální míře prostupného (vertikálně i horizontálně), dovolujícího možnost změny nebo pokračování ve studiu v každém věku a každé době. Struktura úrovní tohoto vzdělávání vyžaduje vyjasnění cílů a dosažených kvalifikací.

Prostupný terciární stupeň vzdělávání, nabízející modulárně tvořené studijní programy využívající kreditní systém, umožní pokračovat ve studiu podle potřeby v průběhu celého života. Významnou roli v tom sehráje využití nových informačních a komunikačních technologií. Naším záměrem je umožnit polovině populačního ročníku nastoupit do některé z forem terciárního vzdělávání. Důraz klademe na rozvoj doktorských studijních programů organizovaných vysokými školami.

9.2.5. Další vzdělávání

Základním úkolem dalšího vzdělávání je umožnit absolventům, aby získanou profesní, vědeckou i sociální kompetencí byli schopni zvládat stále se měnící požadavky světa práce. Je třeba usnadnit flexibilní způsoby vzdělávání a získávání kvalifikací, nabídnout mladým lidem i starším občanům vzdělávací a poradenské programy pro výběr povolání. Budeme podporovat rekvalifikační programy.

Chceme nabídnout lidem ze sociálně slabých skupin a jedincům ohroženým soci-

álním vyloučením integrované pracovní, vzdělávací a poradenské programy. Považujeme za nutné motivovat zaměstnavatele, zaměstnavatelské svazy, odborové svazy a další sociální partnery, aby rozšířili dosavadní poskytování odborného vzdělávání svým zaměstnancům a zvýšili svou angažovanost v odborném vzdělávání a při výměně programů v evropském prostoru.

Považujeme za nutné vytvořit v podnicích klima pro další vzdělávání zaměstnanců, vedoucí k přeměně podniků na učící se organizace, vytvořit jasné informační, poradenské a jiné podpůrné struktury pro jednotlivce a organizace, kteří se angažují ve vzdělávání, školení a hledání zaměstnání.

9.3. Učitel

V procesu vzdělávání má učitel nezastupitelnou úlohu. Toto povolání vyžaduje specifickou přípravu. Jde o povolání nesmířně významné pro společnost, protože v rukou pedagogů je formování osobnosti a vzdělanost národa. I přes prudký rozvoj informačních a komunikačních technologií zůstane učiteli nezastupitelná role při vzdělávání a výchově.

Vzrůstající nároky na jeho odbornost a psychiku nemohou zůstat bez materiálního a společenského ocenění. Budeme dbát o to, aby naše záměry a jejich počáteční realizace nestagnovaly, ale přiměřeně s růstem efektivity hospodářství dále pokračovaly tak, aby se učitelské povolání dostalo na jedno z předních míst profesního žebříčku.

Považujeme za nutné, aby v důsledku stále se zvyšujících nároků na kvalitu vzdělávání se přizpůsobilo jejich přípravě i další vzdělávání. Podobně jako v jiných profesích bude nutné reagovat na měnící se požadavky na vzdělávání zvyšováním kvality a funkčnosti přípravného vzdělávání učitelů. Pedagogické fakulty připravují na povolání učitele. Proto musí být univerzitami považovány za rovnocenné fakultám připravujícím na jiné profese.

Za nutné považujeme definovat standard učitelské kvalifikace, etický kodex pedagoga, možnosti jeho kariéřního postupu a kategorizaci pedagogických činností.

Podstatným znakem učitelské profese je právo a zároveň i povinnost celoživotního vzdělávání. K tomu jim budeme vytvářet podmínky. Stejně jako v jiných oborech bude nutné zajistit možnost doplňujícího a rozšiřujícího studia v různých formách (kurzy, distanční studium, individuální studijní plány atd.) organizované pedagogickými fakultami a pedagogickými centry.

Změny v kvalitě vzdělávání, změna klimatu na školách je v rukou pedagogické veřejnosti. Budeme vytvářet podmínky pro inovativní úsilí učitelů a škol vedoucí k pozitivním změnám ve vzdělávacím procesu. Významné místo v tomto procesu mají profesní pedagogické asociace a iniciativy. Jejich činnost budeme podporovat.

9.4. Volný čas mládeže

Využívání volného času dětí a mládeže považujeme za důležitou součást rozvoje jejich osobnosti. Stát i obce se nesmějí vzdát své odpovědnosti za co nejširší nabídku

a dostupnost těchto aktivit tím spíše, že představují primární prevenci v boji proti dětské kriminalitě, užívání drog a projevům netolerance. Pro tuto činnost musí být umožněno využívání zařízení škol, sportovišť a dalších veřejných zařízení.

Nezastupitelnou roli na poli práce s dětmi a mládeží, tělovýchovy a sportu v naší zemi mají občanská sdružení, jejichž činnost budeme pomáhat rozvíjet.

Na smysluplném vyplňování volného dětí a mládeže se podílejí domy dětí a mládeže, organizace soustavně pracující s dětmi a mládeží a organizace mládeže. Jejich činnost budeme podporovat a vytvářet podmínky pro její rozvíjení. Aktivní nabídka a praktická realizace mimoškolních aktivit vytváří účinný systém prevence sociálně patologických jevů mezi dětmi a mládeží.

9.5. Tělovýchova, sport a turistika

Tělovýchovu a sport považujeme za významný společenský fenomén a prostředek preventivní ochrany zdraví občanů a účelného využívání volného času se zvláštním významem v boji proti závislosti na drogách a jiným negativním jevům.

Vrcholový sport významně reprezentuje naši zem ve světě, posiluje národní hrdost a dává vzory. Proto považujeme za nutné vytvořit pro něj legislativní rámec.

Možnost sportovat nechápeme jako výsadu, ale jako právo všech občanů. Sport je přirozeným zdrojem národní hrdosti, sebevědomí občanů a výrazně pomáhá při formování životních postojů i hodnotové orientace dětí a mládeže.

Považujeme za nutné vytvořit ucelený a propojený systém podpory tělovýchovy a sportu, podpořený příslušnými legislativními, finančními a institucionálními nástroji, a to jak na úrovni celostátní, tak i na úrovni krajů a obcí. Budeme podporovat koncepční dotační politiku státu, krajů a obcí zaměřenou na údržbu, modernizaci, rekonstrukci, výstavbu a rozvoj sportovišť a komplexů pro každodenní systematickou činnost miliónů aktivních sportovců, trenérů, cvičitelů i funkcionářů, pro využívání volného času široké veřejnosti a především mládeže. Za důležité považujeme granty na úrovni MŠMT, krajů a obcí, jejichž vyhlášení budeme podporovat.

9.6. Věda jako klíčový nástroj rozvoje společnosti vzdělání

Věda je klíčovým nástrojem společnosti při nalézání a osvojování si nových poznatků. Základní výzkum soustředěný do oblastí důležitých pro celé lidstvo nejenom odhaluje dosud nepoznané zákonitosti, ale také formuluje otázky pro následující generace vědců či předkládá řešení, která se následovně promítají do celého spektra aplikovaného výzkumu, aby ve své konečné podobě změnily náš život. Současně společnost a trh formulují nové objednávky pro všechny oblasti vědeckého bádání. Věda se tak stává stále více hybnou silou ekonomiky zejména tím, že umožňuje vyrábět výrobky se stále vyšší mírou přidané hodnoty. Současně se stává i motorem společenských proměn. Dlouhodobým cílem ČSSD je vytvořit předpoklady pro její co nejlépejší uplatnění ku prospěchu všech občanů země – a zároveň minimalizovat možná rizika spjatá s uplatněním nových vědeckých poznatků.

Stát, který má ambice srovnat krok s nejspělejšími zeměmi světa, se neobejde bez dlouhodobě koncipované a důsledně realizované politiky výzkumu a vývoje. Bude proto potřeba věnovat mimořádnou pozornost zpracování a realizaci dlouhodobě koncipované a průběžně adjustované Národní politiky výzkumu a vývoje a průběžně optimalizovat systém státní podpory výzkumu a vývoje, a to především v oblasti řízení a financování. Státní správa v oblasti výzkumu a vývoje patří k nejnáročnějším úsekům správy vůbec. Její dosavadní podoba neodpovídá nárokům současnosti ani budoucnosti a proto bude důležité ji transformovat do podoby, která umožní učinit z výzkumu a vývoje jeden z nejdůležitějších faktorů budoucí prosperity země. Přitom bude nutno vytvářet takový právní a institucionální rámec, který povede k funkční integraci výzkumu ať už základního či aplikovaného, vývoje a vysokoškolského vzdělávání. Také způsoby financování výzkumu a vývoje musí doznat podstatných změn tak, aby se výzkum a vývoj lépe než dosud orientoval na uspokojování potřeb společnosti a ekonomiky, aby lépe reagoval na vývoj poznatků světové vědy a podle možností uspokojoval i oprávněné autonomní potřeby výzkumu rozvíjeného na našich pracovištích. Trvalou pozornost si proto vyžádá i kvalitní legislativní činnost v dané oblasti, která se nebude vyhýbat ani etickým problémům spjatým s uplatněním vědeckých poznatků ve společenské praxi.

Vstup ČR do EU umožní naší zemi – jak předpokládá i Lisabonská deklarace – plně se uplatnit v evropském výzkumném prostoru a násobit omezené národní výzkumné a vývojové kapacity zapojením do stále bohatších sítí evropské spolupráce (přičemž bude dále rozvíjena i spolupráce s výzkumnými pracovišti mimo EU). Už v nejbližší budoucnosti budou mít mnohem větší šanci na úspěch týmy, podílející se na integrovaném evropském výzkumu, než izolovaná národní pracoviště. Velkou inspirací pro financování výzkumu a vývoje v České republice je také závazek členských zemí Evropské unie zvýšit do roku 2010 částku na jeho podporu na úroveň 3 % HDP (přičemž podpora z veřejných prostředků bude činit 1 %). Podpora vědy je jednou z priorit dlouhodobého programu ČSSD, a proto se zavazujeme učinit vše pro to, aby i v ČR podpora výzkumu a vývoje z veřejných zdrojů průběžně rostla tak, aby v roce 2010 činila přibližně 1 % HDP.

Budoucí výzkum a vývoj bude orientován především na řešení úloh

- spjatých s posilováním současných i perspektivních nejnáročnějších složek českého hospodářství;
- významných z hlediska systematického poznávání stavu společnosti a národní kultury;
- důležitých z hlediska dlouhodobých zájmů státu (především jeho bezpečnosti);
- řešených v rámci dlouhodobých programů, perspektivních z hlediska evropského a celosvětového rozvoje vědy, u nichž existuje dostatečná domácí kapacita zaručující kvalitní spoluúčast na jejich řešení;
- souvisejících s plněním závazků, které na sebe již v minulosti vzaly vlády ČR.

Podpora hlubšího začlenění české vědy do světového kontextu je trvalým úkolem, který úzce souvisí s vytvářením podmínek pro působení kvalitních zahraničních badatelů na našich vědeckých pracovištích stejně jako s prací našich nejlepších odborníků na špičkových pracovištích v zahraničí. S tím je spojeno i formování odpovídajícího prostředí pro

výchovu vědeckého dorostu na našich univerzitních pracovištích, a to jak pro naše občany, tak i pro kvalitní zahraniční studenty.

Veřejná podpora výzkumu a vývoje musí dostatečně rozlišovat skutečné potřeby různých vědních oborů a disciplin. Zatímco základní výzkum běžného rozsahu podporovaný především prostřednictvím různých grantových agentur se stal běžnou rutinou, pro velká experimentální zařízení bude třeba navrhnout nové schéma podpory v našich podmínkách. Zejména je nutno se zaměřit na moderní formy výzkumu a vývoje, kde vznikají integrované týmy zahrnující pracovníky základního výzkumu, vysokých škol, pracovníky z oblasti aplikovaného výzkumu i firemní vývojáře, manažery i pracovníky obchodních profesí.

Jedním z bolavých míst polistopadového vývoje bylo zanedbání veřejné podpory průmyslového (aplikovaného) výzkumu. Dlouho odkládaným, ale tím naléhavějším úkolem bude proto zpracování a průběžné přizpůsobování Národní inovační politiky a dále zřízení Technologické agentury ČR, která bude podle zákonem stanovených podmínek rozdělovat veřejné prostředky k podpoře konkrétního uplatnění výsledků výzkumu a vývoje v nových výrobcích a službách.

ČSSD bude podporovat šíření významných vědních poznatků jako protiváhy objevujících se antiscientistních nálad ve společnosti. Do tohoto procesu je třeba zapojovat především vědce s vysokým odborným i morálním kreditem, schopné zprostředkovat laické veřejnosti široký a členitý obraz světa a uplatňovat progresivní formy popularizace významu vědy ve spolupráci s veřejnoprávními institucemi a hromadnými sdělovacími prostředky. Stejně tak ČSSD přispěje k vytváření klimatu, v němž by se vědecká komunita sama hlouběji zabývala svou odpovědností za publikování, šíření i využívání výsledků vědeckých poznatků.

9.7. Informační společnost – nástroj budování společnosti vzdělání, spoluúčasti a solidarity

Současná epocha je charakterizována zásadní změnou technologií, která významným způsobem změní ekonomiku, společnost i způsob života každého občana. Současný technologický zlom je charakterizován především pokrokem ve zpracování, přenosu a sdílení informací – proto se mluví o vznikající informační společnosti.

Stále rostoucí globální informační síť Internetu propojuje celou zeměkouli a přenáší stále větší množství dat. Současně tak vznikají i nové nároky jak na člověka, tak i na jeho kvalifikaci a pracovní styl, tak na společnost – především pokud jde o zajištění rovnosti příležitostí při získávání nového a stále nepostradatelnějšího typu gramotnosti – e-gramotnosti.

Ochranou svobody přístupu k informačním zdrojům chce sociální demokracie umožnit každému člověku rovný přístup k informacím a k setření ekonomické bariéry rozvoje jeho osobnosti.

Sociální demokracie si je vědoma jak pozitiv, tak skrytých i zjevných negativ informatizace společnosti a vyjadřuje odhodlání podporovat pozitivní tendence tohoto modernizačního společenského procesu.

9.7.1. Rozšíření možností a forem spoluúčasti v ekonomice i ve veřejné správě

Vzrůstající důležitost člověka ve výrobě a dalších sférách ekonomiky zvyšuje význam motivačních stimulů. Nejen mzda a ostatní formy výtěžku, ale i různé formy spoluúčasti na všech stránkách podnikání budou proto hrát stále větší úlohu. Již dnes roste úloha drobných a středních podniků, vývojových firem a tzv. technologických parků. Rozvoj elektronického obchodu usnadní přístup malých a středních firem i na globální trhy díky přímému kontaktu se zákazníky bez zprostředkujících obchodních mezičlánků. Pomocí informačních technologií je již dnes možné propojit vzdálená pracoviště a organizovat na dálku práci i v těch nejdlejších oblastech. Vytváření těchto distančních pracovních míst se může stát významným nástrojem proti vyliďňování venkova.

Moderní technologie umožní zlepšit a zlevnit veškeré správní agendy obcí, regionů i státu a usnadnit plnění povinnosti jejich institucí informovat v maximální míře veřejnost o své činnosti. Lepší přístup k těmto informacím je předpokladem rozvoje nových forem demokracie, zvyšujících spoluúčast každého občana na jejich rozhodování. Vznik tzv. informatizované, přímé demokracie je neoddelitelný od změny faktické nadvlády institucí státu a samosprávy nad občany ve službě pro ně. Informace, které obec, region či stát získá díky podílu rozpočtového financování, musejí zůstat zdarma přístupné občanům jako univerzální služba prostřednictvím pomocí informačních technologií a dálkového přístupu.

9.7.2. Ochrana osobní identity, ochrana osobnosti

Rovný přístup k informacím vyžaduje zamezit monopolizaci a zneužívání informací k jakémukoli účelu, které činí ze ztráty soukromí jedno z nejvýraznějších rizik budoucnosti. Snadnost zneužití podoby, osobních dat a jiných osobních identifikátorů jedince v komunikačních sítích, ať již k páchání trestné činnosti kriminálními živly nebo k potlačení práv jedince či jeho šikaně ekonomickými, politickými a jinými mocenskými elitami, činí zvláště významným problémem elektronické identity a zajištění ochrany osobnosti po technické i právní stránce.

ČSSD bude tomuto riziku nezadržitelně se prosazujícího digitálního světa čelit snahou o ošetření v zákoně nejvyšším – v ústavě – a přirozeně ve všech ostatních sférách života. Ochranu ústavních práv občanů lze zajistit důslednou kontrolou všech komunikačních tras, databází a datových skladů před neoprávněnou manipulací kýmkoli, včetně administrativních, zpravodajských a bezpečnostních služeb státu.

9.7.3. Právo na informace

Přístup k co nejkompexnějšímu a objektivnímu informacím za nediskriminujících podmínek je základním lidským právem. Toto právo lze lidem fakticky brát nejen upíráním informací, ale i záměrnými dezinformacemi. Mediální charakter dneška i budoucnosti tak skrývá řadu vážných nebezpečí pro rozvoj i samotné uchování demokratického charakteru společnosti.

9.7.4. Člověk – cíl i zdroj rozvoje informační společnosti

Lidé jsou skutečně svobodní pouze mají-li k dispozici dostatek zdrojů, podnětů i příležitostí k vlastnímu rozvoji. Společnost zase prosperuje jen pokud dokáže schopností a dovedností svých členů maximálně využít. V době překotného rozvoje infor-

mačních technologií se stále více stává nezbytným předpokladem vytváření a zachování rovných možností společenského uplatnění člověka i využití jeho schopností informační gramotnost. Skutečná rovnost příležitostí k získávání tzv. e-gramotnosti již patří nebo bude záhy patřit k naplňování základních občanských práv a svobod.

Součástí politiky sociální demokracie je proto i snaha přistupnit prostřednictvím informačních technologií všem občanům maximum informací a znalostí vytvořených za peníze státu či vytvořených v národním jazyce, a to za podmínek nediskriminujících ani ekonomicky. Tomu je třeba podřídit i státní podporu vývoje a užití nástrojů, programů a operačních prostředí, tedy preferovat domácí lidské zdroje, podporu prostředí pro vývoj nekomerčního software a dat s všeobecně přístupným zdrojovým kódem i volně přístupných souborů osvědčených postupů, otevřené sdílení zdrojových kódů a programů v rámci celosvětové komunity a otevřené, celosvětově normalizované formáty dat pro neomezovanou možnost jejich sdílení. Výsledkem tohoto ekonomicky výhodného trendu bude podpora vlastní inteligence a sdílení celosvětového znalostního bohatství. Jen tak lze zachovat aktivní podíl české inteligence na globálních znalostech.

ČSSD bude neustále vyhodnocovat pozitiva i možné negativní dopady rozvoje informačních technologií a podporovat jejich využití ve směrech otevírajících možnosti ke zvyšování kvality života člověka a eliminovat stále sofistikovanější a skrytější možnosti manipulace člověkem včetně ohrožování jeho svobody. Sociálnětržní pojetí ekonomiky pro nás neznamená pouze tržní ekonomiku s rozvinutou sociální ochranou, ale i vytváření podmínek pro rozvoj člověka, kultivaci potenciálu jeho znalostí, dovedností a celkového rozvoje jeho osobnosti.

10. Společnost globální i národní kultury

Kultura v širokém slova smyslu je projevem úrovně, jíž společnost dosáhla nejen v umění, ale i ve vzdělání, urbanismu, ochraně životního prostředí, krajino-tvorbě a ustálených společenských tradicích. Je sítí, která prostupuje celou společnost a dodává věcem význam a hodnotu. Kontinuální kritické hodnocení kořenů a základních tendencí vlastní kultury a kulturního dědictví, nabývá na naléhavosti v dnešní době informační revoluce, globalizace a ekologické krize. Kultura je v tomto smyslu i tvořivou schopností zvládat budoucí svět.

Kultura je dále významnou součástí života občanské společnosti. Její poznání, pochopení a prožití přispívá k jejímu sebevědomí, emancipaci a vnitřní integraci. Kultuře by měl být proto přikládán stejný význam jako ekonomice a životnímu prostředí.

10.1. Nezastupitelnost kultury pro rozvoj plnohodnotného života společnosti i jedince

ČSSD si uvědomuje nezastupitelnost a potřebnost kultury pro rozvoj plnohodnotného života společnosti. ČSSD chápe kulturní dědictví jako duchovní i materiální poklad, o který je nutno pečovat a dále ho přibližovat a předávat dalším generacím. Investice do kultury totiž v mnohém zásadně spolurozhodují o budoucím charakteru a kvalitě života každého občana i o budoucnosti celé společnosti. Kultura prorůstá všemi aktivitami společnosti a je od nich neoddělitelná. Nezanedbatelně se podílí i na tvorbě HDP a v tomto smyslu se stává i významným makroekonomickým faktorem.

10.1.1. Kultura věc veřejná

Svébytná a nosná kultura vždy byla, je a bude věcí veřejnou, předmětem veřejného zájmu, cílem i smyslem kulturní politiky státu. Kultura nemůže být samofinancovatelná a obec, kraj či stát se nemůže zbavit zodpovědnosti za její rozvoj. Náš příspěvek k evropské civilizaci je oprávněným zdrojem přirozeného sebevědomí, národní hrdosti a výchozí základnou pro dlouhodobý proces integrace České republiky do Evropy.

10.1.2. Kultura a svoboda

Tvorba a vnímání kulturních statků však znamená i právo každého občana svobodně a rovně rozhodovat o charakteru kulturních projevů, jejichž je tvůrcem či divákem. Zaručit ochranu tvůrčí svobody a vytvářet podmínky pro kulturní život občanů je základním úkolem při tvorbě a realizaci kulturní politiky.

10.1.3. Kulturní dědictví

Za součást kulturního dědictví a historické paměti považuje česká sociální demokracie nejen umělecká díla, ale i rituály, slovesnost a životní styl, výrobky i výrobní technologie, tradiční řemeslné činnosti a dovednosti, historické památky nemovité i movité a historická sídla. Podporuje rozvoj moderní i tradiční lidové kultury a péči o lokální a regionální kulturu.

Podporuje rovněž výzkum, uchovávání, komplexní ochranu a prezentaci kulturního dědictví v muzeích, galeriích, knihovnách či ostatních institucích a jejich financování z veřejných rozpočtů.

ČSSD oceňuje rodící se součinnost ekologů, urbanistů a památkářů při tvorbě společných národních i evropských koncepcí ochrany kulturní krajiny. Mikroregionální politiku s výraznými samosprávnými a krajinotvornými prvky považuje za důležitý příspěvek k ochraně společnosti před necitlivými zásahy do harmonie kulturní krajiny.

10.1.4. Regionalismus

Všechny tyto kroky vyžadují účinnou podporu kultury místní a regionální. ČSSD proto podporuje regionalismus jako základ postupného oživení kulturotvorné vrstvy, bez níž je nepředstavitelný plnohodnotný život zejména na menších městech a vesnicích právě tak jako veřejný život vnitroměstských regionů našich velkoměst. ČSSD oceňuje a váží si činnosti tradičních i nově vznikajících nebo obnovovaných občanských iniciativ – spolků působících na tomto poli.

Všechny úvahy a záměry, založené na podpoře místní i regionální kultury jako přirozené základně kultury oficiální, by byly obtížně představitelné bez přiměřeného docenění školy a učitelské (pedagogické) komunity. Vedle soustavy veřejných škol tu nezastupitelné místo patří soustavné podpoře a doplňování sítě základních a středních uměleckých škol, které tvoří přirozený přechod mezi institucionalizovaným vzdělanostním a neformálním aktivním osvojováním kulturních hodnot. Na tuto úroveň přirozeně navazuje neméně důležitá síť amatérských i profesionálních divadel, hudebních orchestrů, regionálních rozhlasových stanic a televizních studií, veřejných knihoven a už zmiňovaných muzeí, galerií a archivů.

10.1.5. Instituce občanské společnosti a rozvoj kultury

ČSSD podporuje samosprávné i samoregulační principy v institucích občanské společnosti a je připravena napomáhat jejich rozvoji i sdružování. Vrcholem tohoto úsilí by měl být zvyšující se podíl institucí občanské společnosti na formulování vnitrokulturních politik, na řízení státu, na rozdělování prostředků ze státního rozpočtu i na rozhodování o formách a charakteru nadstátních integračních procesů.

Svou úlohu by měly sehrát i v dlouhodobém horizontu daňové asignace. Dynamika prezentace kulturních projektů by se tímto krokem zvýšila a pokud by asignace tvořily byt' jen určitou přesně vymezenou část finančních zdrojů, staly by se účinným motivačním prvkem lokálního i celostátního kulturního dění.

Cílem sociální demokracie je podpora udržování i vytváření přirozených center kultury, která budou i přirozenými centry kultivované výměny myšlenek, centry společenské komunikace a estetické výchovy. To je stěžejí představitelné bez účinné podpory místní a regionální kultury – divadel, hudebních zařízení, muzeí a knihoven, které jsou již tradičně nejdůležitějšími články sítě kulturních zařízení.

Cílem ČSSD je podpora aktivit v oblasti „živé“ kultury, především snah zájmových, poloprofesionálních skupin, národnostních menšin i jednotlivců vytvářejících prostor pro oslovování široké veřejnosti.

10.2. Kvalitní mediální kultura – východisko z krize?

Tak jako i v jiných zemích, i my stojíme před problémem jak vytvořit novou mediální kulturu. Je nutno obnovovat a podporovat široký společenský dialog vznikající z kulturních tradic a znovu objevující kulturní historii. Reflexe z tohoto poznání nám dá možnost syntézy, která, ač bude vycházet z rychle se proměňujících potřeb současné společnosti, bude organicky navazovat a spoluvytvářet charakter evropské a světové kultury.

10.2.1. Důsledky informatizace společnosti

Zrychlení a zhuštění komunikačních procesů ovlivňuje zásadním způsobem i kulturu. Národní kultury se dílčím způsobem prolínají, ovlivňují a díky masivnímu nárůstu cestování se stírají svěrázy regionálních či lokálních kulturních prvků.

Mnohdy je tento fenomén provázen migrací – a to i nežádoucí či eskalací nežádoucího a společensky nepřijatelného či dokonce kriminálního chování významných částí těchto živelně vznikajících minorit (internetická agrese, nerespektování práv žen). Postupná demokratická integrace těchto minorit, ale i minorit historických do naší společnosti musí být založena – ve shodě s komunitním právem – na multikulturální zásadě úcty a tolerance k jejich kulturním odlišnostem, při respektování zákonů integrující země. To je jedním z dlouhodobých a komplexních úkolů, bez jejichž vyřešení nelze realizovat moderní evropskou multietnickou kulturní politiku. Boj proti xenofobii a za uchování kulturní rozmanitosti. ČSSD považuje za významnou podmínku trvalé udržitelnosti kultury a tím i života vůbec.

Paralelně s globalizačním procesem vzrůstá i společenská role kultury jako tvořivosti, způsobu chápání, kritické reflexe a hledání východisek a protíláték proti důsledkům konzumistického úpadku a dehumanizujícího pojetí současného euroatlantického kulturního a náboženského prostoru.

10.2.2. Digitalizace a kulturní dědictví

Digitální technologie umožňují zpřístupnění většiny kulturního dědictví prostřednictvím multimediálních prostředků celému světu. ČSSD v této souvislosti podporuje inventarizaci a digitalizaci galerijních a muzejních sbírek, stejně jako významných archivních fondů. Digitální technologie posílí i ochranu vzácných kulturních památek. Veřejná prezentace digitalizovaných sbírek bude podkladem pro navazující projekty multimediální elektronické encyklopedie české historie, kultury a písemnictví. To umožní zachovat jedinečnost tohoto odkazu nejen budoucím generacím, ale začlenit jej i do komplexu globálních a národních vzdělávacích aktivit. Z ekonomického zajištění těchto aktivit se stát, kraje ani obce nemohou vyvázat. Obdobné přístupy budeme podporovat i na úrovni evropské a světové (aktivity Rady Evropy, zápisy do seznamu světového kulturního a přírodního dědictví apod.).

10.2.3. Nebezpečí mediální indoktrinace

Rozvoj informačních technologií usnadňuje vznik prostředí pro mediální indoktrinaci a manipulaci veřejného mínění. Účinnost nástrojů této indoktrinace klade bariéry objektivní informovanosti. Pokřivená virtuální realita se staví na místo skutečné. Strategie „public relations“ nahrazují v mnoha případech objektivní informace tak komplexně,

že laický pozorovatel nemá možnost zjistit ani rozsah, ani stupeň manipulace. Moc multimediálních nástrojů v rukou lobbystických skupin všeho druhu, spolu s jejich agresivní dominancí na mediálním trhu je hrozbou pro demokracii.

Medializace globalizované reklamy devastuje kulturní hodnoty, podporuje prestižní konzumismus, tříštění společnosti a sebestředný individualismus. Mediálně manipulativní, masově působící pseudokultura preferuje prvky sobectví, agrese, prestižní spotřeby a podmaňuje si postupně veškeré informační kanály. ČSSD se zasadí o vybudování strategie „public relations“ pro rozšiřování pozitivních obrazů života společnosti.

10.2.4. Ochrana nestrannosti veřejnoprávních medií

Jedním ze způsobů ochrany před mediální indoktrinací je poskytování objektivních informací veřejnoprávními sdělovacími prostředky. Posílení jejich vlivu ve společnosti, jejich vybavení nejen nezbytnými prostředky, ale i zpětnými kritickými vazbami a eliminace vlivu reklamy na jejich ekonomickou situaci umožní zajistit pluralitu a svobodu projevu.

Společenská kontrola může zabezpečit, aby tyto veřejnoprávní instituce plnily svůj účel, reflektovaly dynamiku a charakter společenských procesů, pravdivě a nezkresleně o nich informovaly v celé jejich šíři. Je vhodné zvýhodnit veřejnoprávní média, např. využíváním státem zřízených a financovaných mediálních archivů, podporou původní autorské tvorby pomocí grantů i dalších nástrojů a provádět tak aktivní mediální politiku státu. Nelze dopustit jakoukoli privatizaci veřejnoprávních médií, ale naopak propojením organizačním, dramaturgickým i tvůrčím posilovat jejich postavení tváří v tvář komerční konkurenci.

Současná společnost stojí na prahu vyčerpání přírodního bohatství – kmitočtového spektra pro terestrické audiovizuální vysílání. Technologicky progresivním řešením pro překonání tohoto handicapu je nadcházející digitalizace terestrického všesměrového vysílání rozhlasu a televize při propojení s různými formami směrového vysílání o dostatečné propustnosti. Formálně i obsahově se tak v budoucnosti propojí média vizuální s médii zvukovými a datovými v jeden multimediální multiplex. ČSSD si uvědomuje investiční náročnost tohoto úkolu a nutnost podpory digitálního veřejnoprávního komplexu a jeho financování z veřejných zdrojů tak, aby i v budoucnu veřejnoprávní média obstála v ostré konkurenci s komerčními, nadnárodními multimediálními koncerny.

10.2.5. Volný čas

Rozvoj technologií digitálního přenosu i uchovávání obrazu a zvuku předestírá i otázku smysluplného a kulturního využití volného času, který by kultivoval lidské vztahy i kvalitu rozvoje svobodné lidské osobnosti. Je nutné podporovat původní autorskou a interpretační tvorbu tak, aby kultura zůstala i ve věku digitálních technologií živá a inspirující. Důraz je třeba klást na interaktivitu a informační přínos v kontrastu k bezduchému konzumu.

10.3. Sebereflexe kultury jako východisko kultivace kultury samé

Přirozenou součástí těchto snah je i neustálá sebereflexe kulturních odvětví. Podpora věd a výzkumu sloužící tomuto účelu jako celku (týká se např. kulturologie, soci-

ologie, historiografie, dějin kultury, všech forem kritiky a publicistiky atd.) je z tohoto hlediska další nezbytnou součástí kulturní politiky ČSSD.

Významná pro ČSSD – pro její sebekultivaci – a skrze ni i pro kulturu vůbec, je reflexe odkazu emancipačního charakteru dělnického hnutí, jeho místa v civilizačním procesu a kultivačního odkazu levicových avantgard.

Neustálé, nikdy nekončící kultivování kvality lidského života považuje ČSSD za výchozí bod i smysl nejen své kulturní politiky.

Závěrem...

Sebelepší politický program se mívá cílem, pokud opomíjí trendy vznikající a prosazující se mimo vlastní oblast politiky, zejména v ekonomice. Proto jsme za výchozího základního (dlouhodobého) programu ČSSD zvolili průběh informační revoluce, nezadržitelnou globalizaci světových ekonomických i sociálních poměrů a konečně předpoklad, že v rodícím se multipolárním světě bude hrát významnou roli Evropská unie, v níž prosazujeme aktivní členství ČR.

Lidstvo dnes svádí dosud nevídaný boj s časem, který však není předem ztracen. Globalizace i některé trendy spjaté s rozvojem informační společnosti hrozí, ale současně nabízí i prostředky ke zvládnutí hrozeb. Budoucnost světa závisí hlavně na tom, zda se včas vytvoří politicko-mocenské struktury a mezinárodně právní postupy, dostačující k řešení tohoto úkolu. Pochopí-li levice u nás, v Evropě i ve světě dějinnou situaci a vezme ji za východisko své politiky, dokáže hledat – a díky svému internacionalismu – i nacházet na všech kontinentech a ve všech kulturách sociální síly schopné a ochotné účinně spolupracovat na díle globální solidarity a společné záchrany.

Věma tradici svých průkopníků ze století předminulého a bojovníků za svobodu, demokracii a humánní rozvoj společnosti ze století právě minulého bude ČSSD i nadále platným členem evropského týmu socialistických a sociálnědemokratických stran, jednoho z nejdůležitějších účastníků zápasu o zlidštění světa nynějších i budoucích generací. Víme, že musíme i v politické práci držet krok se změnami světa éry globalizace, krize životního prostředí, sociálních krizí, etnických krizí a převratných informačních technologií, zabývat se již nefunkčních, ale o to více vžitých návyků. Postavení moderní strany v moderní společnosti to vyžaduje.

To vše nebude lehké, ale své odpovědnosti dostojíme!

Vydal DEMOS, a.s., Seifertova 6, 130 00 Praha 3
v roce 2003
pro interní potřebu ČSSD